ଶିକ୍ଷାରେ ବିପ୍ଳବ

ଶ୍ରୀ ହରିଚରଣ ନାୟକ, ଏମ୍. ଏଡ.

ଓଡ଼ିଶା ବୁକ୍ ଷ୍ଟୋର

ଶିକ୍ଷାରେ ବିପ୍ଳବ

ଶ୍ରୀ ହରିଚରଣ ନାୟକ, ଏମ୍.ଇଡ୍.

ଓଡ଼ିଶା ବୁକ୍ ଷ୍ଟୋର

ପ୍ରକାଶକ : ଓଡ଼ିଶା ବୁକ୍ ଷ୍ଟୋର
ବିନୋଦବିହାରୀ, କଟକ-୨

ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ—ଜାନୁୟାରୀ, ୧୯୬୮

ମୁଦ୍ରାକର : ଶ୍ରୀ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର
କବିତା ପ୍ରେସ, କଟକ-୧

ମୂଲ୍ୟ :—ଏକ ଟଙ୍କା ପଚିଶି ପଇସା

ସୂଚନା

ଜୀବନର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଭାଗରେ ଦେଶରେ ଅଗ୍ରଣୀ ହୋଇ ଜାତିକୁ ନେତୃତ୍ୱ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ତାଲିମ କ୍ଷେତ୍ର ହେଲା ଆମର ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ର । ଗୃହ, ସ୍କୁଲ, କଲେଜ ଓ ବାହାରେ ବିରାଟ ଜନସମାଜ ହେଲା ଏହି ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ସେହି କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଜାତିର ଶିଶୁ, ବାଳକ ଓ ଯୁବକ ମନରେ ଶିକ୍ଷା ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରଭୂତ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥାଏ । ସେହି କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଯୋଜନା, ସଂଗଠନ, ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଓ ଉପଯୋଗ ଦ୍ୱାରା କିପରି ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀର ମନ ଓ ହୃଦୟକୁ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ଖାଦ୍ୟ ଯୋଗାଇ ତାକୁ ଭବିଷ୍ୟତର ସୁନାଗରିକ ହିସାବରେ ଦେଶ ଓ ଜାତିର ହିତ ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇ ପାରିବ—ଏହାହିଁ ଏହି ପୁସ୍ତକର ଆଲୋଚ୍ୟ ବିଷୟ ।

ଗୃହ, ପିତାମାତା, ସ୍କୁଲ, ସହପାଠୀ, ଶିକ୍ଷାର ବିଷୟବସ୍ତୁ, ପୁସ୍ତକ, ସ୍କୁଲ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଓ ସର୍ବୋପରି ଏହି ଶିକ୍ଷା ଶେଷରେ ଛାତ୍ର ଯେଉଁ ବାହାର ବିରାଟ ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜ ଓ ଦୁନିଆରେ ତାର ତାଲିମ-ଲବ୍ଧ ଜ୍ଞାନ ଓ ଅଭିଜ୍ଞତା ବ୍ୟବହାର କରେ—ଏ ସମସ୍ତ ଛାତ୍ରକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଏକ ବୃତ୍ତାକାରରେ ଘୂର୍ଣ୍ଣାୟମାନ । ଆଜିର ଛାତ୍ର ଉଦ୍ଧତ, ଶିକ୍ଷକ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମ୍ପାଦନରେ ଅକ୍ଷମ, ପିତାମାତା ସନ୍ତାନର ଶିକ୍ଷାର ସୁବିଧା ବିଷୟରେ ଅଜ୍ଞ ଓ ସେଥିପ୍ରତି ବିମୁଖ । ସ୍କୁଲ ଓ ଗୃହର ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ଶିକ୍ଷା ବାୟୁମଣ୍ଡଳର ପ୍ରତିକୂଳ । ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଣାଳୀ ଓ ପୁସ୍ତକ ଛାତ୍ରର ମାନସିକ ଉପାଦାନ ଯୋଗାଇବା ନିମନ୍ତେ ଯଥେଷ୍ଟ

ନୁହେ । ସମାଜର ଶିକ୍ଷାବିରୋଧୀ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ହିଁ ଛାତ୍ରର ଏକାଗ୍ରତା ଭଙ୍ଗ ଓ ସେ ପଠନ ବାହାରେ ନାନା ଅଦରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲିପ୍ତ । କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଓ ପରିଦର୍ଶକ ଏହି ସମସ୍ତ ଅହିତକର ଅବସ୍ଥାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ନିମନ୍ତେ କୌଣସି ଆଶାଜନକ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରୁ-ନାହାନ୍ତି । ଏଣୁ ଆଜିର ଶିକ୍ଷା ବିପନ୍ନ ଓ ଛାତ୍ରର ମନ ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ । ତେଣୁ ଛାତ୍ର ବିଶୃଙ୍ଖଳ, ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟହୀନ ଓ ସମାଜରେ ସୁନାଗରିକ ହିସାବରେ ଜୀବନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ନିଜେ ସଂଯତ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଜୀବନ ଯାପନ କରି ଜାତିର ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ହେବାକୁ ଅକ୍ଷମ । କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଏମାନଙ୍କୁ ଶୃଙ୍ଖଳିତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଉପାୟ ସ୍ଥିରୀକରଣରେ ଅସମର୍ଥ । ଏଥିପାଇଁ ଦାୟୀ କିଏ ? ସଂପୃକ୍ତ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଏ ବିଷୟରେ ଅବହିତ ରଖିବାର ଏହା ଏକ ସାମାନ୍ୟ ଉଦ୍ୟମ ମାତ୍ର । ଏହି ଉଦ୍ୟମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଲା, ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହି ଛୋଟ ବଡ଼ ତ୍ରୁଟି ଯୋଗୁଁ ଦେଖା ଦେଇଥିବା ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ସାଧାରଣଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ ତଥା ସମାଧାନର ସମ୍ୟକ୍ ପନ୍ଥା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ । ଏହି ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ ଦିଗରେ ଏହା କେତେ ଦୂର ସକ୍ଷମ ତାହା ପାଠକଙ୍କ ବିଚାର-ସାପେକ୍ଷ ।

ଲେଖକ

ଲେଖକର ପୂଜ୍ୟ ଗୁରୁଦେବ ପ୍ରଫେସର
ବୈଦ୍ୟନାଥ ରଥ ଏମ. ଏ. (ଲଣ୍ଡନ)
ଅଧ୍ୟକ୍ଷ, ରାଧାନାଥ ଟ୍ରେନିଂ କଲେଜ, କଟକ,
ଯାହାଙ୍କର ମହାନ୍ ପ୍ରେରଣା ଓ ସଦିଚ୍ଛା
ଲେଖକ ନିଜ ଜୀବନର ସମ୍ବଲ କରି ନେଇଛନ୍ତି ।

ସ୍ୱାଧୀନୋତ୍ତର ଭାରତରେ ବହୁ ସମସ୍ୟାମାନ ଦେଖା ଦେଇଛି, ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ଛାତ୍ରଆନ୍ଦୋଳନ ଅନ୍ୟତମ । ପ୍ରାବନ୍ଧିକ ବହୁ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଭାବରେ ସୁରଚିତ ପୁସ୍ତିକାଟିରେ ପ୍ରତିପାଦନ କରାଇଛନ୍ତି । ପ୍ରାଚୀନ

ଭାରତୀୟ ପରମ୍ପରାର ବିସମ୍ବାଦ ହୋଇ ଆଜି ଶିକ୍ଷାକୁ ବୃତ୍ତି ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଉଛି । ପ୍ରାଚୀନ ଆର୍ଯ୍ୟ ସଂସାର ଶିକ୍ଷାଦାନକୁ ଧର୍ମ ଭାବରେ ବିବେଚନା କରୁଥିଲା । ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ ବୈପ୍ଳବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଯିବାର ଯୋଜନା କରାଯାଉଛି ତାହାକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ଦାୟିତ୍ୱ ଶିକ୍ଷକ, ଶିକ୍ଷାଯୂଚନ ଓ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ବିଶେଷତଃ ଶିକ୍ଷକଗଣ ଦକ୍ଷତା ଓ ନିଷ୍ଠାର ସହିତ ଯୋଜନାର ସଫଳତା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେବା ଉଚିତ । "ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ସମସ୍ୟା" ପରିଚ୍ଛେଦରେ ଅତି ମାର୍ମିକ ଭାବେ ଏହା ଆଲୋଚିତ ହୋଇଛି ।

ବାସ୍ତବ ଜୀବନ ଚିତ୍ର ଅଙ୍କନକରି ସମାଜର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ଅନୁଶୀଳନ କରିବା ବାଞ୍ଛନୀୟ । ସାହିତ୍ୟରେ ଏବଂ ପରିବେଷଣରେ ଜନ ଜୀବନ ପ୍ରତିପାଦିତ ହେବା ବିଧେୟ । ଏହାର ଅଭାବରେ ଶିକ୍ଷାରାଜ୍ୟର ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବଧାରା ପ୍ରକଟିତ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ।

"ଭଲ ପିଲା ନହେବା ପିଲାର ଦୋଷ ନୁହେଁ"—ପରିଚ୍ଛେଦରେ ଲେଖକ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି—"ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାନବ ସନ୍ତାନ ଅନୁକୂଳ ବାତାବରଣ ମଧ୍ୟରେ ଗଢ଼ି ଉଠି ବଳିଷ୍ଠ ସମାଜ ଗଠନରେ ନିଜର ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ ନିମନ୍ତେ ସକ୍ଷମ ହେବା ପାଇଁ ଶିକ୍ଷକ, ଅଭିଭାବକ ତଥା ଶାସକଗୋଷ୍ଠୀର ଯଥେଷ୍ଟ ଦାୟିତ୍ୱ ରହିଛି ।"

"ଶିକ୍ଷାର ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ଓ ପ୍ରଣାଳୀ"କୁ ରୂପରେଖ ଦେବା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ମନେକରି ସମ୍ପୃକ୍ତ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ଶିକ୍ଷାବିତ୍‌ମାନେ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଛନ୍ତି ।

"ଛାତ୍ରର ମନୋବୃତ୍ତି ଓ ଶିକ୍ଷାର ବାୟୁମଣ୍ଡଳ" ଅଧ୍ୟାୟଟି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ—ଅନୁଭବ-ସିଦ୍ଧମଧ୍ୟ ।

ଯୁଗୋଚିତ ପରିବେଶ ମଧ୍ୟରେ ଚିନ୍ତାଧାରା ଆନ୍ଦୋଳିତ ତଥା ଆଲୋଡ଼ିତ ହୋଇ ଆଧୁନିକ ରୂପରେଖରେ ଫୁଟି ଉଠିଛି । ଚିନ୍ତାର ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ପ୍ରକାଶଭଙ୍ଗୀ ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧାବଳୀର ବିଶେଷତ୍ୱ । ଭବିତବ୍ୟତା ପ୍ରତି ବ୍ୟଗ୍ରତା, ଆନ୍ତରିକତା, ଅକୁଣ୍ଠତା" ସଙ୍ଗେ ଜାତୀୟ ଚରିତ୍ର, ସମାଜ ଜୀବନ ଏବଂ ମାନବ ପ୍ରକୃତି ସମ୍ପର୍କରେ ଅନୁଚିନ୍ତା-ଗୁଡ଼ିକ ସ୍ଥାନପାଇଛନ୍ତି । ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ସମଷ୍ଟିଗତ ଜୀବନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଭାବୋଚ୍ଛ୍ୱାସ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ପାଠକ ମନୋଯୋଗୀ ହୋଇ ଥରେ ପାଠକଲେ ଏହାର ଯଥାର୍ଥତା ଉପଲବ୍ଧି କରିପାରିବେ । ଆଶା ପୁସ୍ତିକାଟି ସମସ୍ତଙ୍କର ଆଦରଣୀୟ ହୋଇପାରିବ ।

ବୈଦ୍ୟନାଥ ରଥ
୧୮।୩।୬୮
ଅଧ୍ୟକ୍ଷ, ରାଧାନାଥ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ
କଟକ

ମୁଖବନ୍ଧ

ଆଜିର ଶିକ୍ଷା ଛାତ୍ରକୁ ଆଦର୍ଶ ଜୀବନ ଯାପନ ନିମନ୍ତେ ସକ୍ଷମ କରିପାରୁ ନାହିଁ, ଜୀବନର ସମସ୍ୟା ସମାଧାନ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଉପାଦାନ ଯୋଗାଇ ପାରୁନାହିଁ । ସୁନାଗରିକ ଗଠନ, ଦୃଢ଼ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ତଥା ନୈତିକତା, ସାମାଜିକତା ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତା ଗଠନ ଓ ତାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିକାଶ ଆଜିର ଶିକ୍ଷାର ଚରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହୋଇପାରୁନି । ଶିକ୍ଷା ଜାତି ଓ ସମାଜର ସଂସ୍କୃତିର ମାନଦଣ୍ଡ ହୋଇଥିବାରୁ ଜାତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ଆଜି ବିପଦାପନ୍ନ—ଏହା ସମସ୍ତେ ଉପଲବ୍ଧି କରୁଛନ୍ତି ।

ଏଥି ନିମନ୍ତେ ଦାୟୀ ଆମର ଶିକ୍ଷକ, ଶିକ୍ଷାର ବିଷୟବସ୍ତୁ, ଅଭିଭାବକ ଓ ସାମାଜିକ ନୀତି ନିୟମ । ଏହି କାରଣରୁ ଛାତ୍ରସମାଜ ଆଜି ବିପଥଗାମୀ, ଛାତ୍ର ବିଶୃଙ୍ଖଳ, ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନମାନଙ୍କରେ ସୁସଂସ୍କୃତ ବାୟୁମଣ୍ଡଳର ଅଭାବ ଆଦି ଶାସକମାନଙ୍କର ଚିନ୍ତାର ବିଷୟବସ୍ତୁ ହୋଇଛି । ସମୟେ ସମୟେ ଏହା ଏପରି ନଗ୍ନ ରୂପରେ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରୁଛି ଯେ, ଜାତୀୟ ନିରାପତ୍ତା ରକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଶାସକମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏକ ବିରାଟ ସମସ୍ୟା ଆକାରରେ ଦେଖାଦେଇଛି । ଏହି ସମସ୍ତ ବିଷୟର ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନାହିଁ ଏହି ପୁସ୍ତକର ବିଷୟବସ୍ତୁ ।

ପ୍ରଚଳିତ ଶିକ୍ଷା ଓ ତା ସହିତ ସମ୍ପୃକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ଗୋଷ୍ଠୀର ଚିନ୍ତାଧାରା ଓ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସୁଚିନ୍ତିତ ଉପାୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ କରି ଶିକ୍ଷାର ସମସ୍ତ ବିଭାଗରେ ଏକ ବୈପ୍ଳବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ସ୍ୱାଗତ କରାଯିବା ଉଚିତ । ଏକ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ସାମାଜିକ ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ମଧ୍ୟରେ ଶିକ୍ଷକ, ଅଭିଭାବକ ତଥା ଶାସକଗୋଷ୍ଠୀ ପରସ୍ପର ସହଯୋଗ ଦ୍ୱାରା

ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଗତାନୁଗତିକ ଚିନ୍ତାଧାରା ଓ ପ୍ରୟୋଗରେ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ କିପରି ଆଣିପାରିବେ; ତଥା ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ ଓ ସମାଜର ସମୃଦ୍ଧ କଲ୍ୟାଣରେ ଶିକ୍ଷାକୁ ନିୟୋଜିତ କରିପାରିବେ, ତାହା ଏହି ପୁସ୍ତକରେ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଛି ।

ମୋଟ ଉପରେ ପ୍ରଚଳିତ ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ବୈପ୍ଳବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ନ ଆସିଲେ ଦେଶ ଓ ସମାଜ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିସର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଓ ଗୌରବାନ୍ୱିତ ହୋଇପାରିବା ଦୁଃସାଧ୍ୟ ମନେହୁଏ । ଏହି ପୁସ୍ତକ ପାଠଦ୍ୱାରା ଯଦି ଦେଶର ଶିକ୍ଷାପ୍ରେମୀ ଓ ଶାସକଗୋଷ୍ଠୀ ତଥା ଶିକ୍ଷାସମ୍ପର୍କୀଭୂତ ବ୍ୟକ୍ତିଶିକ୍ଷର ସେହି ସେହି ଅବହେଳିତ ଦିଗପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରି ନିଜ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିରୂପଣରେ ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି; ତା ହେଲେ ପରିଶ୍ରମ ସାର୍ଥକ ହେଲା—ମନେ କରିବି ।

ଲେଖକ

ଖୁଣ୍ଟ ଗୁଟେଣ

ନାଇଁ ହୋ, ତମେ ଯେତେ ଯାହା କହ ଆଜିକାଲି ଛୁଆଙ୍କୁ ଆଉ ପାରିହବ ନି । ଆଉ କ'ଣ ସେ କାଳ ଅଛି ? 'Spare the rod, spoil the child,' ଆଖି ଦେଖାଇ ଦେଲେ ଠିଆ ଠିଆ ଚର୍ ଚର୍ ମୂତି ପକାଉଥିଲେ ସେ ଗୋବର ଆଣି ଲିପିବାକୁ ବାଟ ପାଉ ନ ଥିଲେ । ମାଷ୍ଟ୍ରେ ଆସୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଘାଏ ବାଟ କାଟି ଯାଉଥିଲେ । ପାଠପଢ଼ା ବି ସେମିତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହେଉଥିଲା । ସେତେ-ବେଳେ ମାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ସେହିପରି ଉଚ୍ଚ କୋଟୀର ଥିଲା ନା ! ଏହା ଭିତରେ କେଉଁଠି କମିତି ମିସିନ ବଗିଡ଼ିଗଲା କେଜାଣେ, ଏ କି ଯୁଗ ହେଲା ଯେ, କଥା କଥାକେ ଜବାବ୍, କଥା କଥାକେ କମ୍ପଲେନ୍, ଉପରକୁ ଦରଖାସ୍ତ, ନଚେତ୍ ଷ୍ଟ୍ରାଇକ୍ । କେଉଁଠି ଭୁଲ୍ ଭଟକାରେ ଛୁପୁଡ଼ାଏ, ବିଧାଏ ମାରିଦେବା ତ ଦୂରର କଥା, ଓଲଟି ଯୁକ୍ତି ପୁଣି ଧମକ । ହଉ ହଉ, ସବୁକର ଯେ ହେଲେ ପାଠପଢ଼ । ସେଥିରେ ହେଲେ କ'ଣ ଅଛି ? ପାଠକଥା ଶୁଣିଲେ ତ ମଲେ । ଗଣେଶ ସରସ୍ୱତୀଙ୍କର ବରପୁତ୍ର କି ନା, ଧ' ବୋଲି କହିଲେ କାମୁଡ଼ି ବସୁଛନ୍ତି !

ସେଦିନ ସ୍କୁଲବାବୁ ଆସିଥିଲେ, ପାଠ ପରୀକ୍ଷା କରୁଥିଲେ । ପଚାରିଲେ—'ଶୀତଦିନେ ରାତି ବଡ଼ ଓ ଖରାଦିନେ ଦିନ ବଡ଼ ହୁଏ କାହିଁକି ?" ଉତ୍ତର ଆସିଲା—"ଖରାଦିନେ ଅମ୍ବ ଗୋଟାଇବାକୁ ଓ ଶୀତଦିନେ ଘୋରଘୋରହୋଇ ରେଜେଇ ଭିତରେ ଭୁଷୁମ ଟାଣିବାକୁ ।" କେମିତିକା ଉତ୍ତର ଶୁଣିଲେ ତ ? ଖାଲି କଣ'ସେତିକ ? ପ୍ରଶ୍ନ :—"What is your father ?" ଉତ୍ତର:—'Mother's husband." ଆହୁରି ଅଛି ନା ! ପ୍ର:—"ଅମ ଭାରତରେ ଏତେ ତୂଳା ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ସେ ଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରଧାନତଃ କ କ କାମରେ ଲାଗେ" ? ଉ :—ଆମ ଭାରତରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ତୂଳା ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଧରଣର । ସେଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରଧାନତଃ ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲ ପିଲଙ୍କ ତକଲିରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ଶେଷରେ ନର୍ଦ୍ଦମାର ଆଶ୍ରୟ ନିଏ ।" କଣ ସରିଲାଣି -- ପ୍ର·— "ବାବରଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁର କାରଣ କ'ଣ ?" ଉ—"ତାଙ୍କର ପୁଅ ହୁମାୟୁନଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କର ଘୋର ଯୁଦ୍ଧ ହେବାରୁ ହୁମାୟୁନଙ୍କ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଖଣ୍ଡା ଧାରରେ ବାବର ନିହତ ହେଲେ । " ଏଥିରେ ତ ସ୍କୁଲ ବାବୁଙ୍କର ମିଜାଜ୍ ଖୁସ୍ । ଖୁସ୍ ମିଜାଜରେ ଯେଉଁ ରିପୋର୍ଟ ଲେଖିଦେଇଗଲେ, ତାକୁ ପାଇ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ମିଜାଜ ଗରମ୍ ।

ଆଚ୍ଛା ପାଠ ନ ହେଲା ନାହିଁ । ଶାଠରେ ତମ କାରାମତି ହେଲେ ଟିକିଏ ଦେଖାଅ ! ତାଅ ବି ହେଲେ କାହଁଣ ଅଛି ! ଭଲେଟିଂରେ ପଦେ ଉଠି କହିବାକୁ ତ ପାଟି ଫିଟିବନି । ରଚନା ଲେଖିଲେ ଅକ୍ଷର ଗୁଡ଼ିକ ତ ଏମିତି ଦିବ୍ୟ ଯେ, କିଆରୀରେ ଧାନଗଛ ପରି ଗୋଟିଏ ଅକ୍ଷରର ମୁଣ୍ଡ ତାହାକୁ ଡାକିଲେ ଅନ୍ୟର ବାମକୁ, ଏଥିରେ ରଚନାରେ matter ଯାହା ଥିବ ସହଜେ ଅନୁମେୟ । "କାହାକୁ ଗୀତ ବୋଲି ଅସେ, ଗୋଟିଏ ବୋଲିଲ ?" ଆଗରୁ ଯାହା ଗୋଳମାଳ କରୁଥିଲେ ବର୍ତ୍ତମାନ pindrop-silence,

ସତେ ଯେମିତି ନଗୀହ ଶାନ୍ତଶିଷ୍ଟ ଋଷପୁତ୍ର ଗୁଡ଼ିଏ; କିଛି ଜାଣନ୍ତି ନି । ନାଁ ଅଛି ସତ୍‌ସାହସ, ନାଁ ଅଛି ବସ୍ତୁରବୁଦ୍ଧ ! ବଡ଼ ବିରକ୍ତ ଲାଗୁଛି । ଏଗୁଡ଼ାକ କେଉଁଥିରେ ହେଲେନ—କି ପାଠରେ, କି ଶାଠରେ, କଅଣ ହେଲା ଏ ମାନଙ୍କର ?

Sentup ନ ହେଲେ ତ ମାଷ୍ଟରଙ୍କୁ କେଉଁଠି ବାଟରେ ଛକି ରହିଲେ ଗଳ୍ପେଇ ଦେବାକୁ । ପରୀକ୍ଷାରେ କପି ଧରିଲେ ତ ସେଇ ପରୀକ୍ଷା ହଲ୍‌ରେ ଚଢ଼ିଲେ ଦେଖିଲା କାମ କରିବାକୁ । କୌଣସି ଭୁଲ ପାଇଁ ଦଣ୍ଡ ଦେଲେ କି ଜରିମାନା କଲେ ତାକୁ ସହିବାକୁ ନାରାଜ, ଓଲଟି ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବୋଲି ଯୁକ୍ତି ବାଢ଼ିବସିବେ, ସତେ ଯେମିତି ଗୋଟିକ ଯାକ ତୁଳସୀ । କ୍ଲାସରେ ପାଠପଢ଼ା ହେଲାବେଳେ ଘୁମେଇଲେ, 'ଏ ରାମ, କାଇଁକି ଘୁମଉଚ ?' 'ନାଇ ସାର୍, ମୁଁ କ'ଣ ଘୁମଉଥିଲି କି, ମୁ ପରା ବହିକୁ ଅନେଇଚି, ଆପଣଙ୍କୁ ସେମିତି ଦିଶୁଥିବ ନା ।' ଆଉ ପଡ଼ିଆରେ ଭଲି କି ଫୁଟବଲ୍ ଖେଳ ଶବ୍ଦ ଶୁଣିଲେ ତ ନିଦ ଛାଡ଼ିଗଲା । ବହିପତ୍ର ଯେଉଁଠି ପଡ଼ିଛି ସେଇଠି, ଦେ ଦଉଡ଼ ଖେଳପଡ଼ିଆକୁ । ସ୍କୁଲକୁ ଆସୁ ଆସୁ ଗୋଟିଏ କି ଦୁଇଟା ପିରିଅଡ଼ ଯାଇଛି କି ନା ମୁଣ୍ଡ ବିନ୍ଧୁଛି ବୋଲି ଦରଖାସ୍ତ ଦେଇ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ବାହାରିଲେ । ହଷ୍ଟେଲରେ ଦେହ ଖରାପ ଲାଗୁଛି କହି ଶୋଇଗଲେ ଯେ, ଠିକ୍ ଖାଇବା ବେଳକୁ ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଗଲା ଓ ଦେହ ଭଲ ହୋଇଗଲା । ଏଥିରେ ପାଠ ଯାହା ହେବ ତା ମାଆ ଗଙ୍ଗେ ଜାଣନ୍ତି । ସେଥିରେ ପୁଣି ଆଜି ଜଣକର କଲମ ଚୋର ତ କାଲି ବହି । କି ହୋ, ମାଷ୍ଟ୍ରେ କ'ଣ ପାଠ ପଢ଼େଇବେ ନା ପୁଲିସ ହୋଇ କେସ ଇନ୍‌କୁଆରୀ କରିବେ ! ଆଉ ଖାଲି କେଉଁଠି କି ସିନେମା ସର୍କସ ଆସିଲା, କେଉଁଠି ଯାତ୍ରାବାଲା ଭଲ ଯାତ୍ରା କରୁଛନ୍ତି, ପାଟେରୀ ଡେଇଁ ଲୁଚି ନାଟ ଦେଖିଲେ । ଏଥିରେ ଏବେ କରିବ

କଅଣ । 'ଆଜ୍ଞ ଯାଉ ହବନି । ଏଗୁଡ଼ାକ ସୁଦ୍ଧୁ ବାଜୁଙ୍ଗା ଗୁଡ଼ାକ । ଯୁଆଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ପଡ଼ି ଭଲପିଲା ତ ଖରାପ ହୋଇଯିବେ ।'

ନାଇଁ, ତମେ ଯେତେ ଯାହା କହ ପଛେ ଯୁଆଙ୍କ ବୁଝିଯୁଆଦରେ ପାଠ ହବନି । ଘରେ ତ ଆକଟ ନାହିଁ, ଆକଟ ଥିଲେ, ଘରେ ମାଆବାପଙ୍କୁ ଡର ଥିଲେ ଏମିତି ଫାଜିଲାମି, ବଜାରୀ ଲଫଙ୍ଗାଗିରି କଣ ଦେଖାନ୍ତେ ! ଏଇଠି ବସ୍ ବୋଇଲେ ବସନ୍ତେ, ଉଠ୍ ବୋଇଲେ ଉଠନ୍ତେ, ବାପ ମାଆମାନେ ତ ଏମାନଙ୍କୁ ଡ଼ରିଲେଣି । କହିଲେ କହିବେ, 'ବାପା ତ ମାଇନର ଛୁଇଁନି, ମାଟ୍ରିକ୍ ପାଠ କଅଣ ଜାଣେ ଯେ ମତେ ଧମକେଇବ ।' କଥାରେ ଅଛି 'Charity begins at home.' ଘରେ ବି ତାଙ୍କର ସେମିତି ଢିଲା ଥିବ । ପିଲା ସ୍କୁଲପାଠ ଘରେ ପଢ଼ୁଛି କି ନା ସେ ଆଡ଼କୁ ଯଦି ବାପ ମାଙ୍କର ନଜର ନାହିଁ, ତାଗିଦ୍ ନାହିଁ, ପିଲା କାହିଁକି ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତା ନ କରିବେ ! ଛତରା ପିଲାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗ ହୋଇ ଜୀବନର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ସମୟ ଗୁଡିକ ବରବାଦ୍ ନ କରିବେ ! ଆଚ୍ଛା କଥା ହେଲା ।

ଆଉ ମାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କର କ'ଣ କିଛି ଦୋଷ ନାହିଁ ? କିହୋ, ତମେ ତ ତାଙ୍କ ଆଗୁଠାରେ ସିଗ୍ରେଟ୍ ଟାଣିଲ, ପାଲ୍ଟା (ଲୁଙ୍ଗି) ମାରିଲ, ଗୁଡ଼ାଖୁ ଘଷିଲ, ଗୁହା ପିଇଲ, ସିଗ୍ରେଟ୍ ଗୁହା ଆଣିବାକୁ ତାଙ୍କୁ ଦୋକାନକୁ ପଠେଇଲ, ସିଏ କାହିଁକି ତା ଅନୁକରଣ ନ କରିବେ ! ନାଁ କହନା କାହିଁକି ? ତମେ ଯେତେ ମନାକଲେ କଅଣ ହେବ— 'Do what I say, dont do what I do' ସେମାନେ କନୁ ଠିକ୍ ଧରିଛନ୍ତି—'Example is better than precept' ଏଥିରେ ଏବେ କଅଣ କରିବ କହ । ଆଜିକାଲିକା ଟୋକାପରା, ତମେ ଡାକେ ଡାକେ ଗଲେ ସେ ପରା ପକେ ପକେ ଉଠିବେ । ତାଙ୍କୁ କଅଣ ତମେ

ବୁଦ୍ଧି ଶିଖେଇବ । ତାଙ୍କ ପାଖେ ନାଲିଆଖି ଆଉ ବେତ’ କାଢ଼ି କରିବ କୁଆଡ଼ୁ ? ସେ ତ ଆଉ ପିଲାଛୁଆ ହୋଇନାହାନ୍ତି, ଭଲମନ୍ଦ ବୁଝିବା ଶକ୍ତି ଆସିଲାଣି । ତାଙ୍କୁ ବାଗେଇ ଉପଦେଶ, ଗପ, ଖେଳ ଛଳରେ ଏପରି ବାଟକୁ ଆଣିବାକୁ ହେବ ଯେ ତାଙ୍କୁ ବାଧିବନି, ତମକୁ ବି ବେଶୀ କଷ୍ଟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବନି । ତା ହେଲେ ତମକୁ ସେ ମୁଣ୍ଡରେ ମୁଣ୍ଡେଇ ବୁଲିବେ, ସବୁବେଳେ ଆଜ୍ଞା ଅବଧାନ କରି ଚଳିବେ । ତମ ମାନ୍ କେବେହେଲେ ତଳେ ପକାଇ ଦେବେନି । ତମ Personality, ତମ ଚରିତ୍ର ମଧ୍ୟ ସେମିତି ହେବା ଦରକାର । ଆଉ ତମେ ଯଦି ତାଙ୍କ ଭିତରେ ଅଯଥା popularity create କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କ କାନ୍ଧରେ ହାତପକାଇ ବୁଲ, ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତାସ କ୍ୟାରମ୍ ଖେଳ, ତା ହେଲେ ତମେ ଭୁଲ କଲ । ଫୁଟବୋଲ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯେ ନ ଖେଳିବ ତା ନୁହେଁ, ତାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ excursion ରେ ଯାଅ, ତାଙ୍କୁ ଲଗାଇ ସ୍କୁଲରେ ଡ୍ରାମା କର, variety show କର; କିନ୍ତୁ ସବୁଥିରେ ତମମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଯେଉଁ ତଫାତ୍ ଟିକକ ଅଛି, ସେତକ ଯେପରି ଭୁଲି ନ ଯାଅ । ଖିଆଲ ରଖିଥାଅ, ସେତିକି ହେଲେ ହେଲା—‘ଘୃଣ୍ଣ ଗୁଣେ ଘୋଡ଼ା କୁଦେ’ ।

—*—

ଭଲ ପିଲା ନ ହେବା ପିଲାର ଦୋଷ ନୁହେ

ଆମେ ଚାହୁଁ ଆମ ପିଲାଟି ଭଲ ପଢୁ । ପାଠ ପଚାରିଲେ ଠିକ୍ ଉତ୍ତର ଦେଉ । ବିନମ୍ରୀ ଓ ଅନୁଗତ ହେଉ । ଏଥିରେ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଦେଖିଲେ ଆମ ମନ ଚିଡ଼େ । ପିଲାକୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ବା ଦେଉ । ତାକୁ ଅନେକ ଗାଳିଦେଉ । କିନ୍ତୁ; ଏହାଦ୍ୱାରା ଆମେ ନିଶ୍ଚୟ ଭୁଲକଲୁ ବୋଲି ବୁଝିବାକୁ ହେବ । କାରଣ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ତାର ଉପକାର ପରିବର୍ତ୍ତେ ଆମେ ତାର ଘୋର ଅପକାର କରୁ । ଆମେ ତାର ଶିକ୍ଷକ, ଗୁରୁ, ବନ୍ଧୁ ଓ ଗୁରୁଜନ ପରିବର୍ତ୍ତେ ସେ ଆମକୁ ତାର ପହିଲା ନମ୍ବର ଶତ୍ରୁ ଭାବରେ ଦେଖିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ । ଏହି ଗାଳି ଓ ମାଡ଼ ଖାଇ ସେ ମନେ କରେ ଯେ, ତାର ଆତ୍ମମର୍ଯ୍ୟାଦା ଉପରେ ଆଘାତ ଆସିଛି । ଏଣୁ ସେ ସ୍ୱତଃ ବିଦ୍ରୋହୀ ହୋଇଉଠେ ଓ ଜିଦ୍‌ଖୋର ହୁଏ । ଯେଉଁ କାମ କଲେ ଶିକ୍ଷକ ଓ ଗୁରୁଜନ ବିରକ୍ତ ହେବେ, ତାହା ସେ ଯତ୍ନର ସହିତ କରିବାକୁ ଆଗ୍ରହୀ ତତ୍ପର ହୁଏ ଓ ତାହା କରିବାକୁ ଭଲପାଏ । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଆମେ ତା ଉପରେ ଅହୁରି ବିରକ୍ତ ହେଉ ଓ ଏହାର ପରିଣତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଷମୟ ହୋଇ ଉଠେ । ସମୟେ ସମୟେ ମାଡ଼ ଗାଳି ଭୟରେ ଯଦିଓ ସେ କିଛି କହିପାରେନି ଓ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ତାର ଘୃଣ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ନିବୃତ୍ତ ହୁଏ, ପରୋକ୍ଷରେ ସେ ସମସ୍ତ ସୁଷ୍ଠୁ ରୂପେ ସମ୍ପାଦନ କରିବାରେ ଆତ୍ମ-ପ୍ରସାଦ ଅନୁଭବ କରେ । ଏଣୁ ପିଲାଟି ଭଲ ଦିଗରେ ଗତିକରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଖରାପ ଦିଗକୁ ଗତିକରେ । ଏପରି ସ୍ଥଳେ ଆମେ ତାକୁ ଯେପରି ହେବାକୁ ଚାହୁଁଛୁ, ସେ କାହିଁକି ସେପରି ହେଉନି, ତାର କାରଣ କ'ଣ ଓ ସେଥିପାଇଁ ପିଲା ଦାୟୀ କି ଆଉ

କଏ ଦାୟୀ, ତାହା ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକର ତାର ନିରାକରଣ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେବା ଆମର ସର୍ବଦା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଟେ । ପିଲାର ବ୍ୟବହାର ଯଦି ଭଲ ନୁହେଁ, ସେ ଅନୁଗତ ନୁହେଁ, ବିନୟୀ ନୁହେଁ, ତେବେ ବୁଝିବାକୁ ହେବ ନିଶ୍ଚୟ ତାର ପାଠ ନ ପଢୁଥିବା ଲଫଙ୍ଗା ଛତରା ପିଲାଙ୍କ ସହିତ ଦୋସ୍ତି ଅଛି । ପିଲାର ମନ ସର୍ବଦା ଖରାପ ଜିନିଷ ଅନୁକରଣ କରିବା ପ୍ରୟାସୀ । ଭଲ ହେବା ଓ ଭଲ ଜିନିଷ ଗ୍ରହଣ କରିବାପାଇଁ ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ଭଲ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ଖରାପଟା ସେମାନେ ବରାବର ଅନୁକରଣ କରିଥାଆନ୍ତି । ଏହା ତାଙ୍କର ପ୍ରକୃତି, ଦୋଷ ନୁହେଁ । ଅତଏବ ତାଙ୍କର ପ୍ରକୃତିକୁ ଭଲ ବାଟରେ ଚଳାଇବା ନିମନ୍ତେ ସାବଧାନ ଓ ଧୀର ପଦକ୍ଷେପ ଆବଶ୍ୟକ । ରୋଗର ଲକ୍ଷଣ ଉତ୍ତମ ରୂପେ ନ ବୁଝି ସବୁ-ରୋଗର ଗୋଟିଏ ଔଷଧ(Panacea of all diseases)ମାତ୍ର ଓ ଗାଳି ବୋଲି କେତେକ ଅନଭିଜ୍ଞ ଶିକ୍ଷକ ଓ ଅଭିଭାବକ ଠିକ୍ କରିନିଅନ୍ତି । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କ ଔଷଧର ବିପରୀତ ଫଳ ଫଳେ ଓ ରୋଗର ବ୍ୟବସ୍ଥା (Prescription) ଠିକ୍ ନୁହେଁ ବୋଲି ସେମାନେ ବହୁତ ଡେରିରେ ବୁଝିପାରନ୍ତି । ସେତେବେଳକୁ ନେଡ଼ଗୁଡ଼ କହୁଣୀକି ବୋହି ଯାଇଥାଏ ।

ପିଲା ଖରାପ ହୋଇଯିବାର ଅନେକ କାରଣ ରହିଛି । ସେଥି ମଧ୍ୟରୁ କେତୋଟି ଏହି ଯେ, ପିଲାଦିନରୁ ପିତା ବା ମାତା ବା ଉଭୟ-ଙ୍କର ପରଲୋକ ହୋଇଥିଲେ ପିଲା ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ହୋଇଥାଏ । ରହିଁବା ମ ହେ ତାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଇଚ୍ଛା ପୂରଣ ହୋଇଯିବା ତାର ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନରେ ଉପକାର ପରିବର୍ତ୍ତେ ଅପକାର କରେ । ପିତାମାତାଙ୍କର ଯୌବନର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ବା ବିବାହର ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ (ପ୍ରଥମ କିମ୍ବା ଦୁଇ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ) ଜାତ ସନ୍ତାନ ପିତାମାତା ଅଦରକାର

(unwanted) ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି । କାରଣ ଏତେ ଶୀଘ୍ର ସନ୍ତାନର ଜନକ ଜନନୀ ହେବା ନିମନ୍ତେ ସେମାନେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନଥାନ୍ତି ବା ହେବାର ଧାରଣା ତାଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦ ଦିଏ ନାହିଁ । ଏଣୁ ତା ପ୍ରତି ପିତାମାତାଙ୍କର ବିତୃଷ୍ଣା ଭାବ ଜାତ ହେତୁ ସନ୍ତାନ ଅବହେଳିତ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ୍ । ପିତା ମାତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମନର ଧାରାବାହିକ ଅମେଳ ଓ କଳହ ସନ୍ତାନ ମନରେ ଗଭୀର ରେଖାପାତ କରେ । ତାର ଫଳରେ ସନ୍ତାନ ପ୍ରତି ଉପଯୁକ୍ତ ଯତ୍ନର ଅଭାବ ହେତୁ ସେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ହୁଏ ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ-ହୀନ ଭାବରେ ତାର ଜୀବନଯାତ୍ରା ନିର୍ବାହ କରେ । ବିନା ନାଉରୀରେ ନଦୀ ବକ୍ଷରେ ନୌକାର ଅବସ୍ଥା ଯେପରି ହୁଏ, ତାର ଅବସ୍ଥା ସେଇପରି ହୁଏ । ପିଲାକୁ ପୋଲିସ ଜଗୁଆଳି ପରି ସର୍ବଦା ଜଗି ରହିବା ଏବଂ ଛାଇପରି ତାର ଅନୁସରଣ କରି ତାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦକ୍ଷେପରେ ତାକୁ ସଜାଗ ଓ ସାବଧାନ କରିଦେବା ଦ୍ୱାରା ପିଲାର ସ୍ୱାଧୀନ ମନୋବୃତ୍ତିର ବିକାଶ ପଥରେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ଭବିଷ୍ୟତରେ ଅନ୍ୟର ବିନା ସାହାଯ୍ୟରେ ଏପରି କି ନିଜର ପୋଷାକ ପରିଚ୍ଛଦ ପରିଧାନ ବା ନିଜ ହାତରେ ଭୋଜନ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ ନିମନ୍ତେ ସେ ଅସମର୍ଥ ହୋଇପଡ଼େ । ଏହିପରି ପ୍ରତି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅନ୍ୟର ସାହାଯ୍ୟକୁ ଅପେକ୍ଷା କରେ । ଏପରି ସନ୍ତାନ ନିଜର ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନର ଭାର ବହନ କରିବାକୁ ଏକାନ୍ତ ଅକ୍ଷମ ହୋଇପଡ଼େ ତଥା ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମରେ ପଛଘୁଞ୍ଚା ଦେଇ ପରାସ୍ତ ହୁଏ । ସଂସର୍ଗ ଦୋଷରୁ ମଧ୍ୟ ପିଲାର ଜୀବନ କୁପଥ ବା ବିପଥଗାମୀ ହେବାର ଯଥେଷ୍ଟ ଆଶଙ୍କା ରହିଛି । ଏହାଦ୍ୱାରା କେତେ ନିରୀହ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଜୀବନ ଯେ ନଷ୍ଟ ଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇ ସମାଜରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଅଶାନ୍ତିର କାରଣ ହୁଅନ୍ତି, ତାର ହିସାବ କିଏ ରଖୁଛି ? ଅତଏବ ଏସବୁ ବିଭ୍ରାଟ ଓ ବ୍ୟତିକ୍ରମ

ନିମନ୍ତେ ପିଲାଙ୍କୁ ଦୋଷଦେବା ନିତାନ୍ତ ଅଯୌକ୍ତିକ ମନେହୁଏ । ଏହାର ପ୍ରକୃତ କାରଣ ବେଳଥାଉଁ ଆବିଷ୍କାର କରି ସେ ଅନୁସାରେ ଆବଶ୍ୟକ କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ ପ୍ରତି ସାଜାଗ ରହିବା ଦିଗରେ ଅଭିଭାବକ, ଶିକ୍ଷକ ତଥା ସରକାରଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ଦାୟିତ୍ୱ ରହିଛି । ତାହେଲେ ସାମାଜିକ ଜୀବନ ମଧ୍ୟ ଏପରି ବିପଦାପନ୍ନ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ । ସାମାଜିକ ତଥା ଶାସନଗତ ସମସ୍ୟାମାନ ହ୍ରାସ ହୋଇ ସମୟେ ସମୟେ ଅଚଳ ଅବସ୍ଥାମାନ ସୃଷ୍ଟି ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାନବସନ୍ତାନ ଅନୁକୂଳ ବାତାବରଣ ମଧ୍ୟରେ ଉପଯୁକ୍ତ ନାଗରିକ ଭାବରେ ଗଢ଼ି ଉଠି ବଳିଷ୍ଠ ସମାଜ ଗଠନରେ ନିଜର ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ ନିମନ୍ତେ ସକ୍ଷମ ହୋଇପାରନ୍ତା ।

—×—

ପରୀକ୍ଷା ପ୍ରଣାଳୀ

ଛାତ୍ରର ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଲା ପରୀକ୍ଷାରେ ପାଶ୍ କରିବା । ପାଠ୍ୟ ବିଷୟ ବ୍ୟତୀତ କୌଣସି ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ଘନଘନ କରତାଳି ମଧ୍ୟରେ ପଦକ ଗ୍ରହଣ, ଖେଳ ପଡ଼ିଆରେ ବିରୁଦ୍ଧ ଦଳକୁ ପରାସ୍ତକରି ବିଜୟ ହାସଲ, ଏସବୁ ଗୌଣ, ଫାଙ୍କା ଆଡ଼ମ୍ବର; ଯଦି ଖବର କାଗଜରେ କୃତିଛାତ୍ରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନିଜର ନାମ ଦେଖିବାକୁ ନମିଳେ । ଏଣୁ ଯେତେ ଭଲ ଛାତ୍ର ହେଲେ ମଧ୍ୟ ପରୀକ୍ଷା ନାଁ ଶୁଣିଲେ ଅଳ୍ପେ ବହୁତେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ରର ହୃତ୍‌କମ୍ପ ହୋଇଥାଏ । ସ୍ଥଳ ବିଶେଷରେ ଅତ୍ୟଧିକ ଭୟ (nervousness) ହେତୁ ଅନେକ ଭଲ ଛାତ୍ର ମଧ୍ୟ ଆଶାନୁରୂପ ଫଳ ଦେଖାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଛାତ୍ର ଅବସ୍ଥାର ସବୁଠାରୁ ଉତ୍କଣ୍ଠାଦିନ ଗୁଡ଼ିକ ହେଲା ପରୀକ୍ଷା ପରଠାରୁ ଫଳ ବାହାରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଏ ଯେଉଁ ଦୁଇ ତିନିମାସ ପ୍ରତୀକ୍ଷା ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ସେ ତାର କଠୋର ଅଧ୍ୟବସାୟ ଓ ପରିଶ୍ରମର ଫଳକୁ ଅପେକ୍ଷା କରେ । ସେ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ କେତେ ପରିଚିତ ଓ ଅପରିଚିତ ବନ୍ଧୁଙ୍କଠାରୁ ପରୀକ୍ଷାରେ କୃତିତ୍ୱ ହାସଲର କାମନା ଦେଖାଇ ଈଶ୍ୱରଙ୍କଠାରେ ପ୍ରାର୍ଥନା ସମ୍ବଳିତ ଅନେକ ଚିଠି ତାର ହସ୍ତଗତ ହୁଏ । ଅନେକ ଭାବୀ ଶ୍ୱଶୁରାଳୟରୁ ମଧୁର ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପନର ପ୍ରସ୍ତାବମାନ ଆସି ଭାବୀ ଜାମାତାର ପିତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ପିତୃକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଓ ଦାୟିତ୍ୱ ପୂରଣର ପୁରସ୍କାର ଆଶାରେ ହୃଦୟ ଓ ମନ ପୁଲକିତ ହୋଇ ଉଠେ । 'ସୁଖଠାରୁ ସୁଖ ଆଶାରେ ସୁଖ ଅଟେ ଅଧିକ' ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକର କଳ୍ପନାପ୍ରଧାନ ମନ ଭବିଷ୍ୟତର ରଙ୍ଗିନ୍ ସ୍ୱପ୍ନରେ ମଶ୍‌ଗୁଲ୍ ହୋଇଉଠେ । ସମବୟସ୍କ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ଗହଣରେ ସମସ୍ତ

ପ୍ରକାର ଫୁର୍ତ୍ତି ଓ ମଉଜ ମଜଲିସ୍ ମଧ୍ୟରେ ଦିନ ଗୁଡ଼ିକ କଟିଯାଏ । ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ସ୍ୱର୍ଗରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା ପରେ ଭବିଷ୍ୟତ କର୍ମପନ୍ଥା ନିର୍ଣ୍ଣୟ ନିମନ୍ତେ ନିଜକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଓ ସେ ଅନୁସାରେ ଜୀବନକୁ ଉପଭୋଗ କରିବାର ସୁବିଧା ଯେ ତାର ଅତି ନିକଟରେ, ଏହି ଭାବନା ତାର ଆନନ୍ଦକୁ ଦ୍ୱିଗୁଣିତ କରେ । କିନ୍ତୁ ପରୀକ୍ଷାରେ ତାର ଉତ୍ତରପତ୍ରମାନଙ୍କର ମୂଲ୍ୟ ସେ ନିଜେ ଆଗରୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରି ସାରିଥାଏ । ସେହି ଅନୁସାରେ ତାର ଭାଗ୍ୟଚକ୍ରର ଆବର୍ତ୍ତନ-ଜନିତ ଫଳ ସୁଖ କି ଦୁଃଖ ସେ ନିଜେ ଆଗରୁ ଜାଣିପାରିଥାଏ । The wearer knows where the shoe pinches. ତଥାପି ଆଶାର ମୋହିନୀ ଆବରଣ ତଳେ ଜୀବନଟା ଯେ ବଞ୍ଚି ରହିଛି । ତାର ସମସ୍ତ ସୁଖ ଭୋଗର କାମନା ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଜାଗ୍ରତ, ଏହା ତ କେବେ ଭୁଲି ହେବନି । ଆଉ ଫଳ ବାହାରିବାର ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଦିବସ ଯେତିକି ନିକଟ ହେଉଥିବ, ସେତିକି 'ନିକଟୀଭବ ଦୃଶ୍ୟନ୍ତେ କୃତାନ୍ତନଗରୀ ଦ୍ରୁମାଃ' । ତା'ପରେ ହୁଏ ସମସ୍ତ ନାଟକୀୟ ଛଟାର ଅବତାରଣା । ଯଥା :—ଖାଦ୍ୟର ପରିମାଣ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ କମାଇଦେବା, ସବୁ ସମୟରେ ମହାଦେବ ମନ୍ଦିରକୁ ଦଉଡ଼ିବା, ସବୁ ପ୍ରକାର ମଉଜ ମଜଲିସକୁ ବିଷଭୁଲ୍ୟ ଦୂରରେ ଫିଙ୍ଗିବା, ଅଳ୍ପରେ କହିଲେ ଜଣେ ବୀତସ୍ପୃହ, ସଂସାର ପ୍ରତି ବିମୁଖ ନିର୍ଲିପ୍ତ ସନ୍ନ୍ୟାସୀର ଲକ୍ଷଣ ଦେଖି-ବାକୁ ମିଳେ । ଆଉ ଫଳ ବାହାରିବା ଦିନ ବା ମୁହୂର୍ତ୍ତର ଅବସ୍ଥା କଥା ତ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । ନାଟକର ଶେଷଟା ମିଳନାତ୍ମକ କି ବା ସୁଖପ୍ରଦ comic ହେଲେ ତ ରକ୍ଷା, ନଚେତ୍ ପୂର୍ବଅବସ୍ଥା ଫେରି ଆସୁ ଆସୁ ପୁଣି କିଛି ଦିନ ବୋହିଯାଇଥାଏ । ଏହିଠାରେ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ନାନା ପ୍ରକାର କାର୍ଯ୍ୟ କଳାପ (extra curicular activities)ରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିବା ହେତୁ ପାଠପଢ଼ା ପ୍ରତି ଅବହେଳାଜନିତ ଅନୁତାପ । ଅତୀତରେ ଯେଉଁ ପ୍ରକାରେ ସମୟଗୁଡ଼ିକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଚାରହୀନ ଭାବରେ,

ଦ ସ୍ମିଭନ୍ଧ ଭାବରେ, ବେଖାତିରରେ ନଷ୍ଟ କରି ଦିଆଯାଇଥାଏ, ସେସବୁ ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ମନେପଡ଼େ । କିନ୍ତୁ ଅତୀତ କେବେ ବର୍ତ୍ତମାନ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ ।

ଅମୂଳଚୂଳ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କଲେ ଏହା ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରହସନ ପରି ମନେହୁଏ । ଏହାର କାରଣ ହେଲା ଏହି ଯେ, ଆମର ବର୍ତ୍ତମାନ ପରୀକ୍ଷାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ଛାତ୍ର ବର୍ଷକ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ହାସଲ କରିଛି, ତାହା କେବଳ ୨।୩ ଘଣ୍ଟା ସୀମାବଦ୍ଧ ସମୟର ପରିସର ମଧ୍ୟରେ ପରୀକ୍ଷା ଖାତାରେ ଅଜାଡ଼ିଦେବାକୁ ହେବ । ଏହା ପ୍ରକାରାନ୍ତରେ ଛାତ୍ରକୁ ତାର ପାଠ ଘୋଷି ମୁଖସ୍ଥ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେଉ-ନାହିଁ କି ? ପାଠ ନ ବୁଝିବାରେ ତ କିଛି ଯାଏ ଆସେନା । ସାରା ବର୍ଷ ପାଠପଢ଼ାରେ ଖିଲପ କରି ଶେଷକୁ କେତୋଟି ଦିନ ବା ମାସ ଅନିଦ୍ରା ରହିଗଲେ ତ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ପରୀକ୍ଷା ପରଦିନକୁ ତାହା ପୂରା ଭୁଲିଗଲେ ମଧ୍ୟ ଅସୁବିଧା, ଦୋଷ ବା କ୍ଷତି କିଛି ନାହିଁ ମୂଳବହି ସଙ୍ଗେ ସାକ୍ଷାତ ନ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ବଜାରରେ ଅତିଶସ୍ତା ଦରରେ ବିକି ହେଉଥିବା କେତୋଟି ନୋଟ୍ ବହି (Key Books) ଆୟତ୍ତ କରିଦେଲେ ଚଳିଗଲା । ନିତାନ୍ତ ଅସୁବିଧା ହେଲେ ସେ ଗୁଡ଼ିକର ସଦୁପଯୋଗ ପରୀକ୍ଷାହଲ୍‌ରେ ହେବାରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ କିଛି ନ ଥାଏ । ଯାହା ସହଜରେ, ଅଳ୍ପ ଶ୍ରମ ସ୍ୱୀକାରରେ ହାସଲ ହୋଇଯିବ, ତା ପାଇଁ ଏତେ ଦୀର୍ଘ ସମୟ କଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକାର କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା କଅଣ ! ଆଜି ସେଥିପାଇଁ ଯେ ଶିକ୍ଷାର ମାନଦଣ୍ଡ ବହୁତ ନିମ୍ନସ୍ତରକୁ ଖସିଗଲାଣି, ଏହା ଯେ କୌଣସି ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପଲବ୍ଧି କରିପାରିବେ । 'ଶିକ୍ଷା' ର କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଅର୍ଥ ମଧ୍ୟରୁ ଯଦି ଗୋଟିଏ 'ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ' ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ଏହା ଜ୍ଞାନ-ଆହରଣର ବାଟ ନୁହେ । ଏହା କେବଳ ପ୍ରତାରଣା, ଏପରି ସହଜ

ଉପାୟରେ ପରୀକ୍ଷାରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେବାକୁ ବା 'ଡିକାଏଣ୍ଟ' କରିବାକୁ ଯଦି ଆମର ଶିକ୍ଷା ବା ପରୀକ୍ଷା ପ୍ରଣାଳୀ ଯୁବକକୁ ସୁବିଧା ଦିଏ, ତେବେ ଯୁବକ ତାହା ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ପଶ୍ଚାତ୍ପଦ ହେବ କାହିଁକି ? ଓ ଅନ୍ୟମାନେ ସେ ସୁବିଧା ଅବଲମ୍ବନରେ ତାର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଫାଇଦା ହାସଲ ନ କରିବେ କାହିଁକି ? ଏବେ ପୁଣି ପରୀକ୍ଷା ଖାତା କେଉଁ ପରୀକ୍ଷକ ହାତକୁ ଗଲା, ତାର ଠିକଣା ଜାଣିଲେ ସେହି ଅନୁସାରେ ତତ୍ପର ହୋଇ ଉଚିତ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିପାରିଲେ ପାଶ୍ ଟା କିଛି ବଡ଼ କଥା ନୁହେ । ଆଜି ଏହିସବୁ କାରଣରୁ ଶିକ୍ଷାର ମାନଦଣ୍ଡ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ଯାଉଥିବାରୁ ସ୍କୁଲ କଲେଜରୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଉଥିବା ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତମାନେ ପାରିବାରିକ ଓ ସାମାଜିକ ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମରେ ନୈରାଶ୍ୟଜନକ ଭାବରେ ପରାସ୍ତ ହୋଇ ଯାଉଥିବାର ଭୂରି ଭୂରି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଖାଯାଏ । ବିବେକ ବୁଦ୍ଧିହୀନ ହୋଇ ସେମାନେ ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥାନରେ ଯାବତୀୟ ଅସାମାଜିକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେବା ଓ ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥଳେ ନିଜେ କରିବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ନ ହେବା ପ୍ରାୟ ନିତିଦିନିଆ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେଲଣି ।

ଏଥିରୁ ଅନୁମିତ ହୁଏ ଯେ, ଛାତ୍ର ପ୍ରଚଳିତ ପରୀକ୍ଷା ପ୍ରଣାଳୀ ଦ୍ୱାରା ପରୀକ୍ଷକ ବା ଆମର ଶିକ୍ଷା ସଂସ୍ଥାକୁ ତଥା ନିଜକୁ ପ୍ରତାରିତ କରିବାର ଉପାୟ ଉଦ୍ଭାବନ କରି ଓ ସେଥିରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ତାର ଜୀବନର ଭବିଷ୍ୟତ ଗଠନ ନିମନ୍ତେ ମିତହୀନତା, ବିବେକ-ହୀନତା ଓ ଯାବତୀୟ ଆତ୍ମପ୍ରତାରଣା ବିଷୟରେ ନିଜର ଚିନ୍ତା ଶକ୍ତି ପରିଚାଳିତ କରୁଛି । ଏଥିପାଇଁ ତାଲିମ୍ ପାଉଛି ବୋଲି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ । ଅତଏବ ପରୋକ୍ଷରେ ଏହି ପ୍ରଣାଳୀ ତଥାକଥିତ

ସୁଶିକ୍ଷିତ ନାଗରିକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅସାମାଜିକତାର ବୀଜ ବପନ କରି ନାନା ପ୍ରକାର ସାମାଜିକ ସମସ୍ୟାର ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି ।

ଏହା ପରିବର୍ତ୍ତେ ପରୀକ୍ଷାକୁ ଦୁଇଟି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ବିଭକ୍ତ କରି ଗୋଟିଏ (କ) ପଠିତ ଜ୍ଞାନପରୀକ୍ଷା ଓ ଅନ୍ୟଟି (ଖ) ବୁଦ୍ଧି ପରୀକ୍ଷାରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ କରାଯାଇପାରେ । ଜ୍ଞାନ ପରୀକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ଗୋଟିଏ ସପ୍ତାହ ବା ମାସର ପଠିତ ବିଷୟ ଉପରେ ମାସରେ ଯେ କୌଣସି ସମୟରେ ମୌଖିକ ଓ ଲିଖିତ ପରୀକ୍ଷା ଦ୍ୱାରା ଛାତ୍ରର ପାଠୋନ୍ନତିର ମାନ (Standard) ସ୍ଥିରୀକୃତ ହୁଅନ୍ତା । ଏହାଦ୍ୱାରା ଛାତ୍ର ବର୍ଷର ସମସ୍ତ ପଠନ ଦିନମାନଙ୍କରେ ଶ୍ରେଣୀରେ ଉପସ୍ଥିତ ରହିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମନୋଯୋଗୀ (attentive) ଓ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ (active) ହୁଅନ୍ତ'; ତଥା ପାଠ୍ୟ ବିଷୟ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟିତ ହୁଅନ୍ତା, ଏହା ସହିତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟରେ ଶତକରା କେତୁ ନମ୍ବର ମୌଖିକ ପରୀକ୍ଷା ବା ବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟ ହେଲେ ବ୍ୟାବ-ହାରିକ (Practical) ପରୀକ୍ଷାପାଇଁ ରଖାଯାଇ ଦୁଇଟି ନମ୍ବରର ମିଶ୍ରଣ ଫଳ ହିଁ ବିଷୟରେ ଛାତ୍ର ରଖିଥିବା ନମ୍ବର ବୋଲି ସ୍ଥିରୀକୃତ ହୁଅନ୍ତା, (ଖ) ବୁଦ୍ଧି ପରୀକ୍ଷା ସେହିପରି ଦୁଇଟି ସ୍ତରରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଯାନ୍ତା, ଗୋଟିଏ (a) ସାଧାରଣ ବୁଦ୍ଧି ପରୀକ୍ଷା । ଏଥିରୁ ଛାତ୍ରର ଉପସ୍ଥିତ ବୁଦ୍ଧି (wit) ଏବଂ ସାଧାରଣ ଜ୍ଞାନ (common sense) ପରୀକ୍ଷା କରାଯାନ୍ତା । ଏ ପରୀକ୍ଷା ମୁଖ୍ୟତଃ ମୌଖିକ ଓ ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥଳେ ଲିଖିତ ହୋଇପାରେ । ଏଥିରେ (objective test) ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରାଯାଇ ପାରେ, (b) ସମସ୍ୟାସମାଧାନମୂଳକ (problem solving) । ଏଥିରେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ସମସ୍ୟା ଉପରେ ଛାତ୍ର ତାର ମତାମତ ବା ସମାଧାନର ପନ୍ଥା ବ୍ୟାଖ୍ୟା ବା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିବ ଏହି ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକ

ସମାଜନୀତି, ରାଜନୀତି, କୂଟନୀତି, ଅଧ୍ୟାତ୍ମବାଦ ଇତ୍ୟାଦି ଉପରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ହୋଇପାରେ । ଏହା ସାଧାରଣତଃ ରଚନାତ୍ମକ ହେବ । ଏ ପରୀକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାକୁ ହେଲେ ଛାତ୍ରକୁ ତାର ଅଧି-କାଂଶ ସମୟ ବୃଥା ଅତିବାହିତ ନ କରି ନାନାପ୍ରକାର ପୁସ୍ତକପାଠରେ ନିୟୋଜିତ ରହିବାକୁ ହେବ; ତଥା ସେହି ସେହି ସମ୍ପର୍କରେ ଗଠିତ ପାଠଚକ୍ର, ଆଲୋଚନା ସଭା ବା ସାମୟିକ ତାଲିମ୍ ଶିବିରରେ ଯୋଗଦେଇ, ଏବଂ ଆବଶ୍ୟକସ୍ଥଳେ ସେଥିରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଛାତ୍ରର ବିକାଶୋନ୍ମୁଖୀ ମନ ତଥା ଚରିତ୍ରକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ସଂଯତ ଓ ଗଠନମୂଳକ ଉପାୟରେ ନିୟୋଜିତ ରଖାଯାଇପାରିବ । (ଖ) ଶ୍ରେଣୀରେ ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ନିମନ୍ତେ ସାଧାରଣତଃ ସ୍କୁଲ ବା କଲେଜପକ୍ଷରୁ କୌଣସି ବିଧିବଦ୍ଧ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇ ନ ପାରେ । ତଥାପି ଛାତ୍ରକୁ ଆବ-ଶ୍ୟକୀୟ ପରାମର୍ଶ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ବର୍ଷାରମ୍ଭରୁ ଉପଯୁକ୍ତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଆଯିବା ଉଚିତ । ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷାରେ ଏ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଦୃଷ୍ଟିରୁ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ପରୀକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସହଜ ଓ ସରଳ ପ୍ରଶ୍ନମାନ ପଚରା ଯାଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ମୁଖ୍ୟତଃ ପରୀକ୍ଷା ତାଙ୍କର ପାଠ୍ୟବିଷୟ ଜ୍ଞାନସମ୍ବଳିତ ହେବା ବାଞ୍ଛନୀୟ । ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ଶେଷରେ କୌଣସି ବୃତ୍ତି ବା ଧନ୍ଦାରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିବା ଛାତ୍ରମାନଙ୍କପାଇଁ ସେହି ସେହି ବିଷୟରେ ତାଲିମ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଉପଯୁକ୍ତ ସୁବିଧା କରାଯିବା ନିଶ୍ଚୟ ଉଚିତ ହେବ ।

ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ ଜୀବନ ଯାପନ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହୋଇଥିବାରୁ ଆମର ଶିକ୍ଷାର ବିଷୟବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟ ଏହି ଆଦର୍ଶ ଅନୁସାରେ ପରିକଳ୍ପିତ ତଥା ପରୀକ୍ଷାପ୍ରଣାଳୀ ପ୍ରଭାବିତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ମନେହୁଏ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଛାତ୍ରର ଚିନ୍ତାଶକ୍ତିର ମାନବିକ

ପରିକଳ୍ପନା ଓ ବିକାଶ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ସେ ଜୀବନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କରୁଥିବା ସମୟରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ, ପାରିବାରିକ, ସାମାଜିକ ତଥା ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଓ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ନାନାପ୍ରକାର ସମସ୍ୟା ସମ୍ପର୍କରେ ଅଭିଜ୍ଞ ସୁନାଗରିକ ଭାବରେ ସଂସାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମରେ ଜୟଯୁକ୍ତ ହେବ—ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ପ୍ରଚଳିତ ପରୀକ୍ଷାପ୍ରଣାଳୀରେ ଉପରୋକ୍ତ ଉପାୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦ୍ୱାରା ବିବର୍ତ୍ତମାନ ବାସ୍ତବ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିଦୃଷ୍ଟ ବିଭ୍ରାନ୍ତ ଓ ଛାତ୍ର ବିଶୃଙ୍ଖଳା ଅନେକାଂଶରେ ହ୍ରାସ ହୋଇଯିବାର ଯଥେଷ୍ଟ ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଶିକ୍ଷାର ଲକ୍ଷ୍ୟର ଅବମାନନା ହେଉଥିବା ସ୍ଥଳେ ଶିକ୍ଷା ଓ ପରୀକ୍ଷା ପ୍ରଣାଳୀର ଯୁଗୋପଯୋଗୀ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ବିପ୍ଳବ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ଜ୍ଞାନୀ ଶିକ୍ଷାବିତ୍‌ଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ଦାୟିତ୍ୱ ରହିଛି—ଏହା ସେମାନେ ଉପଲବ୍ଧି କରିବା ଉଚିତ ।

—*—

ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ସମସ୍ୟା

କଲେଜରେ ଲେକ୍‌ଚରର ହେବାକୁ ହେଲେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଡ଼ିଗ୍ରୀ ନ ହେଲେ ନ ଚଳେ, ନହାତି ନ ହେଲେ ସେକେଣ୍ଡ କ୍ଲାସ । କିନ୍ତୁ ଯେତେ ସବ୍‌ମେଣ୍ଟାଲ, ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ପାଶ୍ କରିବେ ସେମାନେ ହାଇସ୍କୁଲକୁ ଆସିବେ ଶିକ୍ଷକ ହୋଇ (ଅଧିକାଂଶ ଅବଶ୍ୟ) । ଯେଉଁମାନେ ଗୁରୁହେବାର ଗୁରୁତ୍ୱ ଉପଲବ୍ଧି କରି ନଥାନ୍ତି ବା କରିପାରନ୍ତିନି, ଅନ୍ୟ ବୃତ୍ତିରେ ହାକିମି ବୋଲି ତ କରିବେ, ଅଫିସର ବୋଲାଇବେ, କଲିଂବେଲ ବଜାଇ ଚପରାଶିକୁ ଡ଼ାକିବେ ? ହାକିମୀ ଦେଖାଇବେ, ଅର୍ଡର ଦେବେ । ଅଫିସରେ କେତେକଙ୍କ ଉପରେ ଅଛିବୋଲି ତାଙ୍କଠୁ ଅନ୍ତତଃ ଯାଉଁ ଆସୁ ଦଣ୍ଡବତଟା ମିଳିବାରେ ଆତ୍ମପ୍ରସାଦ ତ ଅଛି, ଆଉ କିଛି ନ ହେଲା ନାହିଁ, ସେ଼ ଯେ କମ୍ କଥା ନୁହେଁ । ଅନ୍ୟ ଉପରେ ହାକିମୀ ଓ କ୍ଷମତା ଜାହିର କରିବାରେ ମଣିଷ ଯେତେ ଆଗ୍ରହୀ ଓ ଆନନ୍ଦପାଏ, ଅନ୍ୟ କୌଣସିଟା ତାକୁ ଏତେ ଆନନ୍ଦ ଦେଇ ପାରେନା ।

ବାକି ରହିଲା ପେଟ ପାଟଣା । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତ ସବୁ ବୃତ୍ତିଠାରୁ ମାଷ୍ଟ୍ରି ବୃତ୍ତିରେ କମ୍ ପଇସା ଅଛି ବୋଲି ମାଷ୍ଟ୍ର ହେବାକୁ ମଙ୍ଗୁନଥିଲେ । ସେଇ 'ଗାନ୍ଧି ଉଭଜନ୍' କମ୍ପାର୍ଟମେଣ୍ଟାଲ, ସପ୍ଲିମେଣ୍ଟାରିବାଲାଙ୍କୁ ନ ରଖିଲେ ନ ହୁଏ । ଏବେ ସିନା କେତେ ଦିନ ହେଲା ସର୍କାର ବାହାଦୁର ସଦୟ ହୋଇ ଏଇ ଅବହେଳିତଙ୍କର ଭାତ ଶାଗକୁ ଭାତ, ଡାଲି ଆଉ ତର୍କାରୀରେ ପରିଣତ କରିଛନ୍ତି । ସେଇଥିପାଇଁ ତ ଆଜ

ଶିକ୍ଷକ ତାଲିମ କଲେଜ ଓ ସ୍କୁଲମାନଙ୍କରେ ବେଶୀ ଭିଡ଼ ହେଉଛି । ଆଜି ଏମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଦେଶର ଭବିଷ୍ୟତ ନାଗରିକ ଗଠନରେ ଯେଉଁ ଦୃଢ଼ ପଦକ୍ଷେପ ହେବ, ତାହା ଅନୁମାନସାପେକ୍ଷ । ସେମାନେ ବି ଅନ୍ୟ ବୃତ୍ତିକଶ୍ପାଇଁ ଅନୁପଯୁକ୍ତ ବିବେଚିତ ହୋ'ଇ ଯାଇବା ପରେ ଶିକ୍ଷା ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କରେ ଯାଚକ ବାଣନ ନିମନ୍ତେ ଏକମୁଠି ହୁଅନ୍ତି, ଅଧମ ଉଦ୍ଧାରଣ ପନ୍ଥା ଅବଲମ୍ବନ (ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଦପ୍ତରର ଜଣେ ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ କର୍ମିଷ୍ଠଙ୍କ ମନ୍ତବ୍ୟ ଅନୁସାରେ) କରନ୍ତି । ସେହି କାରଣରୁ ଆଜି ଯେଉଁମାନେ ଟ୍ରେନିଂ କଲେଜରେ ବା ଟ୍ରେନିଂ ସ୍କୁଲରେ (Pupil Teacher) ହିସାବରେ ଭର୍ତ୍ତି ହୁଅନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ନୈରାଶ୍ୟ (Frustration)ର ଏକ ଏକ କରୁଣ ଇତିହାସ ବା ଚଳନ୍ତି ଉପନ୍ୟାସ । ଏହା ଅପ୍ରିୟ ସତକଥା । କେତେକଙ୍କୁ ଅବଶ୍ୟ ଏହା ଅପ୍ରିୟ ବୋଧ ହୋଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ସଂପୃକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଶ୍ଚୟ ଏହି ଉକ୍ତିର ଯାଥାର୍ଥ୍ୟ ଉପଲବ୍ଧି କରୁଥିବେ ।

ଅସଲ କଥା ହେଲା ସମାଜ ତାର ଶିକ୍ଷକ, ଗୁରୁ, ତାର ଚରିତ୍ର-ନିର୍ମାତାଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନଦେଇ ଶିଖିଲାନି । ଆମ ଦେଶରେ ଶିକ୍ଷା, ଶିକ୍ଷକ ଓ ଶିକ୍ଷାଯତନ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବହେଳିତ ଅବସ୍ଥାରେ ରହିଛି ! ଯେତେବେଳେ ଅନ୍ୟ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗ ସମାଜରେ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଓ ସବୁ ରକମର ସୁବିଧା ପାଇବା ନିମନ୍ତେ ହକଦାର ହୋଇଛି, ଏଠି ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ନିକଟରେ ସ୍କୁଲ ମାଷ୍ଟ୍ରଟିଏ ଯେପରି ଗୋଟିଏ ହେୟ, ଅବହେଳିତ ଅଦରକାରୀ ଜୀବ ! ସେହିପରି ବ୍ୟବହାର ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ପାଆନ୍ତି । ମାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ଠାରୁ ଶିକ୍ଷା ସ୍ତରରେ ଖୁବ୍ ନିମ୍ନରେ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମଫସଲରେ ଦାରୋଗା (Police Sub-Inspector)ଙ୍କୁ ଯେତେ ଭୟ ମାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କୁ ସେତେ ହେବ କୁଆଡୁ । ଶିକ୍ଷାର ଯୋଗ୍ୟତା ଯେତେ କମ୍ ହେଲେ ଜଣେ ହେବ

"ଦାରୁଗା ପଗ ବାନ୍ଧନେଇ ଜେଲ୍ ଠୁକିଦେବେ, ଧମକେଇ ଦେଲେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ପାଟି ଖନମାରିଯିବ । ଆଉ ମାଷ୍ଟରେ, ଅବଧାନେ, ଆମ ଗାମକୁ ଯେ ଅ ଆ କ ଖ ଘୋଷାନ୍ତି ନଇଲେ ମାଟିର ପଢ଼ାନ୍ତି, କି ପାଠପଢ଼ାନ୍ତି କେଜାଣି ଖାଲି ତ ଲୁଟି" ଏଦୁହେଁ କେବେ ସମାଜରାଜ ଭିତରେ ଗଣ୍ଡ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ । କପରି ବା ପାରିବେ ! ଶାସନ ଦିଗରୁ କହ, ଅର୍ଥନୀତି ଦିଗରୁ କହ ଧାର୍ମିକ ଜାତି ଦିଗରୁ କହ କେଉଁ ଥିରେ ଯେ ମାଷ୍ଟ୍ରେ ଦାରୁଗା ବାବୁଙ୍କ ସମକକ୍ଷ ହୋଇ ପାରିବେ ?

ହୋଇ ପାରିବେ ବା କୁଆଡ଼ୁ । ତା ନ ହୋଇଥିଲେ ପିଲା ଫେଲ ହେଲା ତ ମାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କୁ ଡାକ କୈଫିୟତ୍ ଦେବେ । ଗାର୍ଡ଼ି-ଆନ କହିବେ 'ମାଷ୍ଟ୍ରେ ଭଲ ପଢ଼ାଇନାହାନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ବାହାର କରି ଆଉ ଜଣଙ୍କୁ ଆଣ' । କହେ।, ମାଷ୍ଟ୍ରେ ତ ସେଇ ପାଠ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପଢ଼ାଉଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟମାନେ କାହିଁକି ଭଲ ନମ୍ବର ରଖିଲେ, ତମ ପିଲା ଫେଲ ହେଲା । ଏଥିପାଇଁ ପିଲାଦାୟୀ କି ମାଷ୍ଟ୍ରେ ଦାୟୀ ସେକଥା ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ବଧାତା କହୁନ । ଖାଲି ଯାହା ଦୋଷ ହେଲା ସବୁ ବିଚରା ମାଷ୍ଟ୍ର ଉପରେ ଲଦି ହୋଇ ଖଲାସ । ଏପରି କି ପିଲା ବସ୍ତୁବନ୍ଧ (Sent-up) ବା ବୋର୍ଡ଼ ପରୀକ୍ଷାରେ ଫେଲ ହେଲେ ମାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ପାଖରେ ଟିଉସନ୍ ଟଙ୍କା ଫେରାଇ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଦାବୀ ହୋଇଥିବା ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତର ଅଭାବ ନାହିଁ । ଏହାଠାରୁ ବଳି ନିର୍ଲଜ୍ଜ ଓ ଦୁଃସାହସ ପଣିଆ ଆଉ କଣ ଥାଇପାରେ । ଏବେନେ ବେଳେ ପିଲା ଉପରେ ଟିଉସନ୍ ଟଙ୍କା ବାକୀ ଥିଲେ ସେ ଟଙ୍କା ଆଉ ମିଳିବାର କଥା ନୁହେ । ପିଲା ପାଶ କରୁ ବା ଫେଲ୍ ହେଉ ଅଭିଭାବକଙ୍କର ପୂରାପୂରି ଠକିବାର ମତଲବ୍ ଆଉ ପିଲା ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ପାଶ୍ କଲେ କହିବ:—ଅଃ, ମୋର ପରା ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ ହୋଇଥାନ୍ତା! । ଅଙ୍କଟା ଟିକିଏ ଖରାପ ହୋଇଗଲା ବୋଲି ସିନା ଅଭିଭାବକ କହିବେ, ମାଷ୍ଟ୍ରେପରା ଅଙ୍କ

ଭଲ ପଢ଼ାଇଲେନ, ନଚେତ୍ ଆମ ଗାଁ କଣ ଫାଷ୍ଟ ଡ଼ିଭିଜନ୍ ପାଇ ନଥାନ୍ତା ! ହେଁଃ । ମାଷ୍ଟ୍ରେ ବି ସେମିତି । ଅପମାନ ତ ତାଙ୍କର ବିହସୁହା ହୋଇଗଲାଣି । ଥରକେ ଘୋଷାଏ ଲେଖାଏଁ ପିଲାଙ୍କୁ ଟିଉସନ କ୍ଲାସରେ ସ୍ବୀକାର କରିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ପାରନ୍ତିନ । ଫଳରେ ଏ ଅପବାଦ, ନିନ୍ଦା, ଧମକ । ପିଲା ଫେଲ୍ ହେଲେ ଜଣାଯାଏ, ଯେପରି ତାକୁ ପଢ଼ାଉଥିବା ମାଷ୍ଟ୍ରେ ଫେଲ ହେଲେ, ମାଷ୍ଟ୍ରେ ବି ସେହିପରି ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ତେବେ ସେପରି ପିଲାଙ୍କୁ ଆଗରୁ ପରୀକ୍ଷା ନ କରି ପଢ଼ାଇବାକୁ(ଟିଉସନ୍) ଗଲ କାହିଁକି ? ଖାଲି ଟଙ୍କାର ମୋହ ସିନା ! ଏ ମରଣଠୁ ବଳି ଅପମାନର କଷା-ଘାତର ଦରଜରେ ଉଷୁମ ସୋରିଷ ତେଲର କାମ କରେ ! କାହିଁକି ? ଯେଉଁ ପିଲା ନିଜ ଚେଷ୍ଟାରେ ପାଶ୍ କରିପାରିବେ, ତମର ବିଶ୍ବାସ, ସେପରି ପିଲା ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟିଙ୍କୁ ଧରି ତମର ଟେବ୍‌କାଶିର ଅଭାବ ମେଣ୍ଟେଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁନ ! ସେଥିରେ ତ ଉଭୟ ଆଡ଼ୁ ସମ୍ମାନ ଓ ଲାଭ । ଏପରି ଏ ଅତି ଲୋଭ ଫଣିଆରେ ଯେଉଁ ପାପହୁଏ ତାର ତ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ଦରକାର । ଏହା-ଦ୍ବାରା ଶିକ୍ଷକ ନିଜେ ନିଜର ସମ୍ମାନ ତଳେ ପକାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଶିକ୍ଷକସମାଜର ମାନସମ୍ମାନ କ୍ଷୁଣ୍ଣ କରୁଛନ୍ତି । ଏଇପରି କେତେକ ଅର୍ଥଲୋଲୁପ, ଅପମାନ ପ୍ରତି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନ ଥିବା, ମୂର୍ଖ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ସମଗ୍ର ଶିକ୍ଷକସମାଜର ଉଚ୍ଚ ଆଦର୍ଶ ଯେ ଅନେକାଂଶରେ ଭୂଲୁଣ୍ଠିତ, ତାହା କେହି ଅସ୍ବୀକାର କରିବେନି । ଆଜି ସମୟେ ସମୟେ ଏ ପ୍ରକାର ଅଶୋଭନୀୟ ପରିସ୍ଥିତିରୁ ଦୂରରେ ରହିବାପାଇଁ କେତେକ ଶିକ୍ଷକ ବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କରେ ପ୍ରମୋଶନ ପରୀକ୍ଷାମାନଙ୍କରେ ନିଜର ଟିଉସନ ପିଲାଙ୍କୁ ବେଶୀ ବେଶୀ ନମ୍ବର ଦେବାକୁ ଦ୍ବିଧା ବୋଧ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏପରି କି ବିଚାର (Consideration meeting) ସମୟରେ ନିଜର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଚରିତାର୍ଥ ନିମନ୍ତେ ଓକିଲାତି କରି

ରାଗ, ଅଭିମାନ; ଆକ୍ଷେପ ଇତ୍ୟାଦିର ଅବତାରଣା କରନ୍ତି । ଏହାଦ୍ୱାରା ପରୋକ୍ଷରେ ସେ ମହାଶୟ ଛାତ୍ରମଣ୍ଡଳରେ ନିଜର ଆଦର୍ଶରୁ ଓହରିଯିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଶିକ୍ଷକ ମଣ୍ଡଳରେ ନିଜର ଉପଯୁକ୍ତ ଆସନରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୁଅନ୍ତି, ତଥା ନିଜର ଅଜାଣତରେ ସମସ୍ତ ଶିକ୍ଷକ ସମାଜର ଯେଉଁ ଘୋର କ୍ଷତି କରନ୍ତି, ତାହା ସେ ବୁଝିବାକୁ ଥରେ ମାତ୍ର ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତିନି ।

ଆଜି ଏଇସବୁ ମନୋଭାବ ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ କର୍ମକୁଣ୍ଠ କରିପକାଇଛି । ସେ ଜୀବନର ଅବଶିଷ୍ଟ ସମୟ ବସି, ଶୋଇ, ତାସ ପଶା ଖେଳି କଟାଇ ଦେଉଛି । ଦାୟିତ୍ୱବୋଧ ଅଭାବରୁ ଶିକ୍ଷକ ନିଜ ଆଦର୍ଶରୁ କେତେ ତଳକୁ ଖସି ପଡ଼ୁଛି, ତାହା ସେ ନିଜେ ବୁଝିବାକୁ ଅକ୍ଷମ । ନୀଚ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ମନୋଭାବ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଉଚ୍ଚ ଚରିତ୍ରବଳ, ତ୍ୟାଗ, ସାଧୁତା, ନ୍ୟାୟ, କର୍ତ୍ତବ୍ୟନିଷ୍ଠା ବଳରେ ଶିକ୍ଷକ ତାର ଲୁପ୍ତ ଗୌରବ ଓ ସମ୍ମାନ ଫେରିପାଇ, ସାଂସାରିକ ଓ ସାମାଜିକ ଜୀବନକୁ ଅତି ଆଦର୍ଶମୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଛାତ୍ରାବସ୍ଥାରେ ନେଇଥିବା ଶପଥକୁ, ସମାଜରୁ ସମସ୍ତ କୁସଂସ୍କାର ଦୂର କରିବା ନିମନ୍ତେ କରିଥିବା ପ୍ରତିଜ୍ଞାକୁ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ପାଳନ କରି ସମାଜର ଏହି ସ୍ୱାର୍ଥାନ୍ଧ, ଅର୍ଥସର୍ବସ୍ୱ, ଅସାଧୁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ କମାଇ-ଦେବାକୁ ଶିକ୍ଷକ ବଦ୍ଧପରିକର ନ ହେବ ତ ଆଉ ହେବ କିଏ । ସମାଜର ଏଇ ଦୁର୍ବଳତା ବିଷୟରେ ଅବହିତ ରହି ନିଜ ଜୀବନର ଆଦର୍ଶଦ୍ୱାରା ତାର ଉପଯୁକ୍ତ ପଥ ପ୍ରଦର୍ଶକ ହେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ସେ ଯଦି ସମସ୍ତ ଅସାମାଜିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅନ୍ଧପରି ଅନ୍ୟର ଆଦର୍ଶ ଅନୁକରଣ କରିବାରେ ବ୍ୟାପୃତ ରହେ ତା ହେଲେ ନିଜର ବିଶେଷତ୍ୱ ରହିଲା କେଉଁଠି ? ରକ୍ଷକ ଯଦି ଭକ୍ଷକ ହୁଏ, ଶିକ୍ଷକ ଜାତିର ପଥ-ପ୍ରଦର୍ଶକ ନ ହୋଇ ଅନ୍ୟର ଆଦର୍ଶକୁ ଅପେକ୍ଷା କରେ, ତେବେ ଏଇ ପତିତ ସମାଜର ଉଦ୍ଧାର ବିଡ଼ମ୍ବନା ମାତ୍ର ।

ଆଜିର ଏଇ ଘଡ଼ିସନ୍ଧିବେଳେ ଯେତେବେଳେ ସମସ୍ତ ପୃଥିବୀର ରାଜନୀତି ସଙ୍କଟାପନ୍ନ, ମନୁଷ୍ୟ ମନରେ ହିଂସା, ଦ୍ୱେଷ, ଅହଙ୍କାରର ଭୂତ ରାଜତ୍ୱ କରୁଛି, ସାମାଜିକ ଜୀବନରେ ନିରାପତ୍ତା ନାହିଁ, ରାଜନୀତି ଓ ଶାସନରେ ଶୃଙ୍ଖଳାର ଅଭାବ, ମଣିଷ ମଣିଷକୁ ଅବିଶ୍ୱାସ କରି, ଶତ୍ରୁ ଭାବି, ବଣର ପଶୁଠାରୁ ହୀନ ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରୁଛି, ଜୀବନରେ ଶାନ୍ତି ନାହିଁ, ଚାରିଆଡ଼େ ହାହାକାର, ମଣିଷକୁ ମଣିଷ କବଳରୁ ରକ୍ଷା କରିବାର ଆର୍ତ୍ତନାଦ ଏବଂ ସମସ୍ତେ ଅନୁଭବ କରୁଛନ୍ତି ଏହାର ଆଶୁ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଆବଶ୍ୟକତା, ସେତେବେଳେ ଜାତିର କର୍ଣ୍ଣଧାର, ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ଶିକ୍ଷକସମାଜ ବ୍ୟକ୍ତି-ସ୍ୱାର୍ଥରେ ଲିପ୍ତ ରହି ମଣିଷଜାତିର ବିରାଟ ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ଭୁଲିଯିବା ଉଚିତ କି ? ଦଶଟାରୁ ଚାରିଟା ମଧ୍ୟରେ କେତୋଟି ପିଲାଙ୍କୁ ପୁସ୍ତକଗତ କିଛି ବିଦ୍ୟା ହାସଲ କରାଇ ଦେଇ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷକ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶେଷହେଲା ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ଭୁଲ କରୁଛନ୍ତି ଓ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଓ ଦାୟିତ୍ୱ ତୁଲାଇବାରେ ଅବହେଳା କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ବୁଝିବାକୁ ହେବ ।

—o—

ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ସ୍ତରରେ ପ୍ରାଇଭେଟ ଟିଉସନ

(ଦୁଇଟି ଦିଗ)

ପ୍ରାଇଭେଟ୍ ଟିଉସନର ମୂଳ କାରଣ ହେଲା ଅର୍ଥର ଅଭାବ । ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ସ୍ତରରେ ଏହାର ବ୍ୟାପକତା ବେଶୀ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ସାଧାରଣତଃ କ୍ଲାସରେ ଦିଆଯାଉଥିବା ଶିକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ କରିବାରେ ସମସ୍ତ ଛାତ୍ରଙ୍କର ପାରଦର୍ଶିତାର ଅଭାବ ହେତୁ ସ୍କୁଲ କାର୍ଯ୍ୟ ସମୟ ବାହାରେ ଅଧିକ ସମୟ ଦେଇ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ ପୂରଣ କଲେ ତାକୁ ଟିଉସନ ବା (extra coaching) କହିବା, କାରଣ ଶ୍ରେଣୀରେ ସବୁ ଛାତ୍ରଙ୍କର ଗ୍ରହଣ କରିବା ଶକ୍ତି, ବୁଦ୍ଧି ଓ ସ୍ମରଣଶକ୍ତି ସମାନ ନଥାଏ । ଅତଏବ ଜଣେ ଆଗେଇ ଗଲେ ଆଉ ଜଣେ ପଛକୁ ପଡ଼ିଯିବା ସ୍ୱାଭାବିକ, ତେଣୁ ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ଅଲଗା ଅଧିକ ସାହାଯ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ । ପଠିତ ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନ ହାସଲ ଦିଗରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମାନ ସ୍ତରରେ ରଖିବାର ଏହା ନିଶ୍ଚୟ ଏକ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ପନ୍ଥା । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହା ଯେପରି ଆକାର ଧାରଣ କଲାଣି, ତାହା ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲେ ବାସ୍ତବିକ ବଡ଼ ଦୁଃଖ ଲାଗେ । କିଛି ନୁ ଛାତ୍ର ତାର ପୁସ୍ତକଗତ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ମୋଚନ ନିମନ୍ତେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ଦ୍ୱାରସ୍ଥ ହେଲେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କର କ'ଣ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନୁହେ ଯେ, ଆଗ୍ରହର ସହିତ ତାର ସେହି ସନ୍ଦେହ ମୋଚନ କରିବା । କିନ୍ତୁ ଆଜି ଏହି ଅର୍ଥ-ସର୍ବସ୍ୱ ଯୁଗରେ ପାଠ ମଧ୍ୟ ହାଟରେ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ବିକି ଖରିଦ ହେବାପରି ଅବସ୍ଥାରେ ପହଞ୍ଚିଛି, ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ମୁଖରୁ କ୍ଲାସରେ ପାଠର ପୁନରୁକ୍ତି ଆଶା କରିବା ବୃଥା । କେତେକ ସଂକୋଚହୀନ ଶିକ୍ଷକ ସେହି କ୍ଲାସରେ 'ପାଠ ଏକାଥରକେ ବୁଝି ନପାରିଲେ ଟିଉସନ ହୋଇପଡ଼ୁନା' ବୋଲି

ମୁହେଁ ମୁହେଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେବାକୁ ଦ୍ୱିଧାବୋଧ କରନ୍ତି ନି ଏବଂ ସେ ଦିନ ଘଣ୍ଟିରେ ବା ତା ପରଦିନ ସେହି ହତଭାଗ୍ୟ ଛାତ୍ରକୁ ସମଦୁଃଖୀ ଛାତ୍ରଙ୍କ ଗହଣରେ ଟିଉସନ କ୍ଲାସରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଯେତିକି ଚୂନାକୁ ସେତିକି ପିଠା ନ୍ୟାୟରେ ଶିକ୍ଷକ ଛାତ୍ରଙ୍କଠାରୁ ଆଦାୟ ପଇସା ଅନୁପାତରେ ପାଠ ବିତରଣ କରନ୍ତି (ବିକନ୍ତି) । ଅନେକ ଶିକ୍ଷକ ଏହାକୁ ଏକ ବ୍ୟବସାୟ ଆକାରରେ ଗ୍ରହଣ କରି ମାସକୁ ଶହ ଶହ ଟଙ୍କା ରୋଜଗାର କରୁଛନ୍ତି, ଯେପରି ବିକାକିଣାର ପରିସର ବୃଦ୍ଧି ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ତାହା ବ୍ୟବସାୟରେ ପରିଣତ ହୁଏ । କେତେକ ତ ଏକ ସମୟରେ ଅନେକ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ବସାଇ ନିଜ ବସାରେ ସ୍କୁହାଳ କରି ସାରିଲେଣି । ସେଇ ଘଣ୍ଟାଏ ଦୁଇଘଣ୍ଟା ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସମୟରେ ଏତେ ଛାତ୍ରଙ୍କ ପ୍ରତି କିପରି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଦୃଷ୍ଟି (individual attention) ଦିଆଯାଇ ପାରେ ବୁଝି ପଡ଼ୁନି । Education code ରେ ବିଭାଗୀୟ ଉଚ୍ଚ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଅନୁମତିକ୍ରମେ ଏକ ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଛାତ୍ରକୁ ଟିଉସନ୍ କରାଯାଇବା ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ନିୟମର ଯଥେଚ୍ଛା ଲଙ୍ଘନ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ । ଟିଉସନ୍ ଦ୍ୱାରା ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ଅର୍ଥାଭାବ ତଥା ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂରୀକରଣ ଏକ ଛଳନା ମାତ୍ର । ଏ ଟଙ୍କାରେ ଗାଁରେ ଜମିବାଡ଼ି କିଣା, ସହରରେ କୋଠାପିଠା ଓ ବ୍ୟାଙ୍କରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପଇସା ସଞ୍ଚୟ ହେଲା ଅସଲ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଛାତ୍ର ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଜ୍ଞାନୀ ହେଉ ବା ନ ହେଉ, କିମ୍ବା ତାଉ ପୂର୍ବ ଜ୍ଞାନର ସ୍ତରରୁ ଅହରହ ତଳକୁ ଖସିଆସୁ ସେଥିରେ ଯାଏ ଆସେ କିଛି ନାହିଁ । ଛାତ୍ର ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା ତ ଟିଉସନ୍ ମାଷ୍ଟରଙ୍କ ବାହାଦୁରୀ, ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ ଛାତ୍ରର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଓ କର୍ମଫଳର କରାମତି । ଏଣେ ଛାତ୍ର ଯିବେ କୁଆଡେ ! ସମ୍ପୃକ୍ତ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ନିକଟରେ ଟଙ୍କା ଦେଇ ଟିଉସନ୍ ନ ହେଲେ ସେହି ବିଷୟରେ ଫେଲ ହୋଇ

ଯିବାର ଯଥେଷ୍ଟ ଭୟ ରହିଛି । ମାସିକ କଟ୍ଟି କଟ୍ଟି 'ବସ୍ତୁ ପ୍ରୀତ୍ୟର୍ଥେ ବଳଯୋଗ' କରି ଟିଉସନ୍‌ଟିଏ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ପାଶ୍ ଦାୟିତ୍ୱଟା ମାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କର । 'ହକ୍ ଟଙ୍କା ଖାଇଛନ୍ତି କେଉଁ ଘାଇରେ ଯିବେ' ! ଅତ-ଏବ ପାଶ୍‌ଟା ଛାତ୍ରର ହାତମୁଠାରେ । ଆଉ କାହାକୁ ଖୁସାମତ କରିବା ମଧ୍ୟ ଦରକାର ନାହିଁ, ଟିଉସନ୍ ହୋଇ ମାସିକ କଟ୍ଟି କଟ୍ଟି ଅର୍ଥଶ୍ରାଦ୍ଧ ବିନା ସେ କେବଳ ସୁଦୂର ପରାହତ—ଏହା ଛାତ୍ର ଭଲରୂପେ ଜାଣେ । ଏଥିରୁ ଶିକ୍ଷାର ମାନଦଣ୍ଡ କେଉଁ ସ୍ତରରେ ପହଞ୍ଚିଲାଣି ତାହା ବୁଝିବାକୁ ଆଉ ବାକି ନାହିଁ ।

ଅନ୍ୟ ଦିଗରୁ ଦେଖିଲେ ଟିଉସନ୍ ମାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କର ଟିଉସନ୍ ଗ୍ରହଣର ପ୍ରକୃତ କାରଣ ଆର୍ଥିକ ଅନଟନ । ବିଶେଷତଃ କଲେଜରେ ପଢ଼ୁଥିବା ସମୟରେ ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଅସ୍ୱଚ୍ଛଳ ଦୃଷ୍ଟେ ଶିକ୍ଷାଗ୍ରହଣର ଖର୍ଚ୍ଚ ତୁଲାଇ ନ ପାରିବାରୁ ତଥ କଥିତ ପଇସାବାଲାଙ୍କ ଘରେ ଏକାଧିକ ପ୍ରାଇଭେଟ୍ ଟିଉସନ୍ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ବା ଘରୋଇ ଶିକ୍ଷକ (Residential tutor) ଭାବରେ ରହିବାକୁ ଛାତ୍ର ବାଧ୍ୟହୁଏ । ତାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କ ପିଲାଙ୍କୁ ଓଳିଏ ବା ଦୁଇଓଳି ପଢ଼ାଇ ସାରିବା ପରେ ତାଙ୍କ ପିଲା ପିଲିଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ ହିସାବରେ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ବୁଲିଯିବା ନଚେତ୍ ତାଙ୍କ ସହିତ ସିନେମା ହଲ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇ ସୋ ଭାଙ୍ଗିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହଲ୍ ବାହାରେ ତାଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷା କରିବା, ତାଙ୍କ ସାନପିଲାଙ୍କୁ କାଖେଇବା, ମାର୍କେଟକୁ ସଉଦା (ପରିବାପତ୍ର କିଣିବା) କରିବାକୁ ଯିବା ଇତ୍ୟାଦି । ଏଥିରେ ତାଙ୍କର ଆତ୍ମ-ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଓ ନୈତିକ ମର୍ଯ୍ୟାଦା କ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାର ନିଜର କଲେଜ ପାଠପଢ଼ାରେ ଯେ କି ପ୍ରକାର ବ୍ୟାଘାତ ଘଟେ, ତାହା ଅନୁଭବୀମାନେ ଉତ୍ତମରୂପେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିପାରିବେ । ଖାଲି ସେତିକି ନୁହେ—ଯଦି ଶିକ୍ଷକ ଓ ଛାତ୍ର ବିପରୀତ ଯୌନ ଅଙ୍ଗ

ବଶିଷ୍ଟ ହେଲେ, ତାହେଲେ ବରର ଷ୍ଟାଟର ଅତ୍ୟନ୍ତ ସଂଯତ ନ ହେଲେ ସାମାଜିକ ବିପଦର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ । ଏପରି ଅସଂଯତ ସ୍ୱଭାବର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଆଜିକାଲି ବିରଳ ନୁହେ । ଏଥିରେ ମଧ୍ୟ ଗୃହକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ କନ୍ୟାର ପିତା ହିସାବରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆର୍ଥିକ ଓ ସାମାଜିକ ଉଭୟ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ଅତି ସହଜ ହୋଇପଡ଼େ । ଏଣେ ପିତାମାତା ଓ ପରିବାରର ଆଶାଭରସା ସବୁ ପାଣିରେ ପକାଇ ତାଙ୍କ କଥା ଏଡ଼ି ବାହାଦୁରୀ ଦେଖାଇ ନିଜ କର୍ମର କୈଫିୟତ୍ ଦିଅନ୍ତି ।

ଅସବର୍ଣ୍ଣ ବିବାହ (intercast marriage) ବିଧବା ବିବାହ (widow marriage) ବା ବିନା ଯୌତୁକ ଦାବୀରେ ଆଦର୍ଶ ବିବାହ କରୁଛନ୍ତି ତଥା ସମାଜରେ ସଂସ୍କାର ଆଣୁଛନ୍ତି କହି ତେଣେ ଘରେ ଚଲି ଉପରୁ ହାଣ୍ଡି ପଡ଼ିଛି ମାଙ୍କଡ଼ଚନ୍ଦ୍ର ମାରୁ, ଗଣ୍ୟମାନ୍ୟ ଲୋକେ ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବ ଯେତେ ବୁଝାଇ କହିଲେ ମଧ୍ୟ କାହାକଥା ପ୍ରତି ଭ୍ରୁକ୍ଷେପ ନାହିଁ । ସେ ମୋହ ଓ ମାୟା ଏଡ଼ାଇପାରିବା ସହଜ ନୁହେ ଓ ବାସ୍ତବ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସହଜ ହୋଇ ପାରେନା । ଏହାର ପରିଣାମ ମଧ୍ୟ ସୁଖମୟ ହୁଏ ନାହିଁ । କଲେଜ ପଡ଼ା ଅଧାରହେ । ସେତିକରେ ପୋଥିରେ ଡୋର ଦିଆହୁଏ । ସାମାଜିକ ମୋହର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଶେଷରେ ପଛକୁ ଫେରି ଚାହିଁବା ବେଳକୁ ଆଉ ସମୟ ନଥାଏ । ଜୀବନରେ ବଡ଼ ହେବାର ଉଚ୍ଚ ଆଶା ଓ ଆକାଙ୍କ୍ଷା ବୁଦ୍‌ବୁଦ୍‌ପରି କେଉଁ ଆଡ଼େ ମିଳେଇଯାଏ । ତିକ୍ତତା ମଧ୍ୟରେ ଜୀବନର ଅବଶିଷ୍ଟ ସମୟ ଅତିବାହିତ ହୁଏ । ଏପରି ଅଶେ ଭମାପୂ ପରିସ୍ଥିତି ମଧ୍ୟରେ ଯେ ଏକ ଜୀବନର ବହୁମୂଲ୍ୟ ସମୟର ଅବ୍ୟବହାର ଓ ଅପବ୍ୟବହାର ହୁଏ, ତାହା ସମାଜରେ ସେହି ଆମ୍ଭାଭିମାନୀ ସ୍ୱାର୍ଥପର ଓ ଅନ୍ୟର ସୁବିଧା ପ୍ରତି ଭ୍ରୁକ୍ଷେପ କରୁନଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି, ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଘରେ ଗୁହ ନିଜର ବୟସର ସ୍ୱଳ୍ପତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଜିଦ୍‌ଖୋର ଓ ଅବିମୃଶ୍ୟକାରିତା ହେଉ

ଟିଉସନର ସ୍ୱାର୍ଥରେ କାମ କରି ତାଙ୍କ ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ବିକଳିଏ ସେଇମାନେ କି ବୁଝିପାରୁଥିବେ ନିଶ୍ଚୟ । ଫଳ, ଉଚ୍ଚାଭିଳାଷୀ ଦେଶର ଭବିଷ୍ୟତ ନାଗରିକ ଏହି ଯୁବ ଯୁବତୀଙ୍କର ଜୀବନ ଯେ ନଷ୍ଟ କରି ଦିଆଯାଉଛି ତାହା ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ବୁଦ୍‌ବୋଧ ହେଉଥିବ । ଅତଏବ ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥାଭାବ ହେତୁ ଟିଉସନ ଗ୍ରହଣ ଛାତ୍ରର ସାଧନା ପଥରେ ଯେ ଏକ ଅନ୍ତରାୟ ହୁଏ ,ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଅନେକେ କହନ୍ତି—'କାନ ଥିଲେ ସୁନା ନାହିଁ, ସୁନା ଥିଲେ କାନ ନାହିଁ ।' ଏ ଉକ୍ତିର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଏହି ଯେ, ଯାହାର ପଇସା ନାହିଁ ତା ହାତରେ ପାଠ ହୁଏ ଓ ଯାହାର ପଇସା ଅଛି ତାଠାରେ ପାଠ ହୁଏନି । (ସବୁ ନିୟମର ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଅଛି ଅବଶ୍ୟ) ସ୍ଥଳବିଶେଷରେ ପଇସାବାଲାଙ୍କ ହାତରେ ପାଠ ନ ହେବାର ଅନ୍ୟ କାରଣ ଥାଇପାରେ । ହୋଇପାରେ ଯେ ଧନର ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ହେତୁ ଶୈଶବରୁ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ଏକ ଅଶ୍ରଦ୍ଧା ଭାବ ପୋଷିତ ହୋଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଏହା ସତ୍ୟ ଯେ, ଦରିଦ୍ର ଛାତ୍ରର ପାଠ ପଢ଼ା ନିମନ୍ତେ ଆର୍ଥିକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଦୂର କରିଦେଲେ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଭଲ ଫଳ ଦେଖାନ୍ତି ଓ ସମାଜର ଉନ୍ନତି ସାଧନ ଦିଗରେ ନିଜର ଯୋଗ୍ୟତା ଅଧିକ ପ୍ରତିପାଦନ କରିପାରନ୍ତି ।

ଅତଏବ ଗୋଟିଏ ଦିଗରୁ ଅର୍ଥର ପ୍ରକୃତ ଅଭାବ ଛାତ୍ରକୁ ଅବାଟକୁ ଟାଣି ନେଇ ତାର ଜୀବନ ଆଶାନୁରୂପ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରିବା ଦିଗରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି କରେ ଓ ଅନ୍ୟ ଦିଗରୁ ଅଗଣିତ ଛାତ୍ର କେତେକୋଟି ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ଧନଲିପ୍ସା ପୂର୍ତ୍ତିର ସାମଗ୍ରୀ ହୋଇ ଜୀବନକୁ ନଷ୍ଟ ଭ୍ରଷ୍ଟ କରି ଦିଅନ୍ତି । କାରଣ ଟିଉସନ ହୋଇ କୌଣସିମତେ ପାଶ୍ କରୁଥିବା ଛାତ୍ରର ଭବିଷ୍ୟତ କେତେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାହା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅଜଣା ନାହିଁ । ଆଜି ବର୍ଦ୍ଧିତ ହାରରେ ଦରମା ପାଇବା ପରେ ଏହି ଲିପ୍ସାର ପ୍ରକୋପ ହ୍ରାସ କେତେ ଦୂର ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରୁଛି, ତାହା ଅନୁଧ୍ୟାନସାପେକ୍ଷ ।

ପାଠ୍ୟକ୍ରମ (Syllabus)

ବ୍ରିଟିଶ୍ ଅମଳରେ ଶିକ୍ଷାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ସମାପ୍ତି ପରେ ତାଙ୍କୁ କରାଣୀ ଓ ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀ ଚାକିରିରେ ଭର୍ତ୍ତି କରିବା । ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷା ଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟର ବୁଦ୍ଧିର ବିକାଶ ହେବ, ମାନବିକତା ଓ ଜ୍ଞାନର ପରିସର ବଢ଼ିବ, ମନୁଷ୍ୟର ଭଲମନ୍ଦ ନ୍ୟାୟାନ୍ୟାୟ ବିଚାରଶକ୍ତି ଆସିବ, କେବଳ ଖାଇ ପିଇ ବଞ୍ଚିରହିବା ଛଡ଼ା ବିବେକ ବୁଦ୍ଧି ବିଶିଷ୍ଟ ସଭ୍ୟମାନବ ହିସାବରେ ତାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟାକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରି ଏବଂ ବିରାଟ ସୃଷ୍ଟିରେ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥପର ଜୀବନ ଯାପନ କରି ସମସ୍ତ ମାନବ ଜାତିର ସମାନଭାବରେ ବଞ୍ଚି ରହିବାର ଅଧିକାର ଓ ଦାବୀକୁ ଉପଲବ୍ଧି କରି ତାହା ବଜାୟ ରଖିବାର ସତ୍‌ଜ୍ଞାନ ଆସିବ, ସର୍ବୋପରି ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷା ଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟ ପରମୁଖାପେକ୍ଷୀ ନ ହୋଇ ନିଜେ ନିଜର ଗ୍ରାସାଚ୍ଛାଦନର ବ୍ୟବସ୍ଥା ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ କରିପାରିବ, ସେପରି ଶିକ୍ଷାଠାରୁ ଏହା ବହୁତ ପଛରେ ଥିଲା । କେବଳ ଭାରତୀୟଙ୍କ ଭିତରେ ଚାକର କରାଣୀ ମନୋଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରି ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ଭୃତ୍ୟ ଭାବରେ କିପରି ଆଇନକୁ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ପାଳନ କରିବାକୁ ହେବ, ତାହା ପାଠର ବିଷୟବସ୍ତୁ ଥିଲା । ଦୁଃଖର କଥା ଯେ, ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ମଧ୍ୟ ଉକ୍ତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବଜାୟ ରଖି ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ପ୍ରସ୍ତୁତିକରଣରେ ଆବଶ୍ୟକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯାଇନି । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ 'ୱାର୍ଦ୍ଧା ସ୍କିମ୍‌ର ମୌଳିକ ଶିକ୍ଷା ନିଜକୁ ଆତ୍ମନିର୍ଭରଶୀଳ କରିବା' ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମାନବ ଚରିତ୍ର ଓ ନୈତିକତାର ବିକାଶ ଦିଗରେ ଯଥେଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତା, କିନ୍ତୁ

କେଜାଣେ କାହିଁକି ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଶ ଓ ପ୍ରଦେଶରେ ଶିକ୍ଷା ଡାଫ୍ଟିଭରେ ଥିବା ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଗ୍ରହଣୋଦ୍ଧତ ଶିକ୍ଷାବିତ୍‌ମାନଙ୍କର ଏଥିପ୍ରତି ବିଶେଷ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଅଗ୍ରହ ଅଭାବରୁ ଏହା ବୈମାତୃକ ବ୍ୟବହାର ପାଇ ଧୀରେ ଧୀରେ ଅଧୋଗତି ଲଭ କରୁଛି । ଅତଏବ ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷାରେ ପୋଥି ବାଇଗଣ ବାଡ଼ି ବାଇଗଣ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ବରାବର ଦେଖାଯାଏ । ଶିକ୍ଷା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ହୃଦୟରେ ବିଶ୍ୱାସ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ନ ହେଲେ ସେ ଶିକ୍ଷାରେ କୁଫଳ ଛଡ଼ା ସୁଫଳ ଫଳିବା ଅସମ୍ଭବ । ଶିକ୍ଷାଦୋଷରୁ ଆମେ ଯାହା ଶିଖାଇରୁ ତାହା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିପାରୁ ନାହିଁ । ଜୀବନଟା ଲକ୍ଷ୍ୟହୀନ ଭାବରେ ଗତିକରେ । ମନରେ ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ନ ଥାଇ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ ଫଳ ବିଷମିକାମୟ ହୋଇ ଉଠେ ।

ମୋଟ ଉପରେ ଆଜିର ଶିକ୍ଷାର ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତର ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ଯେପରି ହେବା ଉଚିତ ସେପରି ହେଉନାହିଁ । ଆଜିର ଶିକ୍ଷା ପାଠ୍ୟକ୍ରମର ସାମାଜିକ ଜୀବନ ସହିତ କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ । ଶିକ୍ଷାପରେ ଜୀବନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ ନିମନ୍ତେ ସେ ନିଜକୁ ନିତାନ୍ତ ଅଯୋଗ୍ୟ ବିବେଚିତ ହେଉଛି । ପାରିବାରିକ, ସାଂସାରିକ, ସାମାଜିକ ଓ ନୈତିକ ଜୀବନ ଯାପନ ନିମନ୍ତେ ସେ ନିଜଠାରେ ଶକ୍ତି ସାମର୍ଥ୍ୟ ଓ ବଳିଷ୍ଠ ଆଦର୍ଶର ଅଭାବ ଦେଖୁଛି । ପଦେ ପଦେ ଅନୁଭବ କରୁଛି, ଯେପରି ଏ ଦିଗରେ ସେ କୌଣସି ତାଲିମ୍ ପାଇନାହିଁ । ସଂସାରକ୍ଷେତ୍ରରେ ତାର ବିନିଯୋଗ ଅଭାବରୁ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଶିକ୍ଷାର କିଛି ମୂଲ୍ୟ ରହୁନ । ପୁସ୍ତକରୁ ହାସଲ କରିଥିବା ବିଦ୍ୟା ଆଦର୍ଶ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ ଦିଗରେ ଯଦି ସାହାଯ୍ୟ ନ କରେ, ତେବେ ସେ ଶିକ୍ଷାର ମର୍ଯ୍ୟାଦା କେଉଁଠି ? ପୋଥିବାଇଗଣ ସବୁବେଳେ ତ ପୋଥିରେ ରହିଲା । ବାଡ଼ିବାଇଗଣ

ହିସାବରେ ତାର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଉପଯୋଗ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । ବିଦ୍ୟାକୁ ଅର୍ଥକରୀ ହିସାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଉଛି, 'ଆଦର୍ଶ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଜୀବନ ଯାପନ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା' ଯଦି ଶିକ୍ଷାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହୁଏ, ଜୀବନର ସମସ୍ୟା ସମାଧାନ ଯଦି ଶିକ୍ଷାର ପରିଣତି ଧରାଯାଏ, ସୁନାଗରିକ ଗଠନ, ଦୃଢ଼ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ, ନୈତିକତା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିକାଶ ଯଦି ଶିକ୍ଷାର ଚରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ (ultimate aim) ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିନିଆଯାଏ, ତେବେ ଆଜିର ଶିକ୍ଷା ସେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଚରି-ତାର୍ଥ ନିମନ୍ତେ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ ବୁଝିବାକୁ ହେବ । ଏ ଶିକ୍ଷାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ଛାତ୍ରର ମସ୍ତିଷ୍କକୁ କେବଳ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ସମ୍ବାଦ (information) ଯୋଗାଇ ତାକୁ ଅଯଥା ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ କରିବା । ପୁଣି ଏହିସବୁ ଜ୍ଞାନ ପରୀକ୍ଷାର ବିଷୟବସ୍ତୁ ଆକାରରେ ରହିଥିବାରୁ ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନହାସଲ ପ୍ରତି ଛାତ୍ରର ସ୍ୱତଃ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଜାତ ହୁଅନ୍ତା, ତା ପ୍ରତି ଛାତ୍ରର ଅକାରଣରେ ଭୟ ଜାତହୋଇ ଜ୍ଞାନକୁ କେବଳ ପରୀକ୍ଷାର ସାମଗ୍ରୀରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଉଛି । ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମରେ ବାସ୍ତବ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପୁସ୍ତକଲବ୍ଧ ଜ୍ଞାନର ବ୍ୟବହାର ହେଲେ ଜ୍ଞାନ-ପରିମାର୍ଜିତ ହୁଅନ୍ତା ଓ ତା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟାବହାରିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାର ସଦୁପଯୋଗଦ୍ୱାରା ପରୀକ୍ଷାର ବିଷୟବସ୍ତୁ ବୋଲି ତା ପ୍ରତି ଭୟ ନ ଆସି ବରଂ ଆଗ୍ରହ ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧା ହୁଅନ୍ତା ଓ ଛାତ୍ର ଜୀବନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ତାର ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକର ସମାଧାନ ବିଷୟରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅନୁଭୂତି ଓ ଗବେଷଣା ହାସଲ କରିଥାନ୍ତା, ତାହେଲେ ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମରେ କ୍ଷତବିକ୍ଷତ, ପରାଜିତ ହୋଇ ଅନେକ ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ ଆଜି ଅସାମାଜିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲିପ୍ତରହି ସମାଜ ଚକ୍ଷୁରେ ହେୟ ଘୃଣ୍ୟ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୋଇ ଜୀବନକୁ ଛାର-ଖାର କରିବାନ୍ତେ ନାହିଁ । ଅନେକେ ଜୀବନର ଜଟିଳ ସମସ୍ୟା ସମାଧାନରେ ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ କୂପ, ପୁଷ୍କରିଣୀ ବା ରେଲପାହ୍ୟା

ଭଳି ଇତ୍ୟାଦିର ଆଶ୍ରୟ ଲୋଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ସର୍ବୋପରି ଯେଉଁମାନଙ୍କର ସମାଜ-ଅହିତକର ସ୍ୱାର୍ଥାନ୍ୱେଷୀ ଧୂର୍ତ୍ତ ନିନ୍ଦନୀୟ କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ସମାଜର ଅଗ୍ରଗତିରେ ବାଧା ଆସୁଛି, ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ କମିଯାନ୍ତା । ମୋଟ ଉପରେ ଶିକ୍ଷା ଆମୂଳଚୂଳ ବ୍ୟାବହାରିକ ହେବା ଉଚିତ । ବିଜ୍ଞାନ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିବା ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ପୁସ୍ତକ ଲବ୍ଧ ଜ୍ଞାନ ଲାବରେଟରୀରେ ଗବେଷଣା କରୁଥିବା ସୁବିଧା ଥିବାରୁ ସେ ଜ୍ଞାନକୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅନୁଭୂତିରେ ଆଣିପାରୁଛନ୍ତି ତଥା, ସେ ଦିଗରେ ଗବେଷଣା ଦ୍ୱାରା ଜ୍ଞାନ ପରିମାର୍ଜିତ ହୋଇ ନୂତନ ତଥ୍ୟ ଉଦ୍ଭାବିତ ହୋଇ ମନୁଷ୍ୟର ସୁଖ ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ବୃଦ୍ଧିରେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛି । ତଥାପି ମଧ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷାରେ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତି ବା ଶିକ୍ଷାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧିତ ହେଉନାହିଁ । ଏଣୁ ବିଜ୍ଞାନ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ର ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଉତ୍ତମ ଜୀବନଯାପନ ନିମନ୍ତେ ମୌଳିକ ଜ୍ଞାନର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ସେହିପରି ଶିକ୍ଷାର ଅନ୍ୟ ଶାଖା ଗୁଡିକରେ ଏ ଦିଗରେ ଉଦ୍ୟମ ରହିଲେ କେବଳ ଶାରୀରିକ ସୁଖ ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ଛଡା ମାନସିକ, ନୈତିକ ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ସୁଖସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ହାସଲ ଦିଗରେ ମନୁଷ୍ୟ ବହୁତ ଆଗେଇ ଯାଇପାରନ୍ତା ।

ପାଠକୁ ପରୀକ୍ଷାର ସାମଗ୍ରୀ ରୂପେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଉଥିବାରୁ ପରୀକ୍ଷା ପରେ ଛାତ୍ର ସେ ଗୁଡିକ ଭୁଲି ଯାଉଥିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ ଓ ବସ୍ତୁତଃ ତାହା ତାର ଭବିଷ୍ୟତରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗି ପାରୁନି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଇତିହାସରେ ଜୟଚନ୍ଦ୍ର ପୃଥ୍ୱୀରାଜଙ୍କ ଭ୍ରାତୃ ବିବାଦ, ରାଜପୁତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସନ୍ଦେହ, ଏକତାର ଅଭାବ ଓ କଳହର ଭୟାବହ ପରିଣତି, ଜାତି ଜାତି, ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ମଧ୍ୟରେ ସଂହତିର ଅଭାବ ହେତୁ ଗୋଟିଏ ଦେଶ ଭାରତ ଶେଷକୁ କିପରି ବିଦେଶୀ ଶାସନ ଚକ୍ରତଳେ ନିଷ୍ପେଷିତ

ହୋଇ ସାର୍ଦ୍ଧ ଦେଢ଼ଶହ ବର୍ଷ ଦାସତ୍ୱ ଶୃଙ୍ଖଳାବଦ୍ଧ ହେଲା, ଏହି ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତା ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭର ପ୍ରାକ୍କାଳରେ କିପରି ନିତାନ୍ତ ନଗ୍ନ ବେଶରେ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରି ଶେଷରୁ ଭାରତ ଭୂମିକୁ ବିକଳାଙ୍ଗ କରିପକାଇଲା, ଇତ୍ୟାଦି ଘଟଣାପ୍ରବାହ ସ୍ଥାନମାନରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରି ପାରୁନାହିଁ । କାରଣ ଏ ସବୁ ଘଟଣା ସହିତ ଦୈନନ୍ଦିନ ସାମାଜିକ ପାରିବାରିକ ସମସ୍ୟା ସଙ୍ଗତି ଦେଇ ପଢ଼ା ଯାଇନାହିଁ । ଏଣୁ ସମାଜରେ ବରାବର ଭ୍ରାତୃବିବାଦ, କଳହ, ହିଂସା, ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ବ୍ୟଭିଚାରର ସୂତ୍ରପାତ ହେଉଛି । ଭାରତୀୟ ସତୀ ଚରିତ୍ର ସ୍ତ୍ରୀ ମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ । ଫଳତଃ ସତୀ-ଚରିତ୍ରର ଆଦର୍ଶ ରକ୍ଷା ହୋଇ ନ ପାରି ସମାଜ କଳଙ୍କିତ ହେଉଛି । ଏହିପରି ଇତିହାସ ଓ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୃଷ୍ଠାରେ ଆଧୁନିକ ଜୀବନକୁ ସୌଷ୍ଠବାନ୍ୱିତ ଭାବରେ ଗଢ଼ି ତୋଳିବା ନିମନ୍ତେ ଯଥେଷ୍ଟ ଉପାଦାନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାର ଉପଯୁକ୍ତ ବିନିଯୋଗ ହୋଇପାରୁନାହିଁ । ସେହିପରି ଗଣିତବିଦ୍ୟା ଉଚ୍ଚ ଗଣିତର ଜଟିଳ ପ୍ରଶ୍ନ ସମାଧାନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛି । ଏହା ମନୁଷ୍ୟର ମନ ଓ ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ଶୃଙ୍ଖଳିତ (systematise) କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରନ୍ତା । ସାମାଜିକଶିକ୍ଷା, ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ର, ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ଇତ୍ୟାଦିରେ ଜୀବନର ଉଚ୍ଚତର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସାଧନ ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ପାରିବାର ଯଥେଷ୍ଟ ସୁବିଧା ଓ ପରିସର ରହିଛି; କିନ୍ତୁ ଏହିସବୁ ଉପାଦେୟ ଶାସ୍ତ୍ରଗତ ବିଦ୍ୟାଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ବିନିଯୋଗ ଅଭାବରୁ ସମାଜ-ଶିକ୍ଷାରେ ଉଚ୍ଚତମ ଡିଗ୍ରୀହାସଲ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଆଜି ସାମାଜିକ ଅସହନଶୀଳତା ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ । ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ରରେ ପଣ୍ଡିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଏ ଦିଗରେ ରାଷ୍ଟ୍ରର ସ୍ୱାର୍ଥ-ସଂରକ୍ଷଣ ଅପେକ୍ଷା ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ସଂରକ୍ଷଣ ନିମନ୍ତେ ଅଧିକ ଯତ୍ନ-ଶୀଳ, ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ତଥା ସାମାଜିକ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ନିମନ୍ତେ ଅନୁପଯୁକ୍ତ ବିବେଚିତ ହେବାର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ନିଦର୍ଶନ ।

ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷିତ ଓ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ନିଜ ନିଜର ଯୋଗ୍ୟତା ହାସଲ କରି ଥିବା ବିଷୟରେ ଆଜିର ସମାଜକୁ ବଳିଷ୍ଠ ନେତୃତ୍ୱ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ନିତାନ୍ତ ଅକ୍ଷମ, ଅତଏବ ଦେଶର, ସମାଜନୀତି, ଧର୍ମନୀତି ଓ ରାଜନୀତି ଆଜି ବିକଳାଙ୍ଗ ହୋଇ ସଙ୍କଟାପନ୍ନ ଅବସ୍ଥାପ୍ରାପ୍ତ । ଏହି ପତିତ ସମାଜର ଉଦ୍ଧାର ଏକମାତ୍ର 'ଶିକ୍ଷା'ର ଦାୟିତ୍ୱ । ଏଣୁ ଶିକ୍ଷାର ବିଷୟ-ବସ୍ତୁ ଓ ପ୍ରଣାଳୀ ଏପରି ହେବା ଉଚିତ, ଯାହା ଯୁବକକୁ ଆତ୍ମକେନ୍ଦ୍ରିକ, ସ୍ୱାର୍ଥ ମୁଖାପେକ୍ଷୀ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣମନା କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଉଦାର ଜାତୀୟ-ଭାବାପନ୍ନ କରାଇ ମହାମାନବର ଗୁଣରେ ଉଦ୍‌ଭାସିତ କରିବ, ପରିଶ୍ରମକାତର ହେବାକୁ ଦେବନାହିଁ, ସଂଯତ ଓ ସୁଶୃଙ୍ଖଳ ଭାବରେ ମାନସିକ ନୈତିକ ବିକାଶରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ, ତଥା ସମସ୍ତ ଭେଦଭାବ ଭୁଲି ନିଜକୁ ସବୁବେଳେ ଦେଶ ଓ ଦଶର ମଙ୍ଗଳ ନିମନ୍ତେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇପାରିବାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ଜାଗରୂକ ରଖିବ । ତା ହେଲେ ମନୁଷ୍ୟ ସାମାଜିକ ଜୀବ ହିସାବରେ ତାର ଉଚିତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରୁଛି ବୋଲି ବୁଝିବାକୁ ହେବ । ଏହି କାରଣରୁ ଆଜି ସଂପୃକ୍ତ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ଏପରି ଉଚ୍ଚ ଆଦର୍ଶକୁ ସମକ୍ଷରେ ରଖି ଶିକ୍ଷାର ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ଓ ପ୍ରଣାଳୀକୁ ରୂପରେଖ ଦେବା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ମନେହୁଏ ।

—*—

ଛାତ୍ରର ମନୋବୃତ୍ତି ଓ ଶିକ୍ଷାର ବାୟୁମଣ୍ଡଳ

ଛାତ୍ରର ଶିକ୍ଷା ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ତାର ମନୋବୃତ୍ତି ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରିବା, ତାର କେଉଁଦିଗରେ ଆଗ୍ରହ (Interest) ଅଛି ତାହା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାର ଯଥେଷ୍ଟ ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ଏପରି ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ ଯେ, ଯେଉଁ ଛାତ୍ରମାନେ ଖେଳ କସରତ୍ (Games and Sports) ଇତ୍ୟାଦିରେ ପାରଦର୍ଶିତା ଦେଖାଇଥାନ୍ତି ପାଠ ଦିଗରେ ତାଙ୍କର ଅତ୍ରହ ଦ୍ରାୟ ନଥାଏ, ଏବଂ ସେମାନେ କ୍ଲାସରେ ଓ ପରୀକ୍ଷା ମାନଙ୍କରେ ବରାବର ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି, ଏପରି ସ୍ଥଳେ ପାଠ ପଢ଼ରେ ସେମାନଙ୍କର ଜବରଦସ୍ତ ମନୋନିବେଶ ନ କରାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଖେଳ ପଡ଼ିଆକୁ ଛାଡ଼ିଦେବା ଉଚିତ, ଯଦିଓ (All play no work) ଜୀବନର ଉଚିତର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସାଧନରେ ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ ନାହିଁ । ଖେଳ ଦିଗରେ ସୁନାମ ଅର୍ଜନ ଦ୍ୱାରା ଦେଶ ଓ ଜାତିର ଟେକ ବଜାୟ ରଖିବାକୁ ସେ ସକ୍ଷମ ହୋଇପାରିବ । ଯେ କୌଣସି ଦିଗରେ ନିଜର ପାରଦର୍ଶିତା ଅର୍ଜ୍ଜନ ଓ କୃତିତ୍ୱ ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲେ ନିଜପ୍ରତି ତଥା ଦେଶ ଓ ଜାତିପ୍ରତି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ ହେଲା—ଏହା ହିଁ ତ ଜୀବନର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ସେମାନଙ୍କୁ ଏପରି ସୁବିଧାରୁ ବଞ୍ଚିତ କଲେ ପରୀକ୍ଷାହଲ୍‌ମାନଙ୍କରେ ଅସଦୁପାୟ ଅବଲମ୍ବନଜନିତ ଛାତ୍ର ବିଶୃଙ୍ଖଳା, ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ ମେଧାବୀ ଛାତ୍ରଙ୍କର ବିକାଶୋନ୍ମୁଖୀ ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଆମ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ବହୁମୂଲ୍ୟ ସମୟ ବୃଥା ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବାର ଯଥେଷ୍ଟ ଆଶଙ୍କା ରହିଛି । ଏପରି ଛାତ୍ରମାନେ ଶ୍ରେଣୀରେ ପାଠପଢ଼ା ସମୟରେ ନିରବରେ ପଛ ବେଞ୍ଚରେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଅନ୍ତରାଳରେ ବସି ରହିବାକୁ ଭଲପାନ୍ତି । କୌଣସି

ପ୍ରଶ୍ନ ନିଜ ଉପରେ ଆସିପଡ଼ିବା ଭୟରେ ସେମାନେ ମୁହଁକୁ ତଳକୁ ପୋତି ବସିରହନ୍ତି ବା ନିଦ୍ରାଦେବୀଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦ ଉପଭୋଗ କରିଥାନ୍ତି । ସ୍କୁଲ ଛୁଟିପରେ ଖେଳ ପଡ଼ିଆକୁ ସିଂହ ପରାକ୍ରମରେ ଲମ୍ଫ ପ୍ରଦାନ କରି ନିଜର ଯୋଗ୍ୟତା ପ୍ରତିପାଦନ କରିବାକୁ ଆଗେଇ ଆସନ୍ତି । ଏ ଦିଗରୁ ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷର ନିହିତ ଶକ୍ତିର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ନିମନ୍ତେ ଅନୁକୂଳ ବାତାବରଣ ତିଆରି କରିବା ଓ ସେ ଅନୁସାରେ ତାକୁ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ସୁବିଧା ଓ ସହ-ଯୋଗରୁ ବଞ୍ଚିତ ନ କରିବା ଶିକ୍ଷାବିତ୍‌ମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଓ ସରକାରଙ୍କର ଦାୟିତ୍ୱ ହେବା ଉଚିତ ।

କେତେକ ଛାତ୍ର ଅଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ ଗଣିତ, ଭୂଗୋଳ ଆଦି ଶ୍ରେଣୀମାନଙ୍କରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନୋଯୋଗ ସହକାରେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ମୁଖନିଃସୃତ ବାକ୍ୟ ସମୂହ ଆକଣ୍ଠ ପାନ କରିଥାନ୍ତି ଏବଂ ସେହି ସେହି ବିଷୟରେ ପରୀକ୍ଷାରେ ଖୁବ୍ ଭଲ ନମ୍ବର ମଧ୍ୟ ରଖନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସ ଶ୍ରେଣୀମାନଙ୍କରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅମନୋ-ଯୋଗୀ ହୋଇ ପରୀକ୍ଷାରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନୈରାଶ୍ୟଜନକ ନମ୍ବର ରଖି ବାରମ୍ବାର ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଶେଷରେ ପଢ଼ା ସାଙ୍ଗ କରନ୍ତି । ସେମାନେ ସମାଜ ଆଖିରେ ଅଯୋଗ୍ୟ ବିବେଚିତ ହୋଇ ଲଜ୍ଜାରେ ମୁଣ୍ଡଟେକି ବାଟଚାଲି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ଓ ଶେଷରେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା ମଧ୍ୟ କରିଥାନ୍ତି । ଆଜି କେତେକ "ମେଧାବୀ ପଠ ହବନି" ବୋଲି କହି ଲଫଙ୍ଗା ଶ୍ରେଣୀର ପିଲା, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟହୀନ, ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୋଗଦେଇ ସମସ୍ତଙ୍କର ଘୃଣା ଓ ନିନ୍ଦାର ପାତ୍ର ହୁଅନ୍ତି । ଏ ଦିଗରୁ ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲେ ଛାତ୍ରର ଯେଉଁ ଯେଉଁ ବିଷୟ ପଠନରେ ଆଗ୍ରହ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ, ତାକୁ କେବଳ ସେହି ସେହି ବିଷୟ ପଠନ ନିମନ୍ତେ ସମସ୍ତପ୍ରକାର ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେବା ଉଚିତ

ମନେହୁଏ, ତା ହେଲେ ଅନେକ ନିସ୍ପୃହ ଜୀବନ ଅଯଥା ଘୃଣା, ଅପମାନ, ଲାଞ୍ଛନାର ବସ୍ତୁ ନ ହୋଇ ତାର ଇଚ୍ଛା ଅନୁକୂଳ ବିଷୟ (Favourite subjects) ରେ ପାରଦର୍ଶିତା ଦେଖାଇ କୃତିତ୍ୱ ଅର୍ଜ୍ଜନରେ ଦେଶ ଓ ଜାତିର ଅଗ୍ରଗତିରେ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତେ ନାହିଁ କି ?

ଅତଏବ ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା ଆରମ୍ଭରେ ଓ ମଧ୍ୟରେ ଛାତ୍ରର କେଉଁ ଦିଗରେ ବା କେଉଁ କେଉଁ ବିଷୟରେ ପାରଦର୍ଶିତା ଅର୍ଜ୍ଜନର ଶକ୍ତି ରହିଛି, ତାହା ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱବିତ୍ ଓ ବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ସ୍ଥିରୀ-କୃତ କରି ସେହି ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ଏତେ ସମୟ, ଶକ୍ତି ତଥା ଅର୍ଥର ଅଯଥା ଅପବ୍ୟୟ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ ଓ ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ନିସ୍ପୃହ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଜୀବନ ଅକାମୀ, ଅଯୋଗ୍ୟ, ଅପଦାର୍ଥ ବୋଲି ଶିକ୍ଷାୟତନରୁ ବିତାଡ଼ିତ ହୋଇ ବେକାର ସମସ୍ୟା ବୃଦ୍ଧିରେ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଦେଶରେ ବିପଥଗାମୀ ଓ ଅକଲ୍ୟାଣକାମୀ ଦଳଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ କମିଯାନ୍ତା ।

ଆଜିର ଶିକ୍ଷାସହିତ ସଂପୃକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଳ୍ପେ ବହୁତେ ଅନୁଭବ କରୁଥିବେ ଯେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଛାତ୍ରର ପାଠପଢ଼ା ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ଛାଡ଼ିଗଲାଣି । ପାଠପଢ଼ା ଓ ପରୀକ୍ଷା ନାଁ ଶୁଣିଲେ ଛାତ୍ରର ଯେପରି ହୃତ୍‌କମ୍ପ ହୁଏ, ପରୀକ୍ଷାରେ ନ ବସି ଯଦି ସେମାନଙ୍କୁ କୌଣସିମତେ ଗୋଟିଏ ସାର୍ଟିଫିକେଟ୍ ମିଳିଯାନ୍ତା, ତା'ହେଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଏ ଘୋର ବିପତ୍ତିରୁ ରକ୍ଷାମିଳନ୍ତା । ପାଠପଢ଼ା ଛାତ୍ରର ଯେପରି ଏକ ଗୌଣକର୍ମ । ସେଥିପ୍ରତି ଛାତ୍ରମାନେ ଏତେ ବିମୁଖ କାହିଁକି ? ଏହାର ଅନେକ-କାରଣ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ ଏହି ଯେ, ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରକୁ ଆସିବାପରଠାରୁ ବା ସେଥିରେ ଅବସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଯେଉଁ ବାୟୁମଣ୍ଡଳରେ

ବଢ଼ିଥାନ୍ତି, ତାହା ଶିକ୍ଷାଦାନ ବା ଗ୍ରହଣରେ ଉପଯୋଗୀ ନୁହେଁ । ଏଣୁ ପାଠପ୍ରତି ଛାତ୍ର ବିମୁଖ ହେବା ନିତାନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ ହୋଇପଡ଼େ ଓ ସେ ଯେପରି ଭାବରେ ବଢ଼ିଥାଏ, ତାଠାରୁ ଶିକ୍ଷାସ୍ଥଳର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଅନ୍ୟରକମ ବୋଲି ବୋଧକରେ । ଅତଏବ ଛାତ୍ରର ମନରେ ଏହି ଶିକ୍ଷାଗ୍ରହଣର ମନୋଭାବ ତିଆରି କରିବା ଓ ଶିକ୍ଷାଗ୍ରହଣ ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହର ଉଦ୍ରେକ ଓ ସୃଷ୍ଟି କରିବା (Create interest) ଦାୟିତ୍ୱବୋଧ ଶିକ୍ଷାଦେବା ଦାୟିତ୍ୱବୋଧଠାରୁ ଅଧିକ ଅନୁଭବ କରିବା ଶିକ୍ଷକପକ୍ଷରେ ଉଚିତ । ଏ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସ୍କୁଲ ତଥା କଲେଜଗୁଡ଼ିକୁ(Residential institution) କରିବାର ଦାୟିତ୍ୱବୋଧ ଅଧିକ ରହିଛି । ଏହାଦ୍ୱାରା ଛାତ୍ରମନରେ ଶିକ୍ଷା ବା ସାଂସ୍କୃତିକ ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ବାୟୁମଣ୍ଡଳର ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିବାର ଆଶଙ୍କା ନ ଥାଏ । ଶିକ୍ଷାଦିଗରୁ ତାର ଏକାଗ୍ରତା ଭଙ୍ଗହୋଇ ମନ ଅନ୍ୟଦିଗରେ ଆକର୍ଷିତ ହେବାର ଅବକାଶ ନ ଥାଏ, ତାକୁ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଅବସ୍ଥାର ଦାସ ହେବାକୁ ପଡ଼େନାହିଁ । ତାର ସାଧନା ବହୁମୁଖୀ ନ ହୋଇ ଏକମୁଖୀ ହୁଏ । ଅତଏବ ଶ୍ରେଣୀରେ ସର୍ବଦା ଏକାଗ୍ରମନରେ ବିଦ୍ୟାଧ୍ୟୟନରତ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଛାତ୍ର ଦେଖିବାକୁ ହେଲେ ଛାତ୍ରକୁ ଶିକ୍ଷା, ସଂସ୍କୃତି ବାୟୁମଣ୍ଡଳରେହିଁ ଅବସ୍ଥାନର ସୁବିଧା କରିବା କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷମାନଙ୍କର ସର୍ବାଦୌ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ । ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ ଶିଶୁ, ବାଳକର ଶରୀର ଓ ମନର ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତିନିମନ୍ତେ ଆବଶ୍ୟକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ରଖାଯିବା ଉଚିତ । ତାହେଲେ ତାର ଉଭୟ ଦିଗରେ ଏକାସଙ୍ଗରେ ଉନ୍ନତିର ପଥ ପରିଷ୍କାର ହେବ । ଶିକ୍ଷା ସମସ୍ତ ଏକ ସାଧନାର ସମଷ୍ଟି, ତପସ୍ୟାର ସମଷ୍ଟି, ତାହା ଯେପରି ସେପରି ବାୟୁମଣ୍ଡଳରେ ଅତିବାହିତ ହେବା ଅନୁଚିତ । ନଚେତ୍ ଶିକ୍ଷାର ମର୍ଯ୍ୟାଦା କ୍ଷୁଣ୍ଣ ହେବାର ଯଥେଷ୍ଟ ଆଶଙ୍କା ରହିଛି ।

—*—

ପିତାମାତାଙ୍କ ଦାୟିତ୍ୱ

ପିତାମାତା ତାଙ୍କ ପିଲାଙ୍କୁ ସ୍କୁଲରେ ଛାଡ଼ି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ରହନ୍ତି ଯେ, ପିଲା ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ରହି ପାଠପଢ଼ୁଛି । ସ୍କୁଲରେ ସେ ମାତ୍ର ଛଅ ଘଣ୍ଟା କଟାଏ, ଅବଶିଷ୍ଟ ଆଠଘଣ୍ଟା ପିତାମାତାଙ୍କ ପାଖରେ କଟାଏ । ଏପରିସ୍ଥଳେ ପିଲାର ମାନସିକ ଓ ଶାରୀରିକ ଶକ୍ତିଗଠନ ଓ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ ନିମନ୍ତେ ପିତାମାତା ବା ଅଭିଭାବକଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଶିକ୍ଷକ ଉପରେ ଅଧିକ ଦାୟୀ ହେବେ ? ଏଣୁ ପିଲା ସ୍କୁଲରେ କଅଣ ପଢ଼ୁଛି, ପିଲାର ମନୋଭାବ କିପରି, ତାର ମନ କେଉଁ ଦିଗରେ ବେଶୀ ଆଗ୍ରହାନ୍ୱିତ ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟ ପ୍ରତି ପିତାମାତା ଅଧିକ ଧ୍ୟାନ ଦେବା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ତା ହେଲେ ପିଲାର ଭବିଷ୍ୟତ ସୁରକ୍ଷିତ ହୋଇ ନ ପାରି ଏକ ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମାର୍ଗରେ ଗତିକରି ଚାଲିବ ଏବଂ ଏହାର ପରିଣତି ଭୟାବହ ହେବ ।

ପ୍ରଥମେ ପିଲାକୁ ବାଧ୍ୟତା ଶିକ୍ଷା ଦେବା ପିତାମାତାଙ୍କର ସର୍ବାଦୌ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ପିତାମାତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତ ସନ୍ତାନ ପରିବାରର ତଥା ସମାଜର ଏକ ରତ୍ନ । ଏଣୁ ତା ଠାରେ ଅବାଧ୍ୟତା କୌଣସି ରୂପେ ବରଦାସ୍ତ କରାଯିବା ଉଚିତ ନୁହେ । ଅବାଧ୍ୟତା ଦେଖାଦେଲେ ତାକୁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଦ କରାଯିବାର ଉଚିତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଉପଦେଶଦ୍ୱାରା ତାକୁ ବାଧ୍ୟ କରାଯାଇ ନ ପାରିଲେ ଉଚିତ ଦଣ୍ଡର ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେବା ବାଞ୍ଛନୀୟ । ପିଲାକୁ ସତ୍ୟବାଦୀତା ଶିକ୍ଷାଦେବା ବା ତାର ସତ୍ୟପ୍ରତି ଆଗ୍ରହର ଉଦ୍ରେକ କରିବା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ତାକୁ ବୁଝାଇଦେବା ଦରକାର ଯେ, ଥରେ ମିଛ କହି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଅବିଶ୍ୱାସ ଭାଜନ ହୋଇଯିବା ପରେ ଆଉ

ଯେତେ ସତ କହିଲେ ମଧ୍ୟ କେହି ବିଶ୍ୱାସ କରିବେ ନାହିଁ । ସତ୍ୟବାଦୀ ପିଲା ଧର୍ମବାନ୍, ନ୍ୟାୟବାନ୍; ତଥା ବିବେକବାନ୍ ହେବା ବଳେ ବଳେ ଶିକ୍ଷା କରିଥାଏ । ପିଲାମାନେ ଅନେକ ସମୟରେ ବଡ଼ ଜିଦ୍‌ଖୋର ହୁଅନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଏପରି ଅଯଥା ଜିଦ୍‌ଖୋର ପଣିଆରୁ ତାଙ୍କୁ ଦୂରରେ ରଖିବା ଉଚିତ । ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ସେଥିପାଇଁ ଦଣ୍ଡ ମଧ୍ୟ ଦିଆଯିବା ଉଚିତ । ଭଲ ପିଲାଙ୍କ ସହିତ ସାଥିହୋଇ ଖେଳିବ ବୁଲିବା ଇତ୍ୟାଦି ନିମନ୍ତେ ତାକୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେବା ଉଚିତ । ତଦ୍ୱାରା ଗୋଷ୍ଠୀଭାବ ଓ କେତେକ ସାମାଜିକ ଗୁଣ ସେ ବଳେ ବଳେ ଶିକ୍ଷା କରିପାରିବ, ଯଥା—ଦେବା ନେବା । ଏହାଦ୍ୱାରା ସେ ଆତ୍ମ-କେନ୍ଦ୍ରିକ ବା ସ୍ୱାର୍ଥପର ନ ହୋଇ 'ସେ କେବଳ ନିଜପାଇଁ ବଞ୍ଚିନାହିଁ, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବଞ୍ଚିଛି'—ଏହା ଶିକ୍ଷା କରିପାରିବ । ଏକତା, ମିଳାମିଶି କାମ କରିବାର ସ୍ପୃହା ଇତ୍ୟାଦି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠିଗତ ଗୁଣ ମଧ୍ୟ ତାଠାରେ ବଳେ ବଳେ ଉଦ୍ରେକ ହେବ ଓ ଶିକ୍ଷା କରିପାରିବ । ପିଲାକୁ ସମୟାନୁବର୍ତ୍ତୀ ହେବା ନିମନ୍ତେ ତା'ର ସ୍କୁଲକୁ ଯିବା, ଗାଧୋଇବା, ଖାଇବା ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ ତାକୁ ସମୟାନୁବର୍ତ୍ତୀ କରାଇବା ଉଚିତ । ତା ହେଲେ ସେ ସମୟର ମୂଲ୍ୟ ମଧ୍ୟ ନିଜେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିପାରିବ; ତଥା ସମୟା-ନୁବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇପିବ । ଯେତେବେଳେ ପିଲାର କିଛି କାମ ନ ଥାଏ, ସେତେବେଳେ ତାକୁ ଭଲ ଉପଦେଶାତ୍ମକ ବହି ପଢ଼ିବାକୁ ଦେବ କିମ୍ବା ଗୀତବାଦ୍ୟ ବା ଖେଳ କସରତରେ ମନୋନିବେଶ କରାଇବ । ପିଲା ଯେପରି ସରଳ ନିରାଡ଼ମ୍ବର ଜୀବନ ଯାପନ କରେ, ସେଥିପ୍ରତି ପିତାମାତା ଦୃଷ୍ଟି ଦେବା ଉଚିତ । ତା ନ ହେଲେ ସ୍କୁଲର ଅନ୍ୟ ଗରିବ ଗୁହଙ୍କ ପ୍ରତି ତାର ସ୍ୱତଃ ଘୃଣା ଓ ନୀଚ ଭାବ ଜାତହେବ । ନିଜ ହାତରେ ନିଜର ବାସନ ଧୋଇବା, ନିଜର ଲୁଗା ସଫାକରିବା ଇତ୍ୟାଦି କାର୍ଯ୍ୟ ସେ ଯେପରି ଆଗ୍ରହର ସହିତ କରିବାକୁ ଆଗେଇ

ଆସେ, ସେଥିପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ଧ୍ୟାନ ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏଦ୍ୱାରା ଉପାଦେୟତା ତାକୁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରାଇବାକୁ ହେବ । ତାହେଲେ ସେ ଶ୍ରମର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଆପେ ଆପେ ଶିକ୍ଷା କରିପାରିବ ଓ ଜୀବନରେ କୌଣସି କାମକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି ମନେ କରିବ ନାହିଁ । ତାହେଲେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ସେ ଅନ୍ୟକୁ କହିବାକୁ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି ନିଜେ ଅଳସୁଆ ହୋଇ ବସି ନ ରହି ଆଗ୍ରହର ସହିତ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନରେ ଅଗ୍ରସର ହେବ । ଏପରି ମନୋଭାବ ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନ ଉପରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଉତ୍ତମ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥାଏ । ଶ୍ରେଣୀରେ ଯେଉଁ ପିଲା ତାଠାରୁ ଭଲ ପାଠ ପଢ଼େ, ତାକୁ ପାଠରେ ଟପିବାପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିବାକୁ ତା ଭିତରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ମନୋଭାବ ଜାଗ୍ରତ କରିବା ଉଚିତ । "ସେ ଛାତ୍ରକୁ ସବୁପ୍ରକାର ସୁବିଧା ଦିଆଯାଇଛି, ମତେ କାହିଁକି ଦିଆଗଲା ନି" —ଏପରି କଥା ତା ତୁଣ୍ଡରୁ ଯେପରି ଶୁଣାନଯାଏ । କାରଣ ଉଦ୍ୟମ ଓ ଆନ୍ତରିକ ଚେଷ୍ଟା ସବୁ ବିଷୟରେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ସଫଳକାମ କରାଏ । ଯୌନଜ୍ଞାନ ବିଷୟରେ ପିତାମାତା ସେମାନଙ୍କର ସନ୍ତାନମାନଙ୍କୁ ଖୋଲା ଭାବରେ ବୁଝାଇଦେବା ଆବଶ୍ୟକ, କାରଣ ସେମାନେ ଆଜି ପିଲା ଅବସ୍ଥାରେ ନଥାନ୍ତି । କାରଣ ଏ ବିଷୟରେ ସାମାନ୍ୟ ସନ୍ଦେହ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଘୋର ରେଖାପାତ କରେ । ସନ୍ଦେହ ମୋଚନ ନିମନ୍ତେ ସେମାନେ ଅନ୍ୟ ପାଖକୁ ମଧ୍ୟ ଯାଇପାରନ୍ତି । ଏଣୁ ଏ ବିଷୟରେ ପିତାମାତା ନିଃସନ୍ଦେହ ଓ ଅକୁଣ୍ଠିତ ହେବା ଉଚିତ । ବିଶେଷତଃ କୈଶୋର ଓ ଯୌବନର ସନ୍ଧିସ୍ଥଳ ଓ ଯୌବନର ପ୍ରାରମ୍ଭ ସ୍ତରର ଜୀବନରେ ଏକ ସନ୍ଧିସ୍ଥଳ । ସେ ସମୟରେ ଯୌନ ବିଷୟକ ବିଷୟବସ୍ତୁ ଉପରେ ତା'ର ମନ ଧାବମାନ ହୁଏ । ଏଣୁ ସାବଧାନତା ସହିତ ନିଃସଙ୍କୋଚରେ ପିତାମାତା ସେମାନଙ୍କର ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ଉଚିତ । ତାହା ହେଲେ ସେମାନଙ୍କର ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଉପସ୍ଥିତ ଯୌନ

ବିପଦରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗ ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳମୟ ହୋଇପାରିବ ।

ସାଧାରଣତଃ ପିଲାମାନେ ମା'କୁ ଭଲ ପାଆନ୍ତି ଓ ବାପାକୁ ଭୟ କରନ୍ତି ଓ ସମ୍ମାନ ଦେଖାନ୍ତି । ମା'କୁ ସେମାନେ ସେତେ ଭୟ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏଣୁ ମା' ସେ ବିଷୟରେ କିଛି ନ ଭାବି ପିଲାର ଖୋଲାମନକୁ ଉତ୍ତମ ଦିଗରେ ପରିଚାଳିତ କରିବା ଉଚିତ । ପିଲାମାନେ ବାପ ଅପେକ୍ଷା ମା'ର ଅଧିକ ନିକଟତର । ସେମାନେ ମା' ନିକଟରେ ସେମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଅଳି, ଅଭାବ ଅସୁବିଧା, ଭଲ ମନ୍ଦ ନିଃସଙ୍କୋଚରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିପାରନ୍ତି । ଏହି ସୁବିଧା ନେଇ ମା' ପିଲାମାନଙ୍କୁ ସବୁ ଦିଗରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ହେବା ଅନୁଚିତ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଅଳ୍ପବୟସ୍କ ପିଲାମାନଙ୍କ ଯତ୍ନ ନିଆଗଲେ ସେମାନେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଉତ୍ତମ ଶରୀର ଓ ମନ ନେଇ ସୁନାଗରିକ ଭାବରେ ସଂସାରକ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କରିପାରିବେ ଓ ଦେଶ ତଥା ଦଶର ଉପକାର କରିପାରିବେ ।

—*—

ଛାତ୍ରର ପଠନାଭ୍ୟାସ

ଆମ ଦେଶରେ ଶିଶୁ ବା ବାଳକମାନଙ୍କର ସାଧାରଣ ଭାବରେ ପାଠ ପଢ଼ିବା ପ୍ରତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନାଗ୍ରହ ଦେଖାଯିବାର ଅନେକ କାରଣ ଅଛି । ପ୍ରଥମେ ଯେଉଁ ପିତାମାତା ପ୍ରକୃତ ଅବସ୍ଥା ବିଷୟରେ ଅଜ୍ଞ, ସେମାନେ ଚାହାନ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କର ପିଲା ସବୁବେଳେ ପାଠପଢ଼ୁ—ପାଠ ଗୁଡ଼ିକ ପିଇଯାଉ ବା ଗିଳିପକାଉ; କିନ୍ତୁ ତା ସହିତ ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କର ସନ୍ତାନମାନଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ପୁସ୍ତକ ଯୋଗାଇଦେବା ନିମନ୍ତେ ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ହୁଅନ୍ତି । ସ୍କୁଲମାନଙ୍କରେ ଯେଉଁ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ସବୁ ପଢ଼ା ଯାଏ ତାକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଅନ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ଖଣ୍ଡେ ହେଲେ ସେମାନେ ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆଣିବାକୁ ମଧ୍ୟ ରାଜି ନହନ୍ତି । ସେମାନେ ଭାବନ୍ତି ଯେ, ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଅନ୍ୟ ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କରୁ ପିଲାଙ୍କର କିଛି ଶିଖିବାକୁ ବା ଜାଣିବାକୁ ନାହିଁ । କେବଳ ପାଠ୍ୟ-ପୁସ୍ତକରେ ନିହିତ ବିଷୟମାନ ପଢ଼ି ଜଳବତ୍ ତରଳ କରିଦେଲେ ହେଲା । ଏପରି କରିବାଦ୍ୱାରା ଶିଶୁ ବା ବାଳକକୁ ବାହାର ଦୁନିଆରୁ ବାଧ କରି ଅଲଗା ରଖାଯାଏ । ତାର ଭାବନା, ଚିନ୍ତାଧାରା ଓ ଜ୍ଞାନାର୍ଜନ ସୀମିତ କରି ଦିଆଯାଏ । ଏଣୁ ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକରେ ସେହି ବିଷୟ ବାରମ୍ବାର ପଢ଼ି ପିଲା ମନରେ ଗୋଟିଏ ତିକ୍ତ ଭାବ ଆସେ ଓ ପାଠପଢ଼ା ସମୟରେ ଖେଳରେ ମଜ୍ଜି ରହିବାକୁ ସେ ଭଲପାଏ । ଏଥିପାଇଁ ଅଭିଭାବକମାନେ ଯେତିକି ଦାୟୀ, ତାଠାରୁ ବେଶୀ ଦାୟୀ ଶିକ୍ଷକ—ଗୁରୁ । ଏମାନେ ମଧ୍ୟ ଛାତ୍ରକୁ ଅନେକ ସମୟରେ ପାଠ୍ୟ-ପୁସ୍ତକ (Text Books) ମଧ୍ୟରେ ଆବଦ୍ଧ ରଖି ପାଠ ଘୋଷି ମୁଖସ୍ଥ କରାଇ ତାହା ପରୀକ୍ଷା ଖାତାରେ ପିଲା କମା ପୂର୍ଣ୍ଣଚ୍ଛେଦ ସହିତ ଅବିକଳ ନକଲ କରି ଦେଇ ଆସିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି । ଏହାଦ୍ୱାରା ପିଲାର

କ୍ରମବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ, ଜ୍ଞାନଲିପ୍ସୁ, କୌତୂହଳପୂର୍ଣ୍ଣ ମନକୁ ସେମାନେ ଆବଶ୍ୟକ ଖୋରାକ ଯୋଗାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଉପଯୁକ୍ତ ଖାଦ୍ୟ ଅଭାବରୁ ଶରୀରର ଅବସ୍ଥା ଯେପରି ହୁଏ, ଉପଯୁକ୍ତ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ ସୁବିଧା ଅଭାବରୁ ମନ ଓ ଚିନ୍ତାଧାରା ସେହିପରି ବିକଳାଙ୍ଗ ହୋଇଯାଏ ଏ ଦିଗରେ ଆମେ ଯଥେଷ୍ଟ ଭାବନା ଦେଇପାରୁନୁ । ଆଜି ଏଥିପାଇଁ ଶିଶୁ ପତ୍ରିକା ଓ ଛାତ୍ରୋପଯୋଗୀ ବାହ୍ୟ ପୁସ୍ତକର ଯଥେଷ୍ଟ ଅଭାବ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଯେଉଁ କେତେଗୋଟି ମୁଣ୍ଡଟେକେ ତାହା ଅକାଳ ମୃତ୍ୟୁ ଲଭକରେ । ହୁଏତ ସେପରି ଉପଯୁକ୍ତ ପତ୍ରିକା ସାହାଯ୍ୟରେ ଆଜିର ଶିଶୁ କାଲି ବଳିଷ୍ଠ ସାହସୀ ସୈନିକ, ଯୋଦ୍ଧା, ବ୍ୟୋମଗୃହୀ ହୋଇ ପାରନ୍ତା, ଘୋଟକାରୋହଣରେ ପଟୁ ହୋଇପାରନ୍ତା, ବିଚକ୍ଷଣ ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ହୋଇ ତାର ଆଦର୍ଶବାଦ ବଳରେ ବିଶ୍ୱରାଜନୀତିକୁ ପ୍ରଭାବିତ ତଥା ବିଶ୍ୱ ମନୋଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରି ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି ଓ ପ୍ରଗତି ଆନୟନ କରିପାରନ୍ତା । ପର୍ଯ୍ୟଟକ ହୋଇ ତାର ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ମନୋଭାବ ଦୂର କରି ଉଦାର ଓ ମହତ୍ ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇ ପାରନ୍ତା; ନିଃସ୍ୱାର୍ଥପର ମାନବିକତା ବଳରେ ଦେଶ ଓ ଦଶର କଲ୍ୟାଣ ନିମନ୍ତେ ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବାକୁ ସର୍ବଦା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇପାରନ୍ତା । କିନ୍ତୁ କାହିଁ ? ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଏ ଦିଗରେ ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାର ଅଭାବ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଏଥିରେ ପିଲାଙ୍କର ଅନୁସନ୍ଧିତ୍ସା ଆସିବ କୁଆଡ଼ୁ ? ଦୁଃଖର କଥା ଶିଶୁ ତାର ଅନୁସନ୍ଧିତ୍ସୁ-ମନର ସମସ୍ତ ଉପାଦେୟ ଖାଦ୍ୟ ଯେଉଁ ପୁସ୍ତକରୁ ପାଇପାରନ୍ତା, ସେ ପୁସ୍ତକ ଗୁଡ଼ିକ ଦେଖିବାକୁ ସ୍ୱପ୍ନପରି । ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷକମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ସ୍ୱୀକାର କରିବେ ଯେ, ଶିଶୁ ବା ଛାତ୍ର ସ୍କୁଲ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ବାହାରେ ଅନ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ବା ପତ୍ରପତ୍ରିକା ପଢ଼ିବାକୁ ଖୁବ୍ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରେ । ଏପରି ଗୁଡ଼ିଏ ପତ୍ରିକା ଓ ପୁସ୍ତକ ପାଇଲେ ଘରର ଖେଳ ଦିଗରେ ବେଶୀ ଆଗ୍ରହ ଆସେ ନାହିଁ । ରାସ୍ତାରେ, ଜଙ୍ଗଲରେ

ବୁଲି ନାନା ପ୍ରକାର ଅଦରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟାପୃତ ରହି ସମୟକୁ ବୃଥା ନଷ୍ଟ କରିଦେବା ଅପେକ୍ଷା ଏପରି ପୁସ୍ତକ ପଠନର ଅଭ୍ୟାସ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସ୍ୱୀୟ ନିଜର ଅଜ୍ଞାତରେ ତାର ଭବିଷ୍ୟତର ପ୍ରସ୍ତୁତି ନିମନ୍ତେ କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଥାଏ । ସମୟେ ସମୟେ ଦେଖା ଯାଇଥାଏ ଯେ, କୌଣସି କୌଣସି ପୁସ୍ତକ ବା ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶିତ କୌଣସି ଗଳ୍ପ ବା ପ୍ରବନ୍ଧ ବା କବିତା ଆଲୋଚନା ଛାତ୍ର ବା ଛାତ୍ରର ଉତ୍ତରଜୀବନକୁ ଏପରି ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ ଯେ, ସେହି ଲେଖା ଯୋଗୁଁ ହିଁ ତା'ର ଜୀବନର ଗତିପଥ ବଦଳିଥାଏ ଓ ତଦ୍ୱା ମହତ୍ତ୍ୱ ଦିଗରେ ପରିଚାଳିତ ଓ ଗୌରବାନ୍ୱିତ ହୋଇଉଠେ ।

ଅତଏବ ଅଭିଭାବକ ଓ ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହେଲା, ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ବାହାରେ ଶିଶୁଜୀବନ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରି ଭବିଷ୍ୟତରେ ଦାୟିତ୍ୱସମ୍ପନ୍ନ, ବିଶ୍ୱସ୍ତ, ସାହସୀ, ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳ, ନିର୍ଭୀକ ସୁନାଗରିକ ହୋଇପାରିବା ପରି ମନୋଭାବ ଓ ପ୍ରେରଣା ଶିଶୁ ଓ ଛାତ୍ର ମନରେ ଉଦ୍ରେକ ଓ ଜାଗ୍ରତ କରିବାଭଳି ପୁସ୍ତକ ସେମାନଙ୍କ ହାତରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ଦେବା ଆଉ ଏହି ଲେଖାଗୁଡ଼ିକ କପୋଳକଳ୍ପିତ ଏସପ୍‌ଙ୍କ ଗଳ୍ପ (Aesops Fables) ପରି ନ ହୋଇ ବାସ୍ତବତା ଉପରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ହେବା ଉଚିତ । ନଚେତ ପିଲାର ମନ ଉପରେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଭାବରେ ମିଥ୍ୟା ଓ କାଳ୍ପନିକତାର ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିବାର ଆଶଙ୍କା ରହିଛି । ଏହା ଦ୍ୱାରା ଆଜିର ଛାତ୍ରସମାଜ ମଧ୍ୟରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ଉପଥା ବିଶୃଙ୍ଖଳା ନିରାକରଣ ଦିଗରେ ଏକ ଦୃଢ଼ ପଦକ୍ଷେପ ନିଆ ଯାଇପାରିବାର ନିଶ୍ଚିତତା ରହିଛି, ତଥା ଛାତ୍ରର ନୈତିକ, ସାମାଜିକ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନକୁ ସୁସ୍ଥ ଓ ବଳିଷ୍ଠ ରୂପେ ଗଠିତ ହୋଇ ପାରିବାର ଯଥେଷ୍ଟ ସମ୍ଭାବନା ମଧ୍ୟ ରହିବ ।

—*—

ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସଂହତି ଓ ଧର୍ମଶିକ୍ଷା

ଏହା ସମସ୍ତେ ସ୍ୱୀକାର କରିବେ ଯେ, ପୃଥିବୀ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁ ସନ୍ଧିସ୍ଥଳରେ ପହଞ୍ଚିଛି, ତା ମୂଳରେ କେବଳ ଭାରତର ନୁହେଁ ସାରା ପୃଥିବୀର ଶିକ୍ଷା ଏକ ସମସ୍ୟାରୂପେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ସେଥିନିମନ୍ତେ ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନିଜନିଜର ମତ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବାକୁ ଛାଡ଼ୁ ନାହାନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ କହନ୍ତି ଓ ଅଭିଯୋଗ କରନ୍ତି ଯେ, ବର୍ତ୍ତମାନର ଶିକ୍ଷା ପଦ୍ଧତିରେ ଧର୍ମଶିକ୍ଷା ବା ଧର୍ମବିଷୟକ ଜ୍ଞାନ ଦାନ କରିବାର କୌଣସି ବ୍ୟବସ୍ଥା ନାହିଁ । ଏହି ଶିକ୍ଷାପଦ୍ଧତି ଭାରତ ସଂସ୍କୃତି ଓ ପରମ୍ପରାର ବିରୁଦ୍ଧ ଓ ତାହା ବସ୍ତୁବାଦ ଉପରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ । ଏଣୁ ଏହା ମନୁଷ୍ୟକୁ ଧାର୍ମିକ କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଅଧିକ ସ୍ୱାର୍ଥପର ହେବାକୁ ଶିକ୍ଷା ଦେଉଛି ।

ଭାରତପରି ଦେଶରେ ଯେଉଁଠାରେ ଏକାଧିକ ପ୍ରକାର ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ବାସ କରନ୍ତି, ସେଠାରେ କିପରି ଧର୍ମଶିକ୍ଷା ଦିଆଯିବ, ତାହା ଚିନ୍ତାକରି ଠିକ୍ କରିବା ଅସମ୍ଭବ । ପୁଣି ସବୁପ୍ରକାର ଧର୍ମ ବିଷୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନରେ ଶିକ୍ଷାଦେବା ମଧ୍ୟ ଅସମ୍ଭବ ଏବଂ କାହାକୁ କେଉଁ-ଧର୍ମ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯିବ ତାହା ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ କରିବା ଏକ ସମସ୍ୟା । ସମ୍ବିଧାନ ଧର୍ମ ବିଷୟରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେବାବେଳେ ଏହି ଧର୍ମଶିକ୍ଷା କରିବାକୁ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଏକ ବାଧ୍ୟବାଧକତାର ବାତାବରଣ ନିୟମ ମାଧ୍ୟମରେ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଏକ ପ୍ରହସନ ପରି ମନେହୁଏ । ପରନ୍ତୁ ଏପରି ଏକ ଧର୍ମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଜ୍ଞାନ ଦାନଦ୍ୱାରା ଛାତ୍ର ସ୍ୱାଧୀନଚେତା ଓ ଉଦାର ଭାବାପନ୍ନ ହେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣମନା ହୋଇପଡ଼ିବ, ସାହସୀ ଓ ଅନୁସନ୍ଧିତ୍ସୁ ହେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଭୀରୁ ଓ ଉଦ୍‌ଭ୍ରାନ୍ତ ହୋଇଯିବ ।

ପୃଥିବୀ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକ ଘୋର ବିପଦ ସମୟ ଦେଇ ଗତି କରୁଛି । ସର୍ବଦା ଏକ ମାତ ସ୍ୱାର୍ଥପରତାର ମୋହିନୀ ମାୟା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଗ୍ରାସକରିଛି, 'Live & let live' । ଆଦର୍ଶ ଓ ପବିତ୍ର ବିଶ୍ୱକଲ୍ୟାଣ-ମୟ ମନୋଭାବ ଯେପରି ଏକ ଯାଦୁକରୀ ସ୍ୱପ୍ନପୁରୀର କାହାଣୀ ଏପରି ମନେହୁଏ । ତା ପରିବର୍ତ୍ତେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ହିଂସା ଓ ଅହଂଭାବ ଦେଶ ଦେଶ ଓ ଜାତି ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ ତିକ୍ତ କରିପକାଇ ପୃଥିବୀକୁ ଧ୍ୱଂସ ମୁଖକୁ ଟାଣି ନେଉଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର ନିମନ୍ତେ ଜାତୀୟ ସଂହତି ପରିବର୍ତ୍ତେ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ସଂହତି ହିଁ ଅଧିକ ଉପଯୋଗୀ ମନେହୁଏ । ଇତିହାସ କହେ, ଗୋଟିଏ ଧର୍ମ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମ ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର ନିମନ୍ତେ ଅତୀତରେ ବହୁତ ରକ୍ତ କ୍ଷୟ ହୋଇଛି, ବର୍ତ୍ତମାନ ଇତିହାସର ପୁନରାବୃତ୍ତି କରିବାର ବେଳ ଏ ନୁହେ । ସମସ୍ତ ଧର୍ମ ସମନ୍ୱୟ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଏକ ବିଶ୍ୱଧର୍ମ ଓ ନୈତିକ ଧର୍ମର ପ୍ରଚଳନ ଆବଶ୍ୟକ, ଯାହା ସବୁଧର୍ମର ନିର୍ଯାସ ହେବ ଏବଂ ମାନବ ଜୀବନର ମୌଳିକ ନୀତି ଓ ଦର୍ଶନ ଉପରେ ତାହା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବ । ତାହେଲେ 'ବସୁଧୈବ କୁଟୁମ୍ବକଂ' ଭାବଧାରାର ଉପଯୁକ୍ତ କର୍ଷଣ ଓ ଭିତ୍ତିଭୂମିରେ ଶିକ୍ଷାର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବଢିଉଠିବ ଓ ପୃଥିବୀ ଅତୀତ ଭାରତର ପରମ୍ପରା ଓ ସଂସ୍କୃତିରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହେବ । ପୃଥିବୀରେ ପୁଣି ଶାନ୍ତି ଫେରିଆସିବ ।

କିନ୍ତୁ Old Testament କହେ—"କୌଣସି ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ ଟଙ୍କା ସୁନା ରୂପାଦ୍ୱାରା ପୁରସ୍କୃତ ହେବା ଉଚିତ ।" ଗତ ଶିଳ୍ପ ବିପ୍ଳବରେ ଯେଉଁମାନେ ଅଗ୍ରଣୀ ନେତା ଥିଲେ, ସେମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିଷ୍ଠୁରଭାବରେ ପୁରୁଷ, ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ବାଳକଙ୍କର ପରିଶ୍ରମରୁ ନିଜର ଥଳି ଅଧିକ ଓଜନ କରୁଥିଲେ । ଆଜି ସେମାନେ ଥିଲେ ଚର୍ଚ୍ଚ ଓ ଭଗବାନଙ୍କର ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରିୟଭକ୍ତ । ଆଜିକାଲି ମଧ୍ୟ ଖବରକାଗଜ

ଜଣଆରେ କୌଣସି ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ ବଦଳରେ ଟଙ୍କା ପଇସା ପୁରସ୍କାରର ଲୋଭ ଦେଖାଇ ଦିଆଯାଉଛି । ଧର୍ମନାମରେ 'ଅର୍ଥପ୍ରତି ଅନାଶକ୍ତି' ଏହି ଆଦର୍ଶ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ମିଶନ୍, ମଠ ଓ ଦେବାଳୟ ଇତ୍ୟାଦିର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ପ୍ରତିଦିନ ଅର୍ଥର ଯେଉଁ ସୁଅ ଛୁଟେ, ସେଥିରେ କିଏ ବିଶ୍ୱାସ କରିବ ଯେ, ଧର୍ମ ଓ ବସ୍ତୁବାଦର ଲକ୍ଷ୍ୟ ବିପରୀତ ଦିଗରେ ବୋଲି । ଏହାର ଅର୍ଥ ଏହା ନୁହେଁ ଯେ 'ଧର୍ମ ସବୁବେଳେ ବସ୍ତୁବାଦକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଆଣେ ।' ଏଥିରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ଧର୍ମର ଭିତ୍ତି ଉପରେ ବା ସ୍କୁଲ କଲେଜରେ ଧର୍ମଶିକ୍ଷା ଦ୍ୱାରା ଛାତ୍ରମନରୁ ବସ୍ତୁବାଦ ବା ଟଙ୍କାସୁନା ପ୍ରତି ଆସକ୍ତି ଯେ ଦୂର କରି ହେବ, ତାହା ଭାବିବା ଭ୍ରମ ।

ଆଜି କେତେକଙ୍କ ମତରେ 'ଧର୍ମଶିକ୍ଷା'ର ପ୍ରଚଳନଦ୍ୱାରା ଜୀବନର ମହତ୍ତ୍ୱ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସମ୍ଭବ ହେବ, ନୀଚ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ମନୋଭାବ ଦୂର କରିହେବ; କିନ୍ତୁ କେବଳ ଧର୍ମଶିକ୍ଷା ଦ୍ୱାରା ଯେ ଏ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ ସମ୍ଭବ ହେବ, ତାହା ମଧ୍ୟ ଭାବିବା ନିରର୍ଥକ । ଜୀବନର ମହତ୍ତର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସାଧନର ମନୋଭାବ ଗଠନ ନିମନ୍ତେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ ପନ୍ଥା ମଧ୍ୟ ରହିଛି ।

ଆଜି କେତେକ ଭାବନ୍ତି, ସ୍କୁଲ କଲେଜରେ ଧର୍ମ ଶିକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ଛାତ୍ରମନରେ ଏକ ଶୃଙ୍ଖଳାଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରିହେବ ଓ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ବର୍ତ୍ତମାନର ଏକ ବିରାଟ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରିହେବ । କିନ୍ତୁ ଏହାଦ୍ୱାରା ଯେ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ବାଧ୍ୟକରି ଅବାଧ୍ୟ ହେବାକୁ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଏ, ଏଥିରେ କି ଆଉ ସନ୍ଦେହ ଅଛି ! ଏହା ଏକ ପଳାୟନପନ୍ଥୀ ମନୋଭାବ (escapism) ଓ ସମସ୍ୟା ଇତ୍ୟାଦିରେ ଏହା ଉପଯୁକ୍ତ ପନ୍ଥା ନୁହେଁ । ଭଗବାନଙ୍କ ଭୟ ଦେଖାଇ ବା ହାତଦେଇ ବା ତାଙ୍କର

ଶତକଣ ପଣି ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମନୁଷ୍ୟକୁ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରୁ ନିବୃତ୍ତ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା ଆବିଷ୍କାର କରିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସମ୍ଭବ । ଏହା ସେମାନେ ଜାଣିରଖିବା ଉଚିତ ।

ଅତଏବ ଉତ୍ତମ, ସାଧୁ, ନିର୍ଲୋଭ, ନିସ୍ୱାର୍ଥପର, ସାର୍ବଜନୀନ ମନୋଭାବସମ୍ପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିର ଗଠନ ନିମନ୍ତେ ଇତିହାସ ମାଧ୍ୟମରେ ଧର୍ମର ତୁଳନାତ୍ମକ ଇତିହାସ ପାଠ ଉପଯୋଗୀ ମନେହୁଏ ।

ଐକ୍ୟଭାବରେ କୌଣସି ବିଷୟ ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇ ନିରପେକ୍ଷ ଭାବନା ଅନୁଶୀଳନ ଓ ସମାଲୋଚନା ନିମନ୍ତେ କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇପାରିବ । ଏହାବୋଲି ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷା ଯେ କୌଣସି ନୈତିକ ଭିତ୍ତି ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ, ଏହା କହୁନାହିଁ । ନୈତିକତା କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଧର୍ମ ଉପରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ କରା ନ ଯାଇ ଅତୀତର ଅସାଧାରଣ ଧୀଶକ୍ତିସମ୍ପନ୍ନ ମନୀଷୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଲିଖିତ ପୁରାଣ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବା ଉଚିତ । ସାଧୁ ଓ ଉତ୍ତମ ସ୍ୱଭାବ-ବିଶିଷ୍ଟ ହେବା ନିମନ୍ତେ, ସାର୍ବଜନୀନ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱର ଉପଲବ୍ଧି ନିମନ୍ତେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଧର୍ମକୁ ଯେ ସବୁବେଳେ ଜଡ଼ାଇ ଧରିବାକୁ ହେବ, ତା ନୁହେଁ । ରକ୍ଷା ହୋଇଛି ଯେ ଆମର ଶିକ୍ଷାପଦ୍ଧତି ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ଏକ ଧର୍ମ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇନାହିଁ । ତା ହୋଇଥିଲେ ଅନେକ ଆଗରୁ ପୃଥିବୀର ନାନା ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ମଧ୍ୟରେ ବିଭ୍ରାଟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ସାରିଥାନ୍ତା । ପୁରାଣ ପୁସ୍ତକମାନେ ହିଁ ବାସ୍ତବ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଶ୍ୱଜନୀନ ମନୋଭାବ ତିଆରି କରିବା ନିମନ୍ତେ ଉପଯୋଗୀ । ଏହା ପାଠକଲେ ଆମେ ଯେ କୌଣସି ଏକ ଦଳ ବା ଗୋଷ୍ଠୀଭୁକ୍ତ ଏ ମନୋଭାବ ରହିବ ନାହିଁ । ତା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଆମେ ସବୁ 'ଏକ ମାନବ-ପରିବାରର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ' ଏହି ଉଚ୍ଚ ମନୋଭାବ ଆମ ହୃଦୟରେ ସ୍ଥାନପାଇବ । ମନୁଷ୍ୟ

ମନରୁ ହିଂସା ଦ୍ୱେଷ ଦୂର ହେବ, ବ୍ୟକ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ଅସହନ-ଶୀଳତାର ପୂର୍ଣ୍ଣଚ୍ଛେଦ ଆସିବ । ମନୁଷ୍ୟ ଅନ୍ୟକୁ ଶୋଷଣ କରି ତା ଉପରେ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ବିସ୍ତାର କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ହେବ ନାହିଁ । ପରାଙ୍ଗ-ପୁଷ୍ଟ ନ ହୋଇ, ଅନ୍ୟର ପରିଶ୍ରମ ଉପରେ ନିଜକୁ ବଞ୍ଚାଇ ନ ରଖି କର୍ମଠ ହେବ । ନିଃସ୍ୱାର୍ଥପର ହୋଇ ନିଜର ଭାବଧାରାକୁ ସମସ୍ତ ମାନବ ଜାତିର କଲ୍ୟାଣ ନିମନ୍ତେ ବିନିଯୋଗ କରିବ । ଅତଏବ ଯେତେ-ବେଳେ ବିବେକାନୁମୋଦିତ ନୀତି ଓ ନ୍ୟାୟଧର୍ମ ଆମର ଶିକ୍ଷାକୁ ଏହିପରି ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିବ, ସେତେବେଳେ ପୃଥିବୀ ପୃଷ୍ଠରେ ନିର୍ମିତ ହେବ ଦ୍ୱିତୀୟ ସ୍ୱର୍ଗ ।

—*—

ସ୍କୁଲ ଗୃହ

ଶିକ୍ଷାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ପୂରଣ ନିମନ୍ତେ ସ୍କୁଲ ଗୃହର ଅବସ୍ଥିତି ଓ ନିର୍ମାଣ ଏକ ପ୍ରଧାନ ବିଚାରର ବସ୍ତୁ ହେବା ଉଚିତ । କାରଣ ଏହି ପରିସର ମଧ୍ୟରେ ଭବିଷ୍ୟତ ନାଗରିକମାନଙ୍କର ଶାରୀରିକ, ମାନସିକ, ନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ବୃଦ୍ଧି ସାଧନ ହେବ । ଅତଏବ ସ୍କୁଲ ଗୃହ ବା ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ଯେଉଁଠି ଇଚ୍ଛା ସେଠି ବଛି ନ ନେଇ ସବୁ ଦିଗକୁ ଓ ଭବିଷ୍ୟତ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ରଖି ସେ ଦିଗରେ ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ହେବ । କାରଣ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଏ ଭ୍ରମର ସଂଶୋଧନ ଆଉ ହୋଇ ପାରିବାର ଅବକାଶ ରହିବ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଯେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ, ସର୍ବସାଧାରଣ ଅନାବାଦି ବା ଶ୍ମଶାନ ଜମି ଉପରେ ବିଚାରହୀନ ଭାବରେ ସ୍କୁଲ ଗୃହ ନିର୍ମାଣର ପରିକଳ୍ପନା ହେବା ଅନୁଚିତ । ଏପରି ସ୍ଥାନରେ ସ୍କୁଲ ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ଓ ଗୃହ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହେବା ଉଚିତ ଯେଉଁଠାରେ କଳକାରଖାନା ଓ ସର୍ବସାଧାରଣ ହାଟ ବଜାର ନଥିବ । ସହର ଓ ଗ୍ରାମଠାରୁ ଟିକିଏ ଦୂରରେ ଏହାର ଅବସ୍ଥିତିର ପରିକଳ୍ପନା ବାଞ୍ଛନୀୟ । ସେଠାରେ ଜଳ ନିଷ୍କାସନର ମଧ୍ୟ ସୁବିଧା ଥିବ, ଅର୍ଥାତ୍ ମାଟି ଗୋଟିଏ ଆଡ଼କୁ ଢାଲୁ ବା ଗଡ଼ାଣିଆ ହୋଇଥିବ । ପାଇଖାନା, ନର୍ଦ୍ଦମା, କଂସେଇଖାନା ବା ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ଆବିଳ ଜଳବାୟୁ ଓ ଅଳିଆଗଦା ଯେପରି ନିକଟରେ ନଥିବ । ସ୍ଥାନଟି ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଉଚ୍ଚ ହୋଇଥିଲେ ଖୋଲା ଆଲୋକ ଓ ବାୟୁ ଅବାଧରେ ଯାତାୟାତ କରିପାରିବ, ସ୍କୁଲ ସାଧାରଣ ରାସ୍ତା ବା ସଡ଼କଠାରୁ ଟିକିଏ ଦୂରରେ ଥିବା ଆବଶ୍ୟକ । ତାହେଲେ ରାସ୍ତାରେ

ଯାତାୟାତ କରୁଥିବା ଯାନବାହନ ସ୍କୁଲର ଦୈନନ୍ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟ କଳାପରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିବ ନାହିଁ, ତଥା ଛାତ୍ରମାନେ ଅବାଧରେ ଓ ନିରାପଦରେ ଚଳପ୍ରଚଳ ହୋଇପାରିବେ । ସ୍କୁଲ ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ଓ ଗୃହ ରାସ୍ତାର ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରେ ଅବସ୍ଥିତ ହେଲେ ଭଲ । ତା ହେଲେ ରାସ୍ତାରେ ଯାନବାହନ ଗମନାଗମନ ଦ୍ୱାରା ବାୟୁମଣ୍ଡଳର ଧୂଳିପଟଳ ସ୍କୁଲ ଗୃହ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହଞ୍ଚିପାରିବ ନାହିଁ । ସ୍କୁଲ ପ୍ରାଙ୍ଗଣରୁ ଗୋଟିଏ ରାସ୍ତା ଅନ୍ତତଃ ଦୁଇ ଫର୍ଲଂ ଗତି କରିବା ପରେ ପ୍ରଧାନ ରାସ୍ତାରେ ମିଳିତହେବା ଉଚିତ ।

ପ୍ରତି ହଜାରେ ଛାତ୍ରଙ୍କ ପାଇଁ ଅନ୍ତତଃ ୨୦ ଏକର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରାନ୍ତର ଉପରେ ସ୍କୁଲଗୃହ ସମୂହର ଅବସ୍ଥିତି ବାଞ୍ଛନୀୟ । ଅଧିକ ପ୍ରତି ଏକଶହ ଛାତ୍ର ପାଇଁ କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ଆଉ ଏକ ଏକର ଲେଖାଏଁ ଅଧିକ ଥିବା ଆବଶ୍ୟକ । ସ୍କୁଲ ହତାକୁ ପରିଷ୍କାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ରଖାଯିବା ପରେ ଏଥିରେ ସୁନ୍ଦର ଛାୟା ଓ ପୁଷ୍ପ ବୃକ୍ଷ ସୁସଜ୍ଜିତ ବାଡ଼ ଘେରାଉଦ୍ୱାରା ରୋପିତହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହା ଯେପରି ଚକ୍ଷୁ ପ୍ରୀତିକର ହେବ; ସେହିପରି ଆମ୍ବାରୁଚିକର ମଧ୍ୟ ହେବ ।

ସ୍କୁଲଗୃହ ଗୁଡ଼ିକ ପୂର୍ବପଶ୍ଚିମ ଆକାରରେ ନିର୍ମିତ ନ ହୋଇ ଉତ୍ତର ଦକ୍ଷିଣ ଆକାରରେ ହେଲେ ଆଲୋକ ଓ ବାୟୁ ସଞ୍ଚାଳନ ଦିଗରେ ଅଧିକ ସୁବିଧା ହେବ । କୋଠରି ଓ ସେଥିରେ ଥିବା ଝରକା ଗୁଡ଼ିକର ଆକାର ମଧ୍ୟ ସେହି ଅନୁପାତରେ ବଡ଼ ହେବ । ଉପରେ ସ୍କାଇଲାଇଟ୍ ରହିଲେ କୋଠରି ଗୁଡ଼ିକର ଉପର ସ୍ତରରେ ବାୟୁ ସଞ୍ଚାଳିତ ହୋଇପାରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେଦିଗରୁ ଆଲୋକମଧ୍ୟ ପ୍ରବେଶର ସୁବିଧା ହେବ । ଶ୍ରେଣୀ ଗୃହମାନଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଂଶ ସମାନ ଭାବରେ ଆଲୋକିତ ହେବା ଉଚିତ । ଆଲୋକ

ସାଧାରଣତଃ ଛାତ୍ରର ବାମଦିଗରୁ ଆସିଲେ ଭଲ । ବାୟୁର ଅବାଧ ଚଳାଚଳ ନିମନ୍ତେ ଦୁଆର ଓ ଝରକାଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ମୁଖବର୍ତ୍ତୀ (cross ventilation) ହେଲେ ଭଲ । ଆମ ଦେଶ ସୌଭାଗ୍ୟ ବଶତଃ ଯଥେଷ୍ଟ ସୂର୍ଯ୍ୟାଲୋକ ଓ ନିର୍ମଳ ବାୟୁର ଦେଶ ହୋଇ-ଥିବା'ରୁ ଆମେ ସେ ସୁବିଧା ଉପଭୋଗ କରିପାରୁଛେ । ତଥାପି ଦୁଆର ଝରକା ମାନଙ୍କରେ କାଚ ବାଡ଼ି ଥିଲେ ଆଲୋକର ସୁବିଧାଜନକ ପ୍ରବେଶ ହୋଇପାରିବ । ପାଇଖାନା ଓ ପରିସ୍ରାଗାର ସ୍କୁଲଗୃହର ଉତ୍ତରପଟେ ସାମାନ୍ୟ ଦୂରରେ ରହିଲେ ଭଲ । ବିଜ୍ଞାନଶ୍ରେଣୀ ସ୍କୁଲ ଗୃହର ମଧ୍ୟ ଭାଗରେ ନ ରହି ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ବାଷ୍ପଠାରୁ ଦୂରରେ ରହିବାପାଇଁ ଉତ୍ତର କୋଣରେ ଅବସ୍ଥିତ ହେବା ଉଚିତ । ଘର ଗୁଡ଼ିକ ଏପରି ହେବା ଉଚିତ, ଯେପରି ଭବିଷ୍ୟତରେ ସେ ସବୁ ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥଳେ ବର୍ଦ୍ଧିତ ହୋଇପାରିବାର ସୁବିଧା (expansion facility) ଥିବ । ସ୍କୁଲ ଗୃହର ବାହାର ଅପେକ୍ଷା ଭିତର ଅଧିକ ସୁନ୍ଦର ଓ ମନୋମୁଗ୍ଧକର ହେବା ଉଚିତ । ଶ୍ରେଣୀ ଗୃହମାନଙ୍କରେ ପ୍ରତି ଛାତ୍ରପାଇଁ ଅନ୍ତତଃ ୧୦ ବର୍ଗଫୁଟ ସ୍ଥାନ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରହିବ ।

ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ସୁବିଧା ନିମନ୍ତେ ଛାତ୍ର ବିଶ୍ରାମ-ଗୃହ (Boys common room and Girls common room) ସୁବିଧାଜନକ ସ୍ଥାନରେ ଅବସ୍ଥିତ ହେବ । ଶିକ୍ଷକ ବିଶ୍ରାମଗୃହ, ପୁସ୍ତକାଗାର, ରିଡ଼ିଂରୁମ୍, ଅତିଥିଗୃହ (visitors room) ପ୍ରଧାନ-ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଅଫିସ ଓ ସ୍କୁଲ ଅଫିସ୍ ଗୃହ, ଗବେଷଣାଗାର, ସର୍ବୋପରି ଶ୍ରେଣୀଗୃହ ଗୁଡ଼ିକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଯୋଜନା ଅନୁସାରେ ନିର୍ମିତ ହେବ । କୋଠରୀଗୁଡ଼ିକ ଏପରି ନିର୍ମିତ ହେବା ଉଚିତ, ଯେପରି ଗୋଟିଏ କୋଠରୀକୁ ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥଳେ ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇ ପାରିବ । ଯଥା—ଶ୍ରେଣୀଗୃହ ଗୁଡ଼ିକୁ ହଲ୍ ନିମନ୍ତେ,

ହଲ୍‌କୁ ଲାଇବ୍ରେରୀ ଓ ଲାଇବ୍ରେରୀକୁ ରଙ୍ଗ୍‌ରୁମ୍ ବା ସଙ୍ଗୀତ ଶିକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ଯେପରି ବ୍ୟବହାର କରାଗଲେ ଅସୁବିଧା ହେବନାହିଁ ଏହାଛଡ଼ା ସ୍କୁଲର ଖେଳପଡିଆ, ଖେଳ କସରତଗୃହ(gymnacium) ସଭାସମିତି ବା ଥିଏଟରଗୃହ,ସନ୍ତରଣ ପୁଷ୍କରିଣୀ(swimming pool) ଖୋଲା ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ (open air pendal), କ୍ଲବ୍ ଘର, ପ୍ରାର୍ଥନାଗୃହ, ଏ ସମସ୍ତ ମଧ୍ୟ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଯୋଜନାନୁସାରେ ନିର୍ମିତ ହେବା ଉଚିତ । ସ୍କୁଲର ଛାତ୍ରାବାସ ଓ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ବାସଗୃହ ନିର୍ମାଣ ନିମନ୍ତେ ମଧ୍ୟ ସ୍କୁଲ୍ ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ମଧ୍ୟରେ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହେବ । ତାହେଲେ ଦୂର ଗ୍ରାମର ଛାତ୍ର ଓ ଶିକ୍ଷକମାନେ ସ୍କୁଲ୍ ମଧ୍ୟରେ ରହିପାରିବାର ସୁବିଧା ପାଇ ପାରିବେ । ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ବାସଗୃହର ସୁବିଧା ଅଭାବରୁ ଦୂର ସ୍ଥାନର ଶିକ୍ଷକ ସ୍କୁଲରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଆଗ୍ରହାନ୍ୱିତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ।

କିନ୍ତୁ ଆମର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥା ଏପରି, ସ୍କୁଲ ଗୃହ ନିର୍ମାଣ ଯୋଜନାର କେତେ ପଛରେ ତାହା କାହାରିକୁ ଅଜଣା ନାହିଁ । କେଉଁଠାରେ ଗୋଦାମ ଘରେ କ୍ଲାସ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ ହେଲାଣି ତ କେଉଁଠାରେ ମାଇନର ସ୍କୁଲ୍ ବାରଣ୍ଡାରେ ତାଳ ଚାଟି ଦେଇ ହାଇସ୍କୁଲ ଶିକ୍ଷା କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହିତ ହେଲାଣି । କେଉଁଠି ବା ଉପଯୁକ୍ତ ଯୋଜନା ନ ଥାଇ ପ୍ରସ୍ତାବିତ କଲେଜ ଗୃହ ଅପେକ୍ଷାକୃତ କମ ସମୟରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ କରାଯାଉଛି, କେଉଁଠି ସ୍କୁଲ ଗ୍ରାମର ମଧ୍ୟ ଭାଗରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବା ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରାମର ଦୂଷିତ ରାଜନୀତି ଶିକ୍ଷାୟତନର ପବିତ୍ର ଶିକ୍ଷା ସଂସ୍କୃତିର ବାୟୁମଣ୍ଡଳକୁ ନଷ୍ଟ କଲାଣି । କେଉଁଠି ସ୍କୁଲ ଗୃହ ପୂର୍ବ ପଶ୍ଚିମ ଆକାରରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇ ଟିଣ ଛାତଦ୍ୱାରା ଆବୃତ ହୋଇଥିବାରୁ ଆଲୋକ ବାୟୁର ଅବାଧ ସଂଚାଳନ ଅଭାବରୁ ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ପରିସ୍ଥିତି ଦେଖା ଦେଲାଣି ଇତ୍ୟାଦି । ମୋଟ ଉପରେ

ଏହିପରି ଉପରୋକ୍ତ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ସୁବିଧା ବିରହ ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ଅବସ୍ଥା ହେତୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ପରିସ୍ଥିତି ମଧ୍ୟରେ ଶିକ୍ଷା କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବା-ହିତ ହେଉଅଛି । ସାଧାରଣଙ୍କ ମତରେ ଯେଉଁଠି ଇଚ୍ଛା ସେଠି ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଘର ଖଣ୍ଡେ ଠିଆ କରିଦେଇ ପାଠପଢ଼ା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ ହେଲା । କିନ୍ତୁ କୋମଳମତି ବାଳକ ବାଳିକାମାନଙ୍କର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ସୁବିଧା ଓ ଉନ୍ନତି ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆ ନ ଗଲେ ଶିକ୍ଷାର ମୂଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପଣ୍ଡ ହେଲା ବୋଲି ବୁଝିବାକୁ ହେବ ।

ସ୍କୁଲ ପରିଦର୍ଶନ

ଛାତ୍ରର ଶାରୀରିକ, ମାନସିକ, ସାମାଜିକ ଓ ନୈତିକ ଉନ୍ନତି ନିମନ୍ତେ ସ୍କୁଲମାନଙ୍କରେ ଉପଯୁକ୍ତ ପନ୍ଥା ଅନୁସୃତ ହେଉଛି କି ନା ତାହା ଜାଣି ସେ ଅନୁସାରେ ଆବଶ୍ୟକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶଦେବା ସ୍କୁଲ ପରିଦର୍ଶନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ସେଥି ନିମନ୍ତେ ସ୍କୁଲର ପାଠ୍ୟପଦ୍ଧତି, ସିଲାବସ୍, ସ୍କୁଲ ଗୃହ ଓ ଆସବାବପତ୍ର, ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଚର୍ଚ୍ଚା, ଲାଇବ୍ରେରୀ ଇତ୍ୟାଦି ସମସ୍ତ ବିଷୟ ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ ରୂପେ ନିରୀକ୍ଷଣ କରିବା ପରିଦର୍ଶକ ବା ସ୍କୁଲ ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟରଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଜାତୀୟ ଶିକ୍ଷା ପଦ୍ଧତିରେ ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ମେରୁଦଣ୍ଡ ହୋଇଥିବାରୁ ହାଇସ୍କୁଲର ଛାତ୍ରମାନେ ଜୀବନର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଭାବରେ ଯେପରି ଉପଯୁକ୍ତ ତାଲିମ ପାଇ ପାରୁଥିବେ, ସେଥିପ୍ରତି ଦେଶର ନେତା ଓ ଶାସକମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ରହିବା ବିଧେୟ । ଏଣୁ ସ୍କୁଲ ପରିଦର୍ଶନ ଉପରେ ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ୱ ଆରୋପ ହେବା ନିତାନ୍ତ ବାଞ୍ଛନୀୟ ବୋଲି ମନେ ହୁଏ । ପରିଦର୍ଶକମାନେ ସ୍କୁଲ ପରିଦର୍ଶନ ସମୟରେ ଉକ୍ତ ସମସ୍ତ ବିଷୟରେ ସ୍କୁଲର ଅଭାବ ଓ ଅସୁବିଧା ବିଭାଗୀୟ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚରକୁ ଆଣିପାରିବେ । ତାହେଲେ ସାମୟିକ ସଂଶୋଧନ ଦ୍ୱାରା ଶିକ୍ଷାର ଅଗ୍ରଗତି ଜାତି ଉନ୍ନତି ପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହେବ ।

କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର କଥା ଆଜିକାଲି ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟରଙ୍କର ସ୍କୁଲ ପରିଦର୍ଶନକୁ ଶିକ୍ଷକ ଓ ସ୍କୁଲର କର୍ମଚାରୀମାନେ ଏକପ୍ରକାର ଭୟ ବିହ୍ୱଳ ଭାବରେ ଦେଖନ୍ତି । ପରିଦର୍ଶନର ପ୍ରାୟ ଏକମାସ ଆଗରୁ ସ୍କୁଲ ଗୃହ, ବଗିଚା, ଛାତ୍ରାବାସ ଇତ୍ୟାଦି ପରିଷ୍କାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ରଖି

ଯାଏ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ ଉତ୍ତମ ପୋଷାକ ପରିଧାନ କରି ଆସନ୍ତି ଏହା ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ପରୀକ୍ଷା ଦିବସ ବୋଲି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟର ଛାତ୍ରର ନୋଟ୍ କହି ଦେଖି ତାହା ଶିକ୍ଷକ ନିୟମିତ ଭାବରେ ପରୀକ୍ଷା କରୁଛନ୍ତି କି ନା ଦେଖନ୍ତି । ଶିକ୍ଷକ କ୍ଲାସରେ ପଢ଼ାଉଥିବା ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଦୋଷ ଦୁର୍ବଳତା ଅଛି କି ନା ଦେଖନ୍ତି । ଏ ସମସ୍ତ ୨୦।୩୦ ମିନିଟ୍‌ରେ ଶେଷ ହୋଇଯାଏ । ଶିକ୍ଷକ ତାର ପ୍ରକୃତ ଅସୁବିଧା ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟରଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବାର ସୁବିଧା ପାଏନା, ଯଦି ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟର ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଳିତ ହୁଅନ୍ତି, ତେବେ କେବଳ ଆଦେଶ ଦେବା ଛଡ଼ା ତାଙ୍କର ଅସୁବିଧା ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବା ବା ତାଙ୍କଠାରୁ ପରାମର୍ଶ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଦେଖାଯାଏ ନା । ସେ ଭାବନ୍ତି ଯେ ସେ କ୍ଷମତାଶାଳୀ ଓ ସେ ଯାହା ଆଦେଶ ବା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେବେ, ଶିକ୍ଷକମାନେ ତାହା ବିନା ଦ୍ୱିରୁକ୍ତିରେ, ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ପାଳନ କରିବେ । ଶିକ୍ଷକ ତାଙ୍କ ମତ ସହିତ ଏକମତ ନ ହେଲେ ସେ ତାହାକୁ ଶିକ୍ଷକର ଅଜ୍ଞତା ବା ଅବାଧ୍ୟତା ବୋଲି ଧରିନିଅନ୍ତି । ସେ ଯେଉଁ ଉପଦେଶ ବା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଥାନ୍ତି ତାହା ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବାସ୍ତବ ଅସୁବିଧା ଦୂରୀକରଣରେ ଅନୁକୂଳ ହୁଏ ନାହିଁ । ଅନେକ ସମୟରେ ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟରଙ୍କର ମନ୍ତବ୍ୟ ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ସମ୍ମାନ ହାନିକାରକ ଓ ହତାଶାର କାରଣ ହୋଇଥାଏ । ଏ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆଗ୍ରହାନ୍ୱିତ ହୋଇ ପାରିବେ କିପରି ? ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟର ଆଦର୍ଶ ପାଠ(demonstration lesson) ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । କି ଅସୁବିଧାଜନକ ପରିସ୍ଥିତି ମଧ୍ୟରେ ଶିକ୍ଷକ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ, ସେଥିପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯାଏନା ବା ତାର ଉନ୍ନତି ନିମନ୍ତେ ଉପାୟ ବତାଇ ଦିଆଯାଏନା । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ଶାରୀରିକ, ମାନସିକ ଓ ନୈତିକ ଉନ୍ନତି ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଆଲୋଚନା ହୁଏନା । ଶିକ୍ଷକ ଛାତ୍ର

ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ ବିଷୟରେ ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟର ଖୁବ୍ କମ୍ ଅବହିତ ରହନ୍ତି, ଯାହାଦ୍ୱାରା ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ସ୍କୁଲ ବିଶୃଙ୍ଖଳା ଦେଖାଦିଏ ଓ ତାହାର ରାଜନୀତି ସ୍କୁଲ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରି ସ୍କୁଲର ଶିକ୍ଷା ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ନଷ୍ଟକରେ । ସ୍କୁଲ ଓ ସ୍କୁଲର ଅଭିଭାବକଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧ ବିଷୟରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଆଲୋଚନା ହୁଏନା । ଏଣୁ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ସ୍କୁଲ ଗଢିଉଠିଛି ଏବଂ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ପିଲାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍କୁଲ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସେମାନଙ୍କର ସ୍କୁଲର ଉନ୍ନତି ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ମୋଟ ଉପରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍କୁଲ ପରିଦର୍ଶନରେ କୌଣସି ଜୀବନ ଥିବାପରି ଅନୁମିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ସ୍କୁଲଗୁଡ଼ିକ ଆମର ଶିକ୍ଷାଗବେଷଣାର କେନ୍ଦ୍ର ହୋଇଥିବାରୁ ସ୍କୁଲର ଉପଯୁକ୍ତ ପରିଚାଳନା ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ଯେପରି ସୁରୁଖୁରୁରେ ଚାଲେ ତାହା ଦେଖି ସେ ଦିଗରେ କୌଣସି ବାଧାବିଘ୍ନ ଥିଲେ ତାର ଦୂରୀକରଣ ନିମନ୍ତେ ସମୂହ ଚେଷ୍ଟା ହେଲେ ସିନା ଜାତୀୟ ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥା ଉନ୍ନତି ପଥରେ ଗତି କରୁଛି ବୋଲି ବୁଝିବାକୁ ହେବ । ଅତଏବ ବର୍ତ୍ତମାନର ତ୍ରୁଟି ଓ ଅବହେଳା ପାଇଁ ପଛରେ ହତାଶ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ—ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ଏଣୁ ପ୍ରଥମେ ପରିଦର୍ଶକଙ୍କର ବିଭାଗୀୟ ପଦବୀ(designation) ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟର ନ ହୋଇ ଶିକ୍ଷାର ଉପଦେଷ୍ଟା (Educational Adviser) ହେବା ଉଚିତ । ସ୍କୁଲ ପରିଦର୍ଶନ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଉପାୟରେ ନିର୍ବାହିତ ହେବା ନିତାନ୍ତ ବାଞ୍ଛନୀୟ; କାରଣ ଆମର ଶାସନ ପଦ୍ଧତିରେ ଗଣତନ୍ତ୍ରକୁ ଏକମାତ୍ର ପନ୍ଥାରୂପେ ଆମେ ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଛୁ (only way of life) । ସ୍କୁଲ ପରିଦର୍ଶନରେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ପନ୍ଥା ଅନୁସରଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପରିଦର୍ଶନ କର୍ମଚାରୀ ନିଜକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିନେବା ଉଚିତ । ସେ ନିଜକୁ ସ୍କୁଲର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଓ ଶିକ୍ଷକଙ୍କଠାରୁ

ଅଲଗା ବା ତାଙ୍କର ହାକିମ ବୋଲି ମନେ ନ କରି ସହଯୋଗୀ ମନୋଭାବ ନେଇ କାମ କରିବା ଉଚିତ । ଏପରି କି ପରିଦର୍ଶନ ମନ୍ତବ୍ୟ (inspection report) ଲେଖିବାବେଳେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କ ସହିତ ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ (ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥଳେ ସଂପୃକ୍ତ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ) ପରାମର୍ଶ ନେବା ଉଚିତ । ସେ ନିଜକୁ ସେମାନଙ୍କର ସହଯୋଗୀ ବା ସହକର୍ମୀ, ବନ୍ଧୁ ଓ ପଥ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ (friend, philosopher & guide) ବୋଲି ମନେ କରିବେ । କୌଣସି ଶିକ୍ଷା ବିଷୟକ ସମସ୍ୟା ଉପରେ ସେମାନଙ୍କ ମତକୁ ଉପେକ୍ଷା ନ କରି ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇବା ଉଚିତ । ସହଯୋଗୀ ବନ୍ଧୁ ସୂତ୍ରରେ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟହୁଏ, ସେଥିରେ ଅଧିକ ଆନ୍ତରିକତା ଥାଏ ଏବଂ ତାହା ଜଣେ ଲୋକର କାର୍ଯ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା ନିଶ୍ଚୟ ଉତ୍କୃଷ୍ଟତର, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ସ୍କୁଲର କାର୍ଯ୍ୟ ଉତ୍ତମ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ମୁଖ୍ୟତଃ ଦୁଇଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହେବା ଉଚିତ—ପରିଦର୍ଶନ ଓ ପରୀକ୍ଷା (inspection & Examination) । ସ୍କୁଲ ଗୃହର ଅବସ୍ଥିତି, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ଶ୍ରେଣୀସଜ୍ଜା ଓ ପରିଚାଳନା, ଆସବାବପତ୍ର ଓ ରେକର୍ଡ଼ ପତ୍ରର ବ୍ୟବସ୍ଥା, ଶୃଙ୍ଖଳା, ଶିକ୍ଷକ-ଛାତ୍ର ସମ୍ପର୍କ ଏବଂ ଶିକ୍ଷା ପଦ୍ଧତିର ପରିଦର୍ଶନ ଜଣେ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷକଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ହେବା ଉଚିତ । ଅନ୍ୟ ଜଣେ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷକ ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖିବା ଉଚିତ ଯେ, ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ପଠନ ରୀତି ଦ୍ୱାରା ଶ୍ରେଣୀର ସମସ୍ତ ଛାତ୍ର କେତେ ଦୂର ଉପକୃତ ହେଉଛନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ଇଂଲଣ୍ଡ, ଆମେରିକା ଓ ଜାପାନ ପ୍ରଭୃତି ଉନ୍ନତ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଏପରି ଦୁଇ ପ୍ରକାର ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷକ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଛନ୍ତି । ପୁଣି ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁ ଜଣେ ଜଣେ ପରିଦର୍ଶକ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସର୍କଲର ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର କେବଳ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବିଷୟରେ ପାରଦର୍ଶିତା ବା ଅଭିଜ୍ଞତା ଥିବାରୁ ସେମାନେ ଅନ୍ୟ

ବିଷୟଗୁଡିକ ଭଲ ଭାବରେ ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖିପାରୁନାହାନ୍ତି । ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟର ବର୍ଷକେ ଥରେ ବା ଦୁଇବର୍ଷରେ ଥରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସ୍କୁଲ୍ ପରିଦର୍ଶନ କରୁଛନ୍ତି । ଯଦି ଏକ ସମୟରେ ବା ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସମୟରେ ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟରେ ବିଶେଷଜ୍ଞମାନେ ସ୍କୁଲ୍ ପରି-ଦର୍ଶନ କରନ୍ତେ, ତାହେଲେ କାର୍ଯ୍ୟ ଲାଘବ ହୁଅନ୍ତା ଏବଂ ଦିନକ ମଧ୍ୟରେ ସେମାନେ ଗୋଟିକରୁ ଅଧିକ ସ୍କୁଲ୍ ଦେଖିପାରନ୍ତେ । ପରିଦର୍ଶନ କର୍ମଚାରୀମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଗସ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏପରି କରିବା ଉଚିତ, ଯେପରି ଅପେକ୍ଷାକୃତ କମ୍ ପଥ ଅତିକ୍ରମରେ ସେମାନେ ଅଧିକ ସ୍କୁଲ ପରିଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହେବେ । ସ୍କୁଲମାନଙ୍କର ଆକସ୍ମିକ ପରିଦର୍ଶନ (surprise inspection) ହେଲେ ସ୍କୁଲର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ କେବଳ ପରିଦର୍ଶନ ସମୟ ସହିତ ବର୍ଷର ସମସ୍ତ ସମୟରେ ଉତ୍ତମ ଭାବରେ ନିର୍ବାହିତ ହେଉଥିବ ।

ଶ୍ରେଣୀର ପଠନ କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଦର୍ଶନ ସମୟରେ ଅନେକ ଶିକ୍ଷକ ସାଧାରଣତଃ ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟରଙ୍କୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟ କରନ୍ତି— ଶିକ୍ଷକ ଅଭିଜ୍ଞ ହୋଇଥାନ୍ତୁ ବା ନଥାନ୍ତୁ । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଶିକ୍ଷକ ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟରଙ୍କୁ ପଠନ ସମୟରେ ଅଭିନନ୍ଦନ କରି ଆଣିବା ଉଚିତ । ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟର ନିଜର ସ୍ଥାନ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବାଛି ନେବା ଉଚିତ । ସେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ଶତ୍ରୁ ବା ଗୁଇନ୍ଦା ମନୋଭାବ ନେଇ ପ୍ରଶ୍ନ କରୁଥିବା ବା ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ କିଛି ମନ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିବା ମନୋଭାବ ରଖିବା ଅନୁଚିତ । ଶିକ୍ଷକଙ୍କର କିଛି ଦୋଷ ତ୍ରୁଟି ଦେଖାଗଲେ, ସେ କ୍ଲାସରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ କିଛି ନ କହି ଏକାନ୍ତରେ ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ତାଙ୍କ ସହିତ ସେ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରି ଆପୋଷ ଭାବରେ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଏକମତ ହେବା ଉଚିତ । ଶ୍ରେଣୀ କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଦର୍ଶନ ସମୟରେ ସେ

ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ଦେବାପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ, ଯୋଗ୍ୟତା, ଜାଣିବାର ଇଚ୍ଛା, ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷାପଦ୍ଧତି, ଶୃଙ୍ଖଳା, ଛାତ୍ରର ମନୋଭାବ ବା ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ଇତ୍ୟାଦି ଜାଣିବାର ସମ୍ୟକ୍ ଧାରଣା ଓ ଜ୍ଞାନ ଅଛି କି ନା, ଏସବୁ ଦେଖିବା ଉଚିତ । ଶିକ୍ଷକର ଶିକ୍ଷାପଦ୍ଧତି କେବଳ ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥଳେ ଅନୁମୋଦିତ ଶିକ୍ଷାପଦ୍ଧତିର ବହିର୍ଭୂତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେଥିରୁ ପୁରାପୁରି ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ହେବା ଉଚିତ ନୁହେ । କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣ ଭାବରେ ଶିକ୍ଷକମାନେ ଯେପରି ଲେକ୍‌ଚର୍ ପଦ୍ଧତି ଅନୁସରଣ କରି ଅନର୍ଗଳ ଭାବରେ କ୍ଲାସରେ ପାଠ ଗପି ଦେଇଯାନ୍ତି, ସେପରି ହେବା ଅନୁଚିତ । ସେଥିପ୍ରତି ପରିଦର୍ଶକ ସଚେତ ଥିବା ଦରକାର । ମୋଟ ଉପରେ ସେ ଶିକ୍ଷକପ୍ରତି ଏକ ବନ୍ଧୁ ମନୋଭାବ ନେଇ ଶିକ୍ଷକର ପ୍ରକୃତ ଅସୁବିଧା ଓ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ଓ ସନ୍ଦେହ ମୋଚନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଆଗେଇ ଆସିବା ଉଚିତ । ଅବଶ୍ୟ ଯେଉଁଠାରେ ଶିକ୍ଷକ ଉତ୍ତମ ରୂପେ ଶ୍ରେଣୀକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଆସି ନଥିବେ ବା ପାଠ୍ୟ ଯୋଜନା(lesson note) ଅନୁସାରେ ପାଠ ପଢ଼ାଉନଥିବେ, ସେଠାରେ ପରିଦର୍ଶକଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତି ତାଙ୍କର ଖିନ୍ନତିପ୍ରଦ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । କେତେକ ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକମାନେ ପାଠ୍ୟଯୋଜନା ଏକ ସମୟରେ ମାସକ ପାଇଁ ତିଆରି କରି ପକାନ୍ତି ଓ କ୍ଲାସରେ ପାଠୋନ୍ନତି ଠିକ୍ ରଖିବାକୁ ଗୋଟିଏ ପିରିଅଡ଼ରେ ମାସକର ପାଠ ଗଡ଼ାଇ ଦେଇଥାନ୍ତି, ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟ ସର୍ବଥା ନିନ୍ଦନୀୟ ଓ ଅଗ୍ରହଣୀୟ ।

ହାଇସ୍କୁଲମାନଙ୍କରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ସାଧାରଣଜ୍ଞାନ ଖୁବ୍ କମ୍--ଏକଥା ସମସ୍ତେ ସ୍ୱୀକାର କରିବେ । ଆଜିର ଏହି ବୋତାମଟିପା ଯୁଗରେ (Push Botton Age) ଛାତ୍ର କେବଳ ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କରୁ ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କରେ ସେଥିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହିବା ଅନୁଚିତ ।

ଏଣୁ ପ୍ରତି କ୍ଲାସରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସାଧାରଣଜ୍ଞାନ ପିରିଅଡ଼ ରହିବା ଛଡ଼ା ସାଧାରଣଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷା କପରି ଉନ୍ନତ ଅବସ୍ଥାରେ ଦିଆଯାଇ ପାରିବ, ତାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେବା ଉଚିତ । ବଗିଚା କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ସ୍ପୃହା ପ୍ରାପ୍ତ ନ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଏହା ଏପରି ଗୋଟିଏ ଆମୋଦଦାୟକ କାର୍ଯ୍ୟ ଯାହା ଛାତ୍ରର ନୈତିକ ମନୋଭାବ ବୃଦ୍ଧି ସହିତ ଛାତ୍ର ସେଥିରୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଲାଭକରେ । ଏଣୁ ଶାରୀରିକ ପରିଶ୍ରମ ପ୍ରତି ଛାତ୍ରର ଯେପରି ବିତୃଷ୍ଣା ଭାବ ଆସୁ ନ ଥାଏ ସେଥିପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯିବା ଉଚିତ । ଶିକ୍ଷାପଦ୍ଧତି ଛାତ୍ର-କେନ୍ଦ୍ରିକ (Child Centred) ହେବା ଉଚିତ । ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ପାଠୋନ୍ନତି ପୁସ୍ତକ(Progress Note), ସାଧାରଣ ଭୁଲ୍ ବହି (Commonerror note) ପ୍ରଧାନଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀପରିଦର୍ଶନ ପୁସ୍ତକ ଦେଖିବାକୁ ପରିଦର୍ଶକ ଭୁଲିଯିବା ଅନୁଚିତ ।

ମଝେ ମଝେ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ରିଫ୍ରେସର କୋର୍ସରେ ତାଲିମ୍ ଦିଆଯାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଅଭିଜ୍ଞତା ସବୁ ଶିକ୍ଷକମାନେ ସ୍କୁଲରେ କେତେଦୂର କାର୍ଯ୍ୟରେ ବିନିଯୋଗ କରୁଛନ୍ତି, ସେ ସବୁ ପ୍ରତି ପରି-ଦର୍ଶକ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବା ଉଚିତ । ତା ଛଡ଼ା ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଆଦର୍ଶପାଠ (Demonstration lesson) ଦେଲେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ନୂତନ ଶିକ୍ଷକ ନିଶ୍ଚୟ ତ ଉପକୃତ ହେବେ; ତା ଛଡ଼ା ପୁରୁଣା ଅଭିଜ୍ଞ ଶିକ୍ଷକ ମଧ୍ୟ କିଛି ନୂତନତା ଶିକ୍ଷା କରିପାରିବେ । ଏପରି ଆଦର୍ଶ ପାଠ ପରେ ପରେ ପରିଦର୍ଶକ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଳିତ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଆଲୋଚନା କରି ସେମାନଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସନ୍ଦେହ ଦୂର କରିବେ, ସ୍କୁଲରେ ଅନଭିଜ୍ଞ ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ଉପକାର ପାଇଁ ପ୍ରଧାନଶିକ୍ଷକ ଓ ଅଭିଜ୍ଞ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟରେ ଏପରି ଆଦର୍ଶପାଠ ଦିଆଯିବା ଉଚିତ । ପରିଦର୍ଶନ ଶେଷରେ ପରିଦର୍ଶକ

ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସନ୍ଦେହ ଅସୁବିଧା ଓ ସେମାନେ ପ୍ରକୃତରେ କ'ଣ ଭାବୁଛନ୍ତି ତାହା ଜାଣିବାପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ମିଳିତ ହେବା ଉଚିତ, ଏବଂ ସାଧାରଣ ସମସ୍ୟା-ମାନଙ୍କର ଆଲୋଚନା ନିମନ୍ତେ ସମସ୍ତଙ୍କ ସହିତ ମିଳିତ ହୋଇ ଆଲୋଚନାରେ ଭାଗନେବା ଉଚିତ । ଭାବର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନଦ୍ୱାରା ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରରୁ ସନ୍ଦେହ, ଅସୁବିଧା, ଦୂରୀଭୂତ ହେବ ଓ ସମସ୍ୟା-ମାନଙ୍କର ସହଜ ସମାଧାନ ହୋଇପାରିବ ।

ଛାତ୍ରର ଶାରୀରିକ, ମାନସିକ ଓ ସାମାଜିକ ମନୋଭାବର ଉନ୍ନତି ନିମନ୍ତେ ସ୍କୁଲମାନଙ୍କରେ Extra caricular activitiesର ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହା ଶିକ୍ଷାର ଅଙ୍ଗୀଭୂତ ହେଲେ ଛାତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକ, ଅଶୋଭନୀୟ ଅବସ୍ଥା ପରିଲକ୍ଷିତ ହେବ-ନାହିଁ । ଏହା ପ୍ରଥମେ ଛାତ୍ରର ଶାରୀରିକ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଭଲ ରଖିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପାଠୋନ୍ନତିରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ଏଣୁ ପରିଦର୍ଶକମାନେ ଦେଖିବା ଉଚିତ ଯେ, କେବଳ ପାଠୋନ୍ନତି ନିମନ୍ତେ ଯେପରି ଶାରୀ-ରିକ ଓ ନୈତିକ ଉନ୍ନତିର ଏହି ଦିଗପ୍ରତି ସ୍କୁଲମାନେ ଅବହେଳା ବା ଅନାଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ ନ କରନ୍ତି, କାଉନ୍‌ସିଲ୍, ସ୍କୁଲଆସେମ୍ବ୍ଲି, ଛାତ୍ର ପରିଭ୍ରମଣ (Students excursion) ସ୍କୁଲ ମ୍ୟାଗାଜିନ୍, କ୍ଲବ୍ ଓ ସୋସାଇଟି, ଖେଳକସରତ, ବଏସ୍କାଉଟ୍, ଗାର୍ଲଗାଇଡ୍, ଡିବେଟ୍, ଡ୍ରାମାଟିକ୍ସ, ରେଡ଼କ୍ରସ କାର୍ଯ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ଏହି କର୍ମପନ୍ଥାର ଅଙ୍ଗୀଭୂତ ହେବା ଉଚିତ ।

ଶାରୀରିକ ଓ ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା ଉତ୍ତମ ଭାବରେ ରକ୍ଷା କରିବା ନିମନ୍ତେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଖାଦ୍ୟ, ରୋଗ, ବ୍ୟାୟାମ ଓ ଶରୀରରକ୍ଷାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଙ୍ଗ ବିଷୟରେ ଶିକ୍ଷାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ସ୍କୁଲରେ ରହିବା

ଉଚିତ । ଭାରତପରି ଦରିଦ୍ର, ରୋଗପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେଶରେ ଶିକ୍ଷାର ଏ ବିଗପ୍ରତି ବିଶେଷ ନଜର ସମସ୍ତଙ୍କର ଥିବା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ତା ନ ହେଲେ ଛାତ୍ରର ଶିକ୍ଷା ବାରମ୍ବାର ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହେବାର ଆଶଙ୍କା ରହୁଛି । ସେଥିପାଇଁ ସ୍କୁଲ ପ୍ରବେଶ ସମୟରେ ଓ ବର୍ଷକୁ ଥରେ ସ୍କୁଲ ମେଡ଼ିକାଲ୍ ଅଫିସରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଛାତ୍ର ପରୀକ୍ଷା ହୋଇ କୌଣସି ରୋଗ-ଥିଲେ ତାର ଉପଯୁକ୍ତ ଚିକିତ୍ସା ହେବା ବାଞ୍ଛନୀୟ । ଛାତ୍ରର ପିତାମାତା ଚିକିତ୍ସାପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ଦାରିଦ୍ର୍ୟବଶତଃ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ନ ପାରିଲେ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ସେଥିପାଇଁ ସର୍ବସାଧାରଣ ଡାକ୍ତରଖାନାର ସାହାଯ୍ୟ ନେବା ଉଚିତ । ସ୍କୁଲ ମେଡିକାଲ ସର୍ଭିସ ଥିଲେ ତ ସପ୍ତାହରେ ଅନ୍ତତଃ ଦୁଇତିନ ଘଣ୍ଟା ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟଚର୍ଚ୍ଚା ବିଷୟରେ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯିବା ଉଚିତ ।

ଛାତ୍ର ଦିନରେ ୫।୬ ଘଣ୍ଟା ବା ତହିଁରୁ ଅଧିକ ସ୍କୁଲରେ ଅତିବାହିତ କରୁଥିବାରୁ ସେ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ତାର କିଛି ଖାଦ୍ୟ ପାନୀୟର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେବା ନିତାନ୍ତ ବାଞ୍ଛନୀୟ ମନେହୁଏ । ସେଥିପାଇଁ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଜଳଯୋଗ (mid day tiffin) ବ୍ୟବସ୍ଥାର ସୁବିଧା ନ ହୋଇ ପାରିଲେ ଛାତ୍ରମାନେ ଘରୁ ମଗାଇ ଖାଇବାପାଇଁ ପାନୀୟ ଜଳର ସୁବିଧା ଥିବା ଗୋଟିଏ ଉପଯୁକ୍ତ ଘର ସ୍କୁଲରେ ଥିବା ଭଲ । ତା ହେଲେ ଛାତ୍ରମାନେ ବାହାରେ ମାଛି ବସୁଥିବା ଓ ଧୂଳି ଉଡ଼ି ପଡ଼ୁଥିବା କୌଣସି ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଦୋକାନରୁ ଖାଦ୍ୟ ଜିନିଷ କିଣିବେ ନାହିଁ ନଚେତ୍ ସ୍କୁଲ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଅନୁମୋଦିତ କୌଣସି ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଭଣ୍ଡାରରୁ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକ ଖାଦ୍ୟ ପାଇପାରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇପାରିଲେ ଆହୁରି ଭଲ । ଛାତ୍ରର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ବିଶେଷ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯିବା ଉଚିତ । ସେଥିପାଇଁ ସୁଷମ ଖାଦ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ବିଷୟବସ୍ତୁ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆଲୋଚନା ଓ

ଲେକ୍‌ଚର ମଧ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ । ପ୍ରତିଦିନ ସ୍କୁଲ ଗୃହ ପ୍ରବେଶ ପୂର୍ବରୁ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଛାତ୍ରର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଓ ପରିଷ୍କାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନତା ପରୀକ୍ଷା (Health parade) ହେବା ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ପ୍ରସ୍ତାବ ।

ଲାଇବ୍ରେରୀହିଁ ସ୍କୁଲର ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡ, ସେଥିପାଇଁ ସ୍କୁଲ ଲାଇବ୍ରେରୀ ସର୍ବଦା ସୁସଜ୍ଜିତ ଥିବା ଉଚିତ । ସେଥିରେ ଛାତ୍ରର ଓ ଶିକ୍ଷକର ଅବସର ବିନୋଦନ, ସନ୍ଦେହମୋଚନ, ଚରିତ୍ର ଗଠନ ଓ ସର୍ବୋପରି ଜ୍ଞାନର ପରିସୀମା ବୃଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ଉପାଦେୟ ପତ୍ରପତ୍ରିକା ଓ ପୁସ୍ତକ ସୁସଜ୍ଜିତ ଭାବରେ ରହିଥିବା ଉଚିତ । ବଜାରର ଶସ୍ତା ଉପନ୍ୟାସ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଏହିସବୁ ପୁସ୍ତକ ସ୍ଥାନପାଇବ ଓ ତାହାସବୁ ନିୟମିତ ଭାବରେ ଶିକ୍ଷକ ଓ ଛାତ୍ର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର କରିବେ । କ୍ଲାସ୍ ଲାଇ-ବ୍ରେରୀରେ ଶ୍ରେଣୀଉପଯୋଗୀ ପୁସ୍ତକ ରଖାଗଲେ ଭଲ । ଲାଇବ୍ରେରୀ ପିରିଅଡ଼ମାନଙ୍କରେ ଛାତ୍ରମାନେ ପଢୁଥିବା ସମୟରେ ଶ୍ରେଣୀ ଶିକ୍ଷକ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବୁଲି ଛାତ୍ରମାନେ ଲାଇବ୍ରେରୀ ପୁସ୍ତକ ଓ ନୋଟ୍‌ର ଉଚିତ ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି କି ନା ତାହା ନିରୀକ୍ଷଣ କରିବା ଉଚିତ ।

ଯେଉଁ ସ୍କୁଲର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଯେତେ ସଚ୍ଛଳ, ସେ ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷାର ସମସ୍ତପ୍ରକାର ସୁବିଧା ସେତେ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ମିଳେ । ଯଦିଓ ସ୍କୁଲ ଅଡ଼ିଟର ସ୍କୁଲ ହିସାବପତ୍ର ଠିକ୍ ଭାବରେ ରଖାଯାଉଛି କି ନା ଦେଖନ୍ତି, ପରିଦର୍ଶକ ସ୍କୁଲ ଆକାଉଣ୍ଟ ନିୟମିତ ଭାବରେ ଅଡ଼ିଟ୍ ହେଉଛି କି ନା, ସରକାରୀ ଗ୍ରାଣ୍ଟ ସବୁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଉଚିତ ଭାବରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଛି କି ନା, ଅବଶିଷ୍ଟ ଟଙ୍କା ସେଭିଙ୍ଗ୍‌ସ ବ୍ୟାଙ୍କ ବା ଟ୍ରେଜେରୀ ଆକାଉଣ୍ଟରେ ଜମା ରହୁଛି କି ନା, ଇତ୍ୟାଦି ଦେଖି ସ୍କୁଲର ବାର୍ଷିକ ଆୟବ୍ୟୟ ବିଷୟରେ ସମ୍ୟକ୍ ଧାରଣା ଦେଇ ଦିବା ଉଚିତ ।

ସ୍କୁଲର ରେକର୍ଡଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଭଲଭାବରେ ପରୀକ୍ଷାହେବା ଉଚିତ । ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ରେକର୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ସ୍କୁଲର କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ସର୍ଭିସ ବହି, ଚନ୍ଦା ବହି, କ୍ୟୁମୁଲେଟିଭ ରେକର୍ଡ, ଲାଇବ୍ରେରୀ କ୍ୟାଟାଲଗ୍ ଓ ଦେଣନେଣ (issue) ରେଜିଷ୍ଟର, ଡାକବହି, ପ୍ରାଇଭେଟ୍ ଟିଉସନ ରେଜିଷ୍ଟର ଓ ଟାଇମ୍‌ଟେବୁଲ ରେକର୍ଡ ସବୁ ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟରଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଅଣାଯିବା ଉଚିତ । ପ୍ରବେଶିକା ବହି ମଧ୍ୟ ଭଲଭାବରେ ପରୀକ୍ଷିତ ହେବା ଉଚିତ; କାରଣ ଏପରି ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ ଯେ, ପ୍ରଧାନଶିକ୍ଷକମାନେ ଅନ୍ୟାୟ ଭାବରେ କେତେକ ଘରୋଇ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ପରୀକ୍ଷାରେ ନମ୍ବର ଦେଇ ସେମାନଙ୍କର ନାମ ପ୍ରବେଶିକା ରେଜିଷ୍ଟରରେ ଅଷ୍ଟମଶ୍ରେଣୀଠାରୁ ଏକାଦଶ ଶ୍ରେଣୀ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନ ଦିଅନ୍ତି । ସେମାନେ ସ୍କୁଲକୁ ଆଦୌ ଆସୁ ନ ଥିଲେ ବା କେତେଦିନ ଆସି ତାପରେ ଆସିବା ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ ମଧ୍ୟ ଉପସ୍ଥାନ ବହିରେ ତାଙ୍କ ନାଁ ରଖି ଠିକ୍ ସମୟରେ ସ୍କୁଲଛଡ଼ା (School leaving) ସାର୍ଟିଫିକେଟ୍ ଖଣ୍ଡିଏ ଦେଇଦିଅନ୍ତି । ଛାତ୍ର ସେ ଖଣ୍ଡିକ ନେଇ ସାଧାରଣତଃ ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକକାମରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଏମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଜ୍ଞ ଥିବା ସ୍ଥଳେ ଜାତିର ବର୍ତ୍ତମାନ ଶିଶୁର ଜ୍ଞାନ ପରିସୀମା ବୃଦ୍ଧି ଓ ଉପଯୁକ୍ତ ତାଲିମ୍ ଦାୟିତ୍ୱ କିପରି ଭାବରେ ତୁଲାଇବାକୁ ସକ୍ଷମ ହେଉଥିବେ ତାହା ଅନୁମାନସାପେକ୍ଷ । ମୂଳରୁ ଏ ରୋଗର ଉତ୍ପାଟନ ନ ହେଲେ ଜାତିର ଭବିଷ୍ୟତ ବଂଶଧରଙ୍କୁ ମୂଳରୁ ଅଜ୍ଞାନ କରି ଗଢ଼ିତୋଳିବା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନାହିଁ । ଏଣୁ ଏହି ରେଜିଷ୍ଟର ପରିଦର୍ଶକମାନେ ନିରୀକ୍ଷଣ କରିବା ସମୟରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର କୋହଳ ନୀତି ଅନୁସରଣ କରିବା ଜାତିର ସ୍ୱାର୍ଥରକ୍ଷା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅବାଞ୍ଛିତ ମନେହୁଏ ।

ସ୍କୁଲ-ଅଭିଭାବକ ସମ୍ପର୍କ

ସ୍କୁଲଜୀବନ ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ଘରୋଇ ଜୀବନ ସହିତ ସମ୍ପର୍କୀଭୂତ ହେବା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ସମାଜ ଯେଉଁ ସ୍ତରରେ ଯେଉଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନେଇ ଗତିଶୀଳ, ଶିକ୍ଷା ତାହାର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ମାତ୍ର । ଶିକ୍ଷାର ଉନ୍ନତି ନିମନ୍ତେ ଜନସାଧାରଣ ସ୍କୁଲ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାଗନେବା ଉଚିତ । ସ୍କୁଲ ଓ ବାହାରେ ଥିବା ସାଧାରଣ ଜନସମାଜ ପରସ୍ପରକୁ ସହଯୋଗ କରିବା ଉଚିତ । ସ୍କୁଲ ସାମାଜିକ ଜୀବନର ଗୋଟିଏ ଆଦର୍ଶ ପୀଠସ୍ଥଳୀ, ଯେଉଁଠାରେ ସମାଜର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ କଳାପ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ହୁଏ । ସମାଜର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁସାରେ ସ୍କୁଲର ତାଲିମ୍ ସ୍ୱୀକୃତ ହେବା ଉଚିତ । ନଚେତ ଶିକ୍ଷା ସମାଜର କୌଣସି ଉପକାରରେ ଆସିପାରିବ ନାହିଁ । ଏପରି ଶିକ୍ଷାର ଆବଶ୍ୟକତା ବା କଅଣ ! ଏପରି ଶିକ୍ଷାକୁ କେହି ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ ବା ଦଳ ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ସିଦ୍ଧି ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ ତାହାକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିର୍ମମ ଭାବରେ ବାଧା ଦିଆଯିବା ଉଚିତ ।

ସ୍କୁଲ ତାର ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଜନସମାଜର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପରିବାରର ଅଙ୍ଗୀଭୂତ ହେବା ଏକାନ୍ତ ବାଞ୍ଛନୀୟ । ସେ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଶିକ୍ଷକହିଁ ଛାତ୍ରର ପିତା ବା ଅଭିଭାବକ ଏବଂ ଅଭିଭାବକ ହେଉଛନ୍ତି ଛାତ୍ରର ଶିକ୍ଷକ । ଯେତେବେଳେ ଶିକ୍ଷକ ଅନୁଭବ କରିବେ ଯେ, ଛାତ୍ରର ଅଭିଭାବକ ତାର ସହଯୋଗୀ ବନ୍ଧୁ, ସେତେବେଳେ ଛାତ୍ରର ପିତାମାତା ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ଗୃହକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଆଣି (ସାଧାରଣତଃ କୌଣସି ସାମାଜିକ ପର୍ବପର୍ବାଣୀରେ ହେଲେ ଭଲ) ତାଙ୍କ ପୁଅର ଶିକ୍ଷା ଦିଗରେ

ଅଭାବ ଅସୁବିଧାରେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଜ୍ଞାନ ହାସଲକରି ତାହା ଦୂରୀକରଣ ନିମନ୍ତେ ଚେଷ୍ଟିତ ହେବା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । କାରଣ ଛାତ୍ରର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ଉଭୟେ ଦାୟୀ । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଛାତ୍ରର ଅଭିଭାବକ ମଧ୍ୟ ସ୍କୁଲକୁ ସମୟେ ସମୟେ ଯାଇ ସ୍କୁଲର ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନ ସହିତ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିବା ଉଚିତ । ଶିକ୍ଷକ ମଧ୍ୟ ଏ ଦିଗରେ ସ୍କୁଲର ଉନ୍ନତିକଳ୍ପେ ଅଭିଭାବକମାନଙ୍କଠାରୁ ସମସ୍ତ ସୁବିଧା ଆଦାୟ କରିପାରୁଥିବା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସ୍କୁଲକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଆଣିବା ଉଚିତ । ଏଥିପାଇଁ ଶିକ୍ଷକ ଅଭିଭାବକ ସଭା (P.T.A.) ପ୍ରବର୍ତ୍ତନର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି ବୋଲି ମନେହୁଏ ଓ ସଭା ଶେଷରେ କିଛି ଜଳଯୋଗର ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଲେ ଭଲ । ସ୍କୁଲ ଏବଂ ଜନସାଧାରଣ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୁହେଁ ଦୁହିଁଙ୍କର ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଅଙ୍ଗ ବୋଲି ନିଜକୁ ମନେ ନ କରନ୍ତି, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍କୁଲ କାର୍ଯ୍ୟ ଠିକ୍ ଚାଲୁନାହିଁ ବୋଲି ବୁଝିବାକୁ ହେବ ।

ସ୍କୁଲ ଗୃହ ତିଆରି, ଆସବାବପତ୍ର ଯନ୍ତ୍ରପାତି ଖରିଦ ନିମନ୍ତେ କେତେ କେତେ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ନ ହୋଇଛି ! ଏସବୁର ବ୍ୟବହାର କଣ ସପ୍ତାହରେ କେବଳ ୫½ ଦିନ ବା ବର୍ଷକରେ କେତୋଟି ମାସ ନିମନ୍ତେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ? ତା ନୁହେଁ । ସ୍କୁଲ ଯେହେତୁ ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ଅର୍ଥ ଉପରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ଓ ଗତିଶୀଳ, ସେଠାରେ ପ୍ରତି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସମସ୍ତେ ମିଳିତ ହୋଇ ସ୍କୁଲକୁ ସର୍ବସାଧାରଣ ସ୍କୁଲ (Community School) ବୋଲି ମନେ କରି ତାହାକୁ ସଭାଗୃହ, କ୍ଲବ୍, ଲାଇବ୍ରେରୀ ଇତ୍ୟାଦି ଆକାରରେ ବ୍ୟବହାର କରିପାରନ୍ତି । ସେଠାରେ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରକୃତ ସମସ୍ୟା ଉପରେ ଭାବର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ କରିପାରନ୍ତି । ଅତଏବ ସ୍କୁଲ ବାହାରେ ଯେଉଁ ସମାଜ ରହିଛି, ତା ସହିତ ସ୍କୁଲ ବରାବର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିବା ଉଚିତ । ତା ନ ହେଲେ ସ୍କୁଲ

ଅତୀତର ରକ୍ଷଣଶୀଳ ମନୋଭାବ ଦୂର କରି ଆଧୁନିକ ଚିନ୍ତାଧାରା ଅନୁସାରେ ଉନ୍ନତ ଓ ଗତିଶୀଳ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ଅତଏବ ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରଶ୍ନ ହେଉଛି ସ୍କୁଲ ଏବଂ ଘର (home) ସ୍କୁଲ ଏବଂ ସମାଜ (Community) ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଦୂରତାକୁ ସଙ୍କୁଚିତ କରି ଏ ଦୁହିଙ୍କୁ କିପରି ପରସ୍ପରର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ କରିହେବ ତଥା ସ୍କୁଲର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଅଧିକ ଦକ୍ଷତାର ସହିତ ହାସଲ କରିହେବ । କାରଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ଶିକ୍ଷକ ଅଭିଭାବକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସହଯୋଗୀ ମନୋଭାବର ଏକାନ୍ତ ଅଭାବ । ଏଣୁ ଅଭିଭାବକମାନେ ତାଙ୍କର ପିଲାର ଶିକ୍ଷାର ଉନ୍ନତି ବିଷୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ଅନଭିଜ୍ଞ ରହୁଛନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ଦୁହିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉଚିତ ବୁଝାମଣା ରଖିବାର ବାଟ କରିବା ଉଚିତ । ଶିକ୍ଷକ ଅଭିଭାବକ ସଭା ଛଡ଼ା ଅଭିଭାବକ-ମାନଙ୍କୁ ସ୍କୁଲର କେତେକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିବାକୁ ସୁବିଧା ଦେବା ଉଚିତ ଓ ସ୍କୁଲର ପାଠୋନ୍ନତି ବିଷୟରେ ସାମୟିକ ରିପୋର୍ଟ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇବା ଉଚିତ । ତା ହେଲେ ସ୍କୁଲ ସ୍ୱାର୍ଥଦୃଷ୍ଟିରୁ ସ୍କୁଲ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ଅଭିଭାବକ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରିବେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଦୁହିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଭୁଲ୍ ବୁଝାମଣା ଦୂରୀଭୂତ ହୋଇ ବନ୍ଧୁତା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇପାରିବ । ସ୍କୁଲ ବିଶୃଙ୍ଖଳା, ସ୍କୁଲ ବିଦ୍ରୋହ, ସ୍କୁଲ ଧର୍ମଘଟ, ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଇସ୍ତଫା, ଅଭିଭାବକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ଶିକ୍ଷକ ବା ପ୍ରଧାନଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଇସ୍ତଫା ଦାବୀ ଇତ୍ୟାଦି ସ୍କୁଲର ସ୍ୱାର୍ଥ ହାନିକର ଭୟାବହ ପରିସ୍ଥିତିର ଅବସାନ ଅଚିରେ ହୋଇପାରିବ । ସମସ୍ତେ ସଙ୍ଗଠନରେ ଭାଗ ନେବାକୁ ଚାହାନ୍ତି । ଏଣୁ ସାର୍ବଜନୀନ ଅନୁଷ୍ଠାନର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତି ନିମନ୍ତେ ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥଳେ ସମସ୍ତଙ୍କର ସହଯୋଗ କାମନା କରିବା ଉଚିତ । ଏଣୁ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମାଜ ଅନୁଭବ ନ କରିଛି ଯେ ଯେଉଁ ସମାଜର ବା

ସାମାଜିକ କୌଣସି ଗୋଷ୍ଠୀର ସ୍ୱାର୍ଥ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ ସେ ବିଷୟରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଗୋଷ୍ଠୀ ବା ଦଳର ମତ ନିଆ ନ ଗଲେ, ସ୍କୁଲ ଉନ୍ନତି ଦିଗରେ ଅଗ୍ରସର ହେଉଛି ବୋଲି ବୁଝିବା ଭୁଲ୍ ହେବ । ସ୍କୁଲ ସମାଜଠାରୁ ଅଲଗା ହୋଇ କଦାପି ରହି ନ ପାରେ । ଶିକ୍ଷକ-ଅଭିଭାବକ ସଂଘ ଏ ଦିଗରେ ଏକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉପକାରୀ ଅନୁଷ୍ଠାନ, ଯାହାକି ଦୁହିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ବ୍ୟବଧାନକୁ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ସଙ୍କୁଚିତ କରି ଆଣିବ । ଶିକ୍ଷକ ନିଜେ ଏହି ମୂର୍ଖ, ଅଶିକ୍ଷିତ, ଅଳ୍ପଶିକ୍ଷିତ, ଅର୍ଦ୍ଧଶିକ୍ଷିତ ସମାଜିକ ଦଳ ବା ଅଭିଭାବକଙ୍କଠାରୁ ଅଧିକ ଶିକ୍ଷିତ ବୋଲି ମନରେ ଗର୍ବ କରି ନିଜେ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଅଲଗା ବୋଲି ମନେ କରିବା ଅନୁଚିତ । ଏହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗ୍ଲେଟମିଣ୍ଡେସ (little mindness men) ର ଲକ୍ଷଣ । ସେମାନେ ଭାବିବା ଉଚିତ ଯେ ଜନସାଧାରଣ ଓ ଅଭିଭାବକ ତାଙ୍କର ପିଲାଙ୍କ ବିଷୟରେ ଯଥେଷ୍ଟ କହିବାପାଇଁ ଅଧିକାର ଅଛି । ଦୁହିଙ୍କର ମିଳିତ ଉଦ୍ୟମରେ ହିଁ ସ୍କୁଲର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତି ସମ୍ଭବ, ଏହି ଶିକ୍ଷକ-ଅଭିଭାବକ, ଶିକ୍ଷକ-ଜନସାଧାରଣ ସମ୍ପର୍କ ଅଧିକ ସୁଦୃଢ଼ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସ୍କୁଲମାନଙ୍କରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିବା ସାଂସ୍କୃତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଏକ ଏକ ଦୃଢ଼ ପଦକ୍ଷେପ ବୋଲି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ ।

ବିଭାଗୀୟ ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟର ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ସ୍କୁଲ ପରିଦର୍ଶନ ସମୟରେ ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରି ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ତିକ୍ତ ମନୋଭାବ ଥିଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସାବଧାନତା ସହିତ ଅନୁକୂଳ ବାତାବରଣ ମଧ୍ୟରେ ଆପୋଷ ବୁଝାମଣା ଓ ଆଲୋଚନା ସହଜରେ ତାହା ଦୂର କରି ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୌହାର୍ଦ୍ୟ ଓ ସହଯୋଗୀ ମନୋଭାବ ପୁନଃ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି-ବାକୁ ଯତ୍‌ପରୋନାସ୍ତି ଚେଷ୍ଟା କରିବା ଉଚିତ । ତା'ହେଲେ ସ୍କୁଲ

ପରିଦର୍ଶନର ମଧ୍ୟ ଏକ ପ୍ରଧାନ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଦିଗ ପ୍ରତି ଉଚିତ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯାଇଛି ବୁଝିବାକୁ ହେବ । ସ୍କୁଲ ଉନ୍ନତି ପଥରୁ ସମସ୍ତ ବାଧା ବିଘ୍ନ ଦୂରୀଭୂତ ହୋଇ ଜନସାଧାରଣ ଓ ସମାଜର ଉପକାର ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସ୍କୁଲ ତାର କାର୍ଯ୍ୟ ସୁରୁରୂପେ ସମାହିତ କରିପାରିବାର ସମସ୍ତ ସୁଯୋଗ ଉପଭୋଗ କରିପାରିବ ।

—*—

ଛାତ୍ର-ବିଶୃଙ୍ଖଳାର କାରଣ ଓ ତାର ପ୍ରତିକାର

ଆମ ଦେଶରେ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷାପଦ୍ଧତି ସ୍କୁଲ କଲେଜମାନଙ୍କରେ ଅନୁସୃତ ହେଉଅଛି, ତାହା ଛାତ୍ର କେନ୍ଦ୍ରିକ ନୁହେ (not child centred) ଏଣୁ ଯେଉଁମାନେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ପାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ଏହା କେବଳ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଏପରି ଶିକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ ନିମନ୍ତେ ସାମର୍ଥ୍ୟ ତଥା ଆଗ୍ରହର ଅଭାବ, ଏପରି ଶିକ୍ଷା ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସୁବିଧାଜନକ ନୁହେ । ଏ ଶିକ୍ଷାପଦ୍ଧତି ଶାରୀରିକ ଶକ୍ତି ବୃଦ୍ଧିରେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁ ନ ଥିବାରୁ ଭାରତର ଐତିହ୍ୟ ଓ ପରମ୍ପରା, ଚରିତ୍ର ଗଠନ, ଧର୍ମ, ନୈତିକ ଓ ଐଶ୍ୱରିକ ମନୋଭାବ ଦିଗରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ଏ ଦିଗପ୍ରତି ସ୍ୱତଃ ଅନାଗ୍ରହ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ । ପାଠ୍ୟବର୍ଷ ଶେଷରେ ଯେଉଁ ପରୀକ୍ଷା ହୁଏ, ସେଥିରୁ ଛାତ୍ରର ଯୋଗ୍ୟତା ନିର୍ଣ୍ଣିତ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଏହି ପରୀକ୍ଷା ତାଙ୍କର ଜ୍ଞାନର ମାପକାଠି ହେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ସେମାନଙ୍କର ମନେ ରଖିପାରିବା ଶକ୍ତିର ମାପକାଠି ହୁଏ । ଏଣୁ ବର୍ଷର ସମସ୍ତ ସମୟ ସେମାନେ ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷାରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅବହେଳା କରି ଅସାମାଜିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ (antisocial) ଲିପ୍ତ ରହନ୍ତି ଏବଂ ବର୍ଷଶେଷରେ ପରୀକ୍ଷାରେ ଅସଦୁପାୟ ନିଜେ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସେ ଦିଗରେ ଉତ୍ସାହିତ କରନ୍ତି । ସ୍କୁଲ ପରିଚାଳନା ସମିତିର ସଭ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମତଭେଦ ଓ ମନୋମାଳିନ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସ୍କୁଲ ଶୃଙ୍ଖଳା ରକ୍ଷାରେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି ହେବାର ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରଧାନ କାରଣ । ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉଦାର ମନୋଭାବର ଅଭାବ ଦ୍ୱାରା ବାହାରେ ସ୍କୁଲର ଦୁର୍ନାମ ହୁଏ । ଅଧିକନ୍ତୁ ଶିକ୍ଷକମାନେ ଛାତ୍ର,

ଅଭିଭାବକ ତଥା ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଯେପରି ସ୍ନେହ ଓ ସମ୍ମାନର ଅଧିକାରୀ ହୋଇପାରୁଥିଲେ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର କଥା ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଉ ସେପରି ନାହିଁ । ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ଶିକ୍ଷାର ନଗ୍ନ ସମାଲୋଚନା ହେବାଦ୍ୱାରା ଛାତ୍ର ଓ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଶିକ୍ଷକବୃତ୍ତି ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ହ୍ରାସ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ସେମାନଙ୍କର ଧାରଣା ଯେ, ଉଚ୍ଚତର ସମ୍ମାନାସ୍ପଦ ବୃତ୍ତି ଲାଭ କରିବାର ଅଯୋଗ୍ୟତା ଓ ଅସମର୍ଥତା ହେତୁ ସେମାନେ ଶିକ୍ଷକ ବୃତ୍ତି ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଛନ୍ତି । ଅର୍ଥ ବିନିମୟରେ ଘରୋଇ ଟିଉସନ ହେତୁ ଛାତ୍ର ଶିକ୍ଷକ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟବସାୟଗତ ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପିତ ହେଉଥିବାରୁ ଶିକ୍ଷକ ଛାତ୍ର ଉପରେ କୌଣସି କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ବା ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ ।

ଏହି ଛଡ଼ା ଆହୁରି କେତେକ ଛୋଟ କାରଣ ହେତୁ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାଧାରଣ ବିଶୃଙ୍ଖଳା ଓ ଅସନ୍ତୋଷ ବରାବର ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି । ଏହା ଜାତିର ନେତାମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଚିନ୍ତା ଓ ପ୍ରଣିଧାନର ବିଷୟ ହୋଇଉଠିଛି । ଏଣୁ ଏହା ଯେତେ ଶୀଘ୍ର ଦୂରୀଭୂତ କରାଯାଇପାରେ ରାଷ୍ଟ୍ର ପକ୍ଷରେ ସେତେ ମଙ୍ଗଳକର ।

ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଧର୍ମଗତ ନୈତିକ ମନୋଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ନିମନ୍ତେ ଦୃଢ଼ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କରାଯିବା ଉଚିତ । ସାଧାରଣ ନୈତିକ ନିୟମାବଳୀ (moral principles) ଯଥା—ସତ୍ୟ, ଶିବ, ସୁନ୍ଦର ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ, ସମସ୍ତ ମନୁଷ୍ୟ ଜାତିକୁ ସ୍ନେହ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖିବ, ସମାଜରେ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ ତଥା ମନୁଷ୍ୟ ଜାତିର ମାନ ସମ୍ଭ୍ରମ ଇତ୍ୟାଦି ଯାହା କି ସର୍ବଧର୍ମ ଓ ସଂସ୍କୃତିର ମୂଳଭିତ୍ତି, ଏ ସମସ୍ତ ଆଧୁନିକ ସମାଜର ସୁଖସମୃଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ବୋଧ ହେଉଛି । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶୃଙ୍ଖଳାଜ୍ଞାନର ଉପଯୁକ୍ତ କର୍ଷଣ

ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟସମାନଙ୍କର ମନୋମତ ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନ ହାସଲ କରିବାର ସ୍ୱାଧୀନତା ସେମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ଉଚିତ ।

ସେଥିପାଇଁ ପୁସ୍ତକଗତ ବିଦ୍ୟା ବ୍ୟତିରେକେ ବାହ୍ୟଜ୍ଞାନସମ୍ବଳିତ କାର୍ଯ୍ୟ ତଥା ପାଠ୍ୟକ୍ରମକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ମନୋନିବେଶ କରାଇ ସେମାନଙ୍କର.ନିର୍ମାଣ ମନୋବୃତ୍ତିକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଦିଗରେ ପରିଚାଳିତ କରିବା ଉଚିତ । ଆମର ସୀମାବଦ୍ଧ ଆର୍ଥିକ ସମ୍ବଳ ମଧ୍ୟରେ ମେଧାବୀ ଛାତ୍ର ଓ ଯେଉଁ ଛାତ୍ରର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ସ୍ୱଚ୍ଛଳ ନୁହେଁ, ସେମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ଲାଭ ଦିଗରେ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଦୂର କରିବାକୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଚେଷ୍ଟା କରାଯିବା ଉଚିତ । ଏପରି ଯେ କୌଣସି ଯୋଜନା ଫଳ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାକୁ ହେଲେ ଶିକ୍ଷକ ଅଭିଭାବକ ଓ ଶିକ୍ଷକ ଛାତ୍ରଙ୍କର ଆନ୍ତରିକ ସହଯୋଗ ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ଏହା ଫଳରେ ଶିକ୍ଷକ ଅଚିରେ ଛାତ୍ରର ସ୍ନେହ, ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ବିଶ୍ୱାସଭାଜନ ହୋଇ ଛାତ୍ରମହଲରେ ତାର ପୂର୍ବ ଗୌରବମୟ ସ୍ଥାନ ଫେରି ପାଇପାରିବ । ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷକମାନେ ଛାତ୍ରର ବନ୍ଧୁ ଓ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ବୋଲି ଛାତ୍ର ମହଲରେ ଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରି ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଛାତ୍ର ମନରୁ ଜୀବନରେ ହତାଶା, ନୈରାଶ୍ୟ ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟହୀନତା ଦୂର କରି-ବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ଉଚିତ । ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ଯୋଗ୍ୟତା ତଥା ଦରମାହାର ବୃଦ୍ଧି କରିବା ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନଧାରଣର ମୌଳିକ ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ ହୋଇପାରିବ, ତଥା ଜୀବନ ଧାରଣର ମାନ ବୃଦ୍ଧି ହେବ ଏବଂ ସେମାନେ ସମାଜରେ ସେମାନଙ୍କର ମର୍ଯ୍ୟାଦା-ନ୍ୱିତ ସ୍ଥାନ ପୁଣି ଫେରି ପାଇବେ । ଘରୋଇ ଟିଉସନ ପର୍ଯ୍ୟାମାହାରେ ବନ୍ଦ କରି ଦିଆଗଲେ ଶିକ୍ଷା ଦାନର ମାନ (Standard of teaching) ମଧ୍ୟ ଅଧିକ ଉନ୍ନତ ହୋଇପାରିବ । ପରିଚାଳନା ସମିତିରୁ ରାଜ-

ନୈତିକ ବଳ ଏବଂ ତାଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ସ୍କୁଲର ସମୂହ ସ୍ୱାର୍ଥଦୃଷ୍ଟିରୁ ଯେତେ ଦୂର ସମ୍ଭବ ଦୂର ହେବା ଉଚିତ । ବର୍ତ୍ତମାନର ପ୍ରଚଳିତ ପରୀକ୍ଷା ପ୍ରଣାଳୀ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଏପରି ପରୀକ୍ଷା କରାଯିବା ଉଚିତ, ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ଛାତ୍ର ବର୍ଷର ସମସ୍ତ ସମୟ ତାର ପାଠ ଅଭ୍ୟାସରେ ନିୟୋଜିତ ରହିବ । ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷା ବହୁତୋମୁଖୀ (diversified) ହେଲେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ କମ୍ ମେଧାବୀ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ସ୍କୁଲ ପରିତ୍ୟାଗ ବେଳକୁ କୌଣସି ବୃତ୍ତି ବା ଧନ୍ଦା ଯୋଗାଇ ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନଯାତ୍ରା ନିର୍ବାହର ସୁବିଧା କରିହେବ । ସ୍କୁଲ କଲେଜରେ ପ୍ରଚଳିତ ଶ୍ରେଣୀଶିକ୍ଷା ପ୍ରଣାଳୀ (class room teaching) ଯେଉଁଥିରେ ଛାତ୍ର କେବଳ ନୀରବ ଶ୍ରୋତାମଣ୍ଡଳୀର କାମ କରନ୍ତି, ତାହା ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେବା ବାଞ୍ଛନୀୟ । ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲର ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଶ୍ରେଣୀରେ ନିୟୋଜିତ ରଖାଯିବ; କିନ୍ତୁ ମାଧ୍ୟମିକ ସ୍କୁଲ ଓ କଲେଜମାନଙ୍କରେ କାର୍ଯ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ (supervision work) ଏବଂ ସାହାଯ୍ୟକାରୀ କ୍ଲାସ (Tutorial-class) କରାଯିବା ଉଚିତ ।

ଏ ସମସ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦ୍ୱାରା ସ୍କୁଲ କଲେଜରେ ଥିବା ଆମର ଭବିଷ୍ୟତ ବଂଶଧରମାନଙ୍କର କଳ୍ପନା ଓ ଭାବପ୍ରବଣ ମନକୁ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଉପାୟରେ ନିୟୋଜିତ ଓ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରାଯାଇ ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ବର୍ତ୍ତମାନର ଏକ ପ୍ରଧାନ ସମସ୍ୟାର ଅତ୍ୟନ୍ତ ସଫଳତାର ସହିତ ସମାଧାନ ହୋଇପାରିବ ।

—୦—

ଶିକ୍ଷା ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା ଉଚିତ

କେତେକଙ୍କ ମତରେ—'ଏକ ପେଶାଦାର ଛାତ୍ରକୁ ବିଶେଷ ଭାବରେ ପ୍ରବୀଣ କରାଇବା ଶିକ୍ଷାକ୍ରମର ପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ।' ଆଉ କେତେକଙ୍କ ମତରେ—'ସାଂସ୍କୃତିକ ପରମ୍ପରା ସହିତ ପରିଚିତ ହେବା, ମନୀଷୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଗଭୀର ଭାବରେ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ହେବା ଶିକ୍ଷାଲାଭର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ'। ପୁଣି କେତେକ ମତ ଦିଅନ୍ତି — 'ଆଜିର ସମାଜର ଯେଉଁ ପରିବେଶ ଓ ସମାଜର ବିଭିନ୍ନ ବିଭାବମାନ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବରେ ଛାତ୍ରକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରେ, ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନୁଶୀଳନର ସୁଯୋଗ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେବା ଉଚିତ।' ଏଥିରୁ ଅନୁମିତ ହୁଏ ଯେ ସାହିତ୍ୟ, ସମାଜ ବିଜ୍ଞାନ, ପଦାର୍ଥ ବିଜ୍ଞାନ ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ ଛାତ୍ର ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ରୁଚି ଅନୁଯାୟୀ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯିବା ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେବା ଉଚିତ।

ଆଜିର ଏହି ଜଟିଳ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ପୃଥିବୀରେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ-ମୂଳକ ଓ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ଜୀବନଧାରଣ କରିବାକୁ ହେଲେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ଓ ଅଭିଜ୍ଞତା ରହିବା ଉଚିତ, ସେପରି ଅଭିଜ୍ଞତା ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ଜରିଆରେ ଛାତ୍ରକୁ ଦିଆଯିବା ଉଚିତ। ବାହାର ଦୁନିଆ ସହିତ ପରିଚିତ ହୋଇ ବ୍ୟାବହାରିକ ଜ୍ଞାନାର୍ଜ୍ଜନର ସୁଯୋଗ ଛାତ୍ରମାନେ ପାଇବା ଉଚିତ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ରର ଶିକ୍ଷାକ୍ରମ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ତଥା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଯାୟୀ ପ୍ରୟୋଜିତ ହେବା ଉଚିତ। ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ବା ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଅଭିଭାଷଣ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଅଭିଜ୍ଞତା ଯୋଗାଇ

ଯାଉବ ନାହିଁ—ବିଶେଷତଃ ବଞ୍ଚିବା ପାଇଁ-ଯାହା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ଏଣୁ ଶିକ୍ଷା ସହଯୋଗମୂଳକ ହେଲେ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରକୃତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧିତ ହେବ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ଏଣୁ ଶିକ୍ଷାଲବ୍ଧ ଜ୍ଞାନକୁ ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖିବା ପାଇଁ ଛାତ୍ରକୁ କୌଣସି କୃଷି, ଶିଳ୍ପ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠାନରେ କିଛି ସମୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ସୁଯୋଗ ଦିଆଯିବା ଉଚିତ । ତା ହେଲେ ତାଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଧ ହେବ ।

ଏପରି ପ୍ରଣାଳୀ ପ୍ରବୀଣ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହେବା ଉଚିତ । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ପ୍ରତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ବ୍ୟାବହାରିକ ଅଭିଜ୍ଞତା କିପରି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗିପାରିବ, ତାହା ସେମାନେ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଖାଇଦେବା ଉଚିତ । ବୈଷୟିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ କେଉଁ ଛାତ୍ରର କେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଝୁଙ୍କ୍ ରହିବ, କେଉଁବାଟରେ କାହାର ପ୍ରତିଭା ବିକଶିତ ହେବ, ତାହା ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ସେଥିମଧ୍ୟରେ ଅନୁଶୀଳନ କରିବା ଉଚିତ । ତା ହେଲେ ଶିକ୍ଷା ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇପାରିବ, ତତ୍ତ୍ୱର ଆଲୋଚନ ଓ ବାସ୍ତବ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାହାର ଉପଯୋଗ ଦ୍ୱାରା ଛାତ୍ରର ଜ୍ଞାନ ତଥା ଅଭିଜ୍ଞତା ଉପରେ ଆସ୍ଥା ଆସେ । ନିଜର ଅଭିଜ୍ଞତା, ବିଚାରବୁଦ୍ଧି, ସମସ୍ୟା ସମାଧାନରେ ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବୁଦ୍ଧି ଖଟାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅଭିଜ୍ଞ ବୟସ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସହଯୋଗିତା ଲଭ ଫଳରେ ସାଂସାରିକ ଅଭିଜ୍ଞତା ତଥା ଜନସମ୍ପର୍କ ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ବୃଦ୍ଧି ପାଏ । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, ସେମାନଙ୍କର ଶ୍ରମଲବ୍ଧ ଧନଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର ପଢ଼ା ଖର୍ଚ୍ଚ ମଧ୍ୟ ଉଠାଇ ହୁଏ ।

ଶିକ୍ଷାର ଏତିକ ନୂତନ ଦିଗ ଉନ୍ମୋଚିତ ହେଲେ ସାମାଜିକ ଜୀବନ ଏକ ନୂତନ ପରିବେଶ ମଧ୍ୟରେ ଆଗେଇ ଚାଲିବ ନିଶ୍ଚୟ । କୌଣସି ବ୍ୟବସାୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ, କାରଖାନା ଗବେଷଣାଗାର, ସମାଜସେବା କେନ୍ଦ୍ର, ସରକାରୀ ଦପ୍ତର, ସମ୍ବାଦ ପତ୍ର, ସ୍କୁଲ, ଡାକ୍ତରଖାନା, ଜାଦୁଘର, ଦୋକାନ ଇତ୍ୟାଦି ଅନୁଷ୍ଠାନରେ କାମ କଲାବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ଆଚରଣ ମଧ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବା ଉଚିତ । ତଦନୁସାରେ ସେମାନଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକମତେ ସାବଧାନ ହୋଇ ସଂସ୍କୃତି ଓ ନୈତିକ ଚରିତ୍ରର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇ ପାରିବ; ଶିକ୍ଷା-ସ୍ଥାନରୁ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ବାହାରିବା ପରେ ଛାତ୍ରର ସେଠାର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ବିବେଚନା କରି ଓ ପରୀକ୍ଷାର ଫଳାଫଳ ଉପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ସରକାରୀ ବା ବେସରକାରୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନରେ ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପଦରେ ରଖାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ର ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ଶେଷରେ ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରରୁ ବିଦାୟ ନେବା ସମୟରେ ସେ ତାଙ୍କର କର୍ମାଭିଜ୍ଞତା ଓ ଅନୁଭୂତି ସମ୍ପର୍କରେ ଏକ ବିବୃତି ଲେଖି ଦାଖଲ କରିବା ଉଚିତ ।

ଶିକ୍ଷା ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଛାତ୍ରକୁ ବାହାରକୁ ପଠାଇ କର୍ମ ଅଭିଜ୍ଞତା ହାସଲର ସୁଯୋଗ ଦେବା ବାଞ୍ଛନୀୟ । ଛାତ୍ର କି କି ଅଭିଜ୍ଞତା ହାସଲ କଲା ଏବଂ ଜୀବନକ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କରି ସେହି ଶିକ୍ଷାଲବ୍ଧ ଅଭିଜ୍ଞତାକୁ କିଭଳି ପ୍ରୟୋଗ କରିବାକୁ ସ୍ଥିର କରିଛି, ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏକ ପ୍ରବନ୍ଧ ରଚନା କରି ଦାଖଲ କରିବାକୁ ହେବ । ଏହାହିଁ ତାର ଶେଷ ପରୀକ୍ଷା ହେବ । ଏଥିରେ ଛାତ୍ରର ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବା କ୍ଷମତାକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଆ ନ ଯାଇ ତାର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ସ୍ୱରୂପ କେଉଁ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ପହଞ୍ଚିଛି, ତାହା ପରୀକ୍ଷା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯିବ । ଏଥିରୁହିଁ ଛାତ୍ର ତାର ଜୀବନରେ କେଉଁ ସ୍ତରରେ

ପଢ଼ୁଅଛନ୍ତି ଓ କି ପ୍ରକାର ଜୀବନରେ ସେ ପାଦ ଦେବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି ଓ ତାହା ସମାଜ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନରେ କେତେଦୂର ଗ୍ରହଣୀୟ ତାହା ଜଣାଯିବ । ମୋଟରେ ଏପରି ଶିକ୍ଷା ଜୀବନ ଗଠନର ସମସ୍ତ ଉପାଦାନ ଯୋଗାଇଥାଏ । ଏପରି ଶିକ୍ଷାପ୍ରଣାଳୀ ଆମେରିକାର ଅନେକ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଉଅଛି ।

ଅତଏବ ଶିକ୍ଷାର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଏପରି ବାସ୍ତବତା ଓ ଜୀବନର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଉପଯୋଗିତାର ପୃଷ୍ଠ ଭୂମି ଉପରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ହୋଇ ଜୀବନର ବାସ୍ତବ ପରିସ୍ଥିତି ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସଫଳ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବାକୁ ଆମକୁ ସମର୍ଥ କରିପାରିଲେ ଶିକ୍ଷାର ମୂଲ୍ୟ ଓ ମହତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବ ଓ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଭାବରେ ଆମପାଇଁ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପାରିବ ।

—*—

ଶୁଦ୍ଧିପତ୍ର

ପୃଷ୍ଠା	ଅଶୁଦ୍ଧ	ଶୁଦ୍ଧ
୩	ଋଷପୁଙ୍ଗ	ଋଷିପୁଙ୍ଗ
୩	ମାଆଗଙ୍ଗେ	ମାଆଗଙ୍ଗେଇ
୯	ସାଜଗ ରହିବା	ସଜାଗ ରହିବା
୧୦	ପ୍ରାର୍ଥନା ସମ୍ବନ୍ଧତ	ପ୍ରାର୍ଥନା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ
୧୭	ଲୁକରୀରେ ହାକମି	ଲୁକରୀରେ ହାକମ
୨୮	ବଞ୍ଚିରହିବା ଛଡ଼	ବଞ୍ଚିରହିବା ଛଡ଼ା
୨୮	ନୈତିକତ	ନୈତିକତା
୨୯	ଅଭାବ ଦେଖଛୁ	ଅଭାବ ଦେଖୁଛୁ
୪୭	ଦୁରକର ଦ୍ଵେବ	ଦୂର କରିଦେବ
୪୭	ସମସ୍ୟା ଇଚ୍ୟାଣରେ	ସମସ୍ୟା ସମାଧାନରେ
୫୫	ଦୃଷ୍ଟ ଗୋଚର	ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚର
୬୯	little mindness man	little mindedness

ଶିକ୍ଷା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବହି କେତୋଟି

ଶିକ୍ଷା ବ୍ରତର ଗାଥା

କୋଠାରି କମିସନ

ଓ

ଓଡ଼ିଶାରେ ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥା

ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତର ମୂଳ ସମସ୍ୟା

Dreams in Education